

HART VAN VATHORST: VAN DROOM NAAR WERKELIJKHEID

Nulmeting onder wijkbewoners van de Amersfoortse wijk Vathorst
naar sociale samenhang en betrokkenheid bij Hart van Vathorst

J. Slendebroek-Meints MSc

Dr. Ir. M. Jager-Vreugdenhil

Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

HART VAN VATHORST: VAN DROOM NAAR WERKELIJKHEID

Nulmeting onder wijkbewoners van de Amersfoortse wijk Vathorst naar sociale samenhang en betrokkenheid bij Hart van Vathorst

J. Slendebroek-Meints MSc

Dr. Ir. M. Jager-Vreugdenhil

Oktober 2016

Hart van Vathorst: Van droom naar werkelijkheid

Nulmeting onder wijkbewoners van de Amersfoortse wijk Vathorst naar sociale samenhang en betrokkenheid bij Hart van Vathorst

In opdracht van het consortium 'Hart van Vathorst': Stichting Sprank, Zorggroep Accolade, Bzzzonder en GKV 'De Ontmoetingskerk'

Uitgevoerd door het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

J. Slendebroek-Meints MSc

Dr. Ir. M. Jager-Vreugdenhil

Oktober 2016

Redactie en lay-out: J. Faber-Zijlstra & I. Gorissen-Bügel

Afbeelding omslag: J. Slendebroek-Meints

Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Postbus 10030

8000 GA ZWOLLE

038 - 425 55 42

Alle rechten voorbehouden

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s).

Woord vooraf

‘Hart van Vathorst: Van droom naar werkelijkheid’, dat is de titel die de onderzoekers hebben gegeven aan hun rapport. Een mooie titel wat mij betreft.

Hart van Vathorst begon vele jaren geleden daadwerkelijk vanuit iets als een droom.

Zou het mogelijk zijn om een leefgemeenschap te realiseren, waar betekenisvol leven centraal staat?

Waar je als door God geschapen mensen er toe doet?

Waar ontmoeten, leven, groeien en geloven samengaan?

Waar een bijdrage wordt geleverd aan de sociale samenhang in een stadswijk?

Waar mensen anders naar elkaar leren kijken?

Het begin is er! Begin maart 2016 werd Hart van Vathorst opgeleverd en namen de bewoners er hun intrek. Een hartverwarmend feest op 30 september rondom de officiële opening vormde de afsluiting van de periode van intrekken.

En nu? Hoe nu verder?

Samen wonen is echt wel iets anders dan samen leven.

Ontmoeten, leven, groeien en geloven – de kernwoorden van Hart van Vathorst – zijn ook werkwoorden.

Een droom van een initiatief wordt niet als vanzelf werkelijkheid.

Onder meer dat gegeven vormde voor de partners in Hart van Vathorst de aanleiding om met hogeschool Viaa een meerjarig onderzoek te starten om de effecten van het initiatief systematisch te gaan volgen.

In het rapport dat voor u ligt vindt u de eerste onderzoeksresultaten, die inzicht geven in de startsituatie zoals die er in de ogen van de wijkbewoners en de kerkleden uitziet.

Het onderzoek bevat tevens aantal aanbevelingen, waarmee we als partners in Hart van Vathorst direct ons voordeel kunnen doen.

Ik hoop van harte dat u bij het lezen van dit rapport geïnspireerd raakt door het initiatief en samen met ons ontdekt dat ontmoeten, leven, groeien en geloven vanuit een christelijke identiteit anno 2016 ook een plek van betekenis oplevert voor Vathorst.

En dat je daar ook zelf een bijdrage aan kunt leveren.

Namens alle betrokkenen bij Hart van Vathorst,

Wybe Sierksma

Raad van Bestuur Stichting Sprank

Inhoud

WOORD VOORAF.....	3
SAMENVATTING	9
SUMMARY	11
1 INLEIDING.....	13
1.1 HART VAN VATHORST	13
1.2 HOOFDVRAAG EN DEELVRAGEN	15
2 ONDERZOEKSOPZET EN GEBRUIKTE METHODEN	17
2.1 VOORONDERZOEK.....	17
2.1.1 Meetinstrument	17
2.1.2 Procedure en respondenten	18
2.1.3 Analyse.....	18
2.1.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	18
2.2 VRAGENLIJST ONDER WIJKBEWONERS EN KERKLEDEN (NULMETING)	19
2.2.1 Meetinstrument	19
2.2.2 Procedure, steekproef en respondenten	19
2.2.3 Analyse	23
2.2.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	23
3 RESULTATEN VOOR ONDERZOEK.....	25
4 RESULTATEN NULMETING HART VAN VATHORST	29
4.1 THEORIE EN RESULTATEN DEELVRAAG 1.....	29
4.1.1 Initiatief Hart van Vathorst	29
4.1.2 Contact met mensen met een beperking	35
4.2 THEORIE EN RESULTATEN DEELVRAAG 2.....	40
4.2.1 Sociale samenhang in Vathorst.....	40
4.2.2 Intensiteit contact en vormen van hulp.....	45
4.3 THEORIE EN RESULTATEN DEELVRAAG 6.....	48
4.3.1 Vrijwillige inzet.....	48
4.3.2 Motivatie inzet vrije tijd	51
4.3.3 Beelden van Ontmoetingskerk	54
4.3.4 Betrokkenheid en veranderbereidheid	58

5 CONCLUSIE EN DISCUSSIE61

5.1 CONCLUSIES 61

5.1.1 *Invloed van Hart van Vathorst op inclusiviteit (deelvraag 1)* 61

5.1.2 *Observaties taalgebruik* 61

5.1.3 *Effect van Hart van Vathorst op wijk en kerk* 62

5.2 DISCUSSIE 63

LITERATUUR65

BIJLAGEN71

BIJLAGE 1 BIJ FIGUUR 18 71

BIJLAGE 2 BIJ FIGUUR 21 72

Figuren

Figuur 1. Verdeling man/vrouw van de steekproef (N = 93)	20
Figuur 2. Verdeling opleidingsniveau van de steekproef (N = 93)	20
Figuur 3. Overzicht opleidingsniveau 2003 en 2012 CBS	21
Figuur 4. Samenstelling huishouden van de steekproef (N = 93)	21
Figuur 5. Kerkelijke richting of levensbeschouwelijke groepering van steekproef (N = 93)	22
Figuur 6. Werkzaamheden van de steekproef (N = 93)	23
Figuur 7. Bekendheid met initiatief Hart van Vathorst (N = 93)	30
Figuur 8. Overzicht hoe de wijkbewoners het vinden dat bewoners van Hart van Vathorst in hun wijk zijn komen wonen (N = 93, waarvan 30 lid zijn van de Ontmoetingskerk)	30
Figuur 9. Overzicht in hoeverre wijkbewoners informatie hebben gelezen over Hart van Vathorst (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)	31
Figuur 10. Overzicht in hoeverre wijkbewoners interesse hebben in Hart van Vathorst in % (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)	32
Figuur 11. Overzicht op welke manier wijkbewoners betrokken zijn bij een of meerdere organisaties Hart van Vathorst (N = 93)	33
Figuur 12. Overzicht of de wijkbewoners zich willen inzetten of niet in % (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)	34
Figuur 13. Types interacties tussen (weerbare- en kwetsbare) burgers.....	35
Figuur 14. Percentage wijkbewoners dat wel of niet contact heeft met mensen met een beperking (N = 93)	36
Figuur 15. Overzicht op welke manier wijkbewoners mensen met een beperking kennen (N=55, waarvan 30 familielid en/of via werk). De percentages van respondenten, geen familie en werk zijn ten opzicht van N=55 berekend).	37
Figuur 16. Overzicht van vormen van contact van de wijkbewoners met mensen met een beperking, gerangschikt van lichte naar intensieve vormen (N = 55).	38
Figuur 17. Overzicht van redenen om geen contact met mensen met een beperking te hebben (N = 35)	39
Figuur 18. Mening wijkbewoners in cijfer tussen 0 = helemaal oneens en 1= helemaal eens (N = 93)	41
Figuur 19. Mening van wijkbewoners over de vraag of zij vinden dat mensen in hun buurt goed met elkaar omgaan (N = 93)	43
Figuur 20. Overzicht intensiteit contacten wijkbewoners met genoemde personen (N = 93)	45
Figuur 21. Overzicht bij welke vormen van hulp/contact richting wijkbewoners genoemde personen betrokken zijn in % (N = 93)	46
Figuur 22. Gemiddelde totaalpercentages van vormen van hulp die gegeven worden aan wijkbewoners door familie etc. (N = 93)	47
Figuur 23. Percentage wijkbewoners dat zich wel of niet in zijn vrije tijd inzet (N = 93).....	48
Figuur 24. Overzicht voor welke verenigingen, personen of organisaties Wijkbewoners zich in hun vrije tijd inzetten in % (N = 61)	51
Figuur 25. Overzicht van redenen voor wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten in % (N = 61)	53
Figuur 26. Stellingpaar of volgens wijkbewoners de Ontmoetingskerk alleen van betekenis is voor de eigen leden of ook voor alle Vathorsters in % (N = 91, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)	55
Figuur 27. Stellingpaar of wijkbewoners vinden dat de Ontmoetingskerk woorden belangrijker vindt dan daden of andersom in % (N = 88, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)	55
Figuur 28. Stellingpaar of de Ontmoetingskerk vooral een formele organisatie is of vooral een warme gemeenschap in % (N = 91, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)	56

Figuur 29. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk over de betekenis van de Ontmoetingskerk in % (N = 30)	57
Figuur 30. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk over het belang van woorden versus daden voor de Ontmoetingskerk in % (N = 30)	57
Figuur 31. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk of de Ontmoetingskerk meer een formele organisatie of warme gemeenschap is in % (N = 30)	58
Figuur 32. Het model van Metselaar (Bron: www.lipsproductions.nl)	59
Figuur 33. Meningen van leden van de Ontmoetingskerk over het proces van het initiatief Hart van Vathorst (N = 30), scores van 0 = negatieve mening tot 1 = positieve mening.	60

Tabellen

<i>Tabel 1. Overzicht van de leeftijd verdeling CBS-gegevens Vathorst en steekproef in %.....</i>	<i>20</i>
<i>Tabel 2. Overzicht van huishoudens steekproef vergeleken met de gegevens van het CBS over Vathorst in %.....</i>	<i>22</i>
<i>Tabel 3. Vergelijking stellingen over sociale samenhang met regionale en landelijke cijfers</i>	<i>42</i>
<i>Tabel 4. Overzicht van hulpvormen uit gemeente onderzoeken Wageningen en Putten (N = 390 resp. 375)</i>	<i>47</i>
<i>Tabel 5. Overzicht inzet vrije tijd wijkbewoners, wel en niet kerkelijk in % (N = 93))*</i>	<i>50</i>

Samenvatting

Dit rapport beschrijft de opzet, resultaten en conclusies van een onderzoek naar het ambitieuze initiatief 'Hart van Vathorst': twee zorginstellingen (Sprank en Accolade Zorggroep), een kinderopvang (Bzzzonder) en een kerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt 'De Ontmoetingskerk') die samen één nieuw pand hebben laten bouwen in de nieuwbouwwijk Amersfoort Vathorst. De droom van deze partijen is dat het gezamenlijke gebruik van het pand ertoe leidt dat de kerkgemeenschap, cliënten van de zorgorganisaties en wijkbewoners een zorgzame, inclusieve gemeenschap gaan vormen, met een positief effect op de sociale samenhang in de wijk, en met een positieve rol van de kerk in dat geheel. Met dit onderzoek wordt een nulmeting gegeven van de situatie aan de hand van een schriftelijke enquête onder wijkbewoners en kerkleden. In combinatie met de geplande effectmetingen en andere vormen van onderzoek wil het onderzoek een antwoord geven op de volgende hoofd- en deelvragen.

Hoofdvraag:

Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst, voor betrokken partijen, zoals cliënten, familieleden, professionals, wijkbewoners en kerkleden?

Deelvragen:

1. In welke mate heeft het project invloed op de intensiteit van contacten van wijkbewoners met mensen met een beperking, waaronder bewoners van Hart van Vathorst?
2. Wat doet het initiatief Hart van Vathorst met het gevoel van sociale samenhang in de wijk voor wijkbewoners?
3. In welke mate heeft het initiatief Hart van Vathorst invloed op de methode van werken van professionals?
4. In welke mate vindt samenwerking en overleg plaats tussen professionals van de verschillende organisaties (Sprank, Accolade Zorggroep en Kindercentrum Bzzzonder)?
5. In welke mate heeft het initiatief Hart van Vathorst invloed op de zorgverlening/mantelzorgtaak van familieleden van cliënten?
6. Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst op de motivatie van de wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten en op de (beeldvorming van) de rol van de kerk in de wijk? En wat is het effect van het initiatief Hart van Vathorst op de betrokkenheid van kerkleden van de Ontmoetingskerk?

Deze nulmeting richt zich op de startsituatie volgens wijkbewoners en kerkleden, en gaat daarmee in op de deelvragen 1, 2 en 6.

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een internet-enquête onder wijkbewoners en kerkleden. Om de enquête op te stellen zijn vooraf mondelinge face-to-face-interviews afgenomen met een aantal sleutelfiguren. De enquête is vervolgens uitgezet op 3053 adressen rond het gebouw van Hart van Vathorst, dit heeft 93 bruikbare ingevulde enquêtes opgeleverd.

Om na te gaan of het project leidt tot meer contacten tussen wijkbewoners met en zonder een beperking, is nagegaan hoeveel mensen momenteel al contact hebben met iemand met een beperking. De situatie in Vathorst blijkt niet zoveel af te wijken van het landelijke beeld, namelijk dat ongeveer een derde van de respondenten al iemand met een beperking kent omdat hij/zij familie is of de doelgroep in de werkomgeving tegenkomt. Een derde van de respondenten heeft op een andere manier contact met iemand met een beperking, en een derde heeft geen contact met iemand met een beperking. Er blijken al direct in deze startfase van het project enkele nieuwe contacten te zijn gelegd met mensen met een beperking. Vervolgmeting moet uitwijzen hoe dit zich gaat ontwikkelen.

Om na te gaan of het initiatief effect heeft op de sociale samenhang in de wijk, is in deze nulmeting een beeld gevormd

van de sociale samenhang. Momenteel wordt sociale samenhang in Vathorst door de bewoners als goed ervaren, zelfs positiever dan gemiddeld in Nederland.

Dat betekent niet dat burens of buurtgenoten extra vaak intensievere vormen van contact met elkaar hebben zoals bij elkaar op bezoek gaan of elkaar helpen. Buurtgenoten zijn wel belangrijk voor praktische hulp, maar familie, vrienden en kennissen zijn belangrijker, zeker voor zakelijk advies of persoonlijke problemen. En dat vinden Vathorsters over het algemeen ook niet erg: oppervlakkig contact met burens vindt men over het algemeen prima.

In het onderzoek wordt ook nagegaan wat het effect van het initiatief is op de bereidheid van wijkbewoners om zich vrijwillig in te zetten. Momenteel blijkt een derde tot twee derde van de wijkbewoners (afhankelijk van de vraagstelling) zich al vrijwillig in te zetten. Het beeld dat de over het algemeen jonge wijkbewoners met drukke banen en gezinnen zich niet willen inzetten, wordt niet bevestigd. Er wordt in Vathorst niet minder vrijwilligerswerk gedaan dan gemiddeld in Nederland, en mensen met een baan en huishoudelijke- of zorgtaken zijn er net zo vaak vrijwilliger als anderen. Wel is er een verschil zichtbaar tussen kerkleden en niet-kerkleden: kerkleden zetten zich vaker vrijwillig in dan niet-kerkleden in de wijk. Ook dat komt overeen met verschillen die landelijk worden gevonden. Redenen van Vathorsters voor vrijwillige inzet zijn in het model van Vaisey: expressief individualistisch (ik ga doen wat mij blij maakt), relationeel (ik ga doen wat een persoon die ik respecteer mij adviseert) en theïstisch (ik ga doen wat God goed vindt). Minder vaak laten Vathorsters zich leiden door utilitair individualistische motieven (ik ga doen wat mijzelf vooruit helpt). Men doet dus graag vrijwilligerswerk omdat men het 'leuk' en 'juist' vindt en minder vaak omdat men het 'lo-nend' vindt.

Ten slotte is onderzocht wat het beeld is dat wijkbewoners van de betrokken kerk hebben. De antwoorden van de respondenten (zowel kerkleden als andere wijkbewoners) laten zien dat zij als beeld van de betrokken kerk, de Ontmoetingskerk, hebben dat het een kerk is die relevant is voor de hele wijk, meer gericht op daden dan op woorden, en meer

een warme gemeenschap dan een formeel instituut. Kerkleden willen graag dat de Ontmoetingskerk in de toekomst nog meer relevant voor de wijk, nog meer een warme gemeenschap en nog meer gericht op daden zal zijn. Voor de kerkleden zijn motiverende factoren het gegeven dat de predikant hen enthousiasmeert en dat zij zien dat anderen ook achter het initiatief staan. Ze krijgen voldoende informatie en krijgen de ruimte om zelf iets te doen. Ook worden ze gemotiveerd door de gedachte dat Hart van Vathorst een positief effect heeft op de uitstraling van de kerk in de omgeving en op het gevoel van saamhorigheid in de kerkgemeenschap. Wel maken de respondenten zich zorgen of ze wel tijd kunnen vrijmaken in hun agenda om zich in te zetten voor het initiatief, en ze vinden dat het initiatief niet heel doelgericht wordt aangestuurd.

Aanbevelingen die uit dit onderzoek volgen, zijn:

1. Ga er niet vanuit dat mensen in Vathorst te druk zijn om zich in te zetten, de wijkbewoners zetten zich niet minder actief in dan gemiddeld in Nederland;
2. Stel realistische doelen met betrekking tot inclusiviteit: streef na dat de bewoners van Hart van Vathorst met een beperking goede, maar oppervlakkige, contacten in de wijk hebben. Zet niet bij voorbaat in op een droom waarin veel intensieve relaties ontstaan, waarin mensen elkaar opzoeken en voor elkaar zorgen.
3. Werk aan bewustwording over hoe mensen praten over bewoners van Hart van Vathorst met een beperking, maak de achterliggende framing expliciet.
4. Blijf, om kerkleden te motiveren zich in te zetten, steeds missie en visie van de kerk in relatie tot het initiatief Hart van Vathorst uitleggen en uitdragen.
5. Houd er bij de werving van vrijwilligers rekening mee dat men zich nu vooral laat aanspreken op wat 'leuk' en 'juist' is, ga ook na of met argumenten waarom het 'lo-nend' is mogelijk andere mensen worden aangetrokken.
6. Breng meer structuur aan in de organisatie (van de vrijwillige inzet) waaronder een duidelijke coördinator, die goed is in het helder maken van de 'vraag' van de organisaties naar vrijwillige inzet en die tegelijkertijd ook goed is in het kunnen benutten van 'aanbod' van mensen die zich willen inzetten.

Summary

This report presents the design, results and conclusions of our research on an ambitious initiative ‘Hart van Vathorst’ (‘Heart of Vathorst’). This initiative involves two organizations for care for disabled persons and elderly care (Sprank and Accolade Zorggroep), a child care center (Bzzzonder) and a church (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt (Reformed Church) ‘De Ontmoetingskerk’). These parties own and share a brand new accommodation in the youngest district of Amersfoort, Vathorst. They had this accommodation build together not only for the practical reason to share facilities, but they also because they share a dream of a caring, inclusive community involving church members, clients and other residents of Vathorst. They also hope for a positive impact of their initiative on the social cohesion and a positive role of the church in it. This research concerns a survey amongst district residents and church members at the time of the kick-off of the initiative. This baseline assessment is the starting point of a research on the effect of the initiative with the following research questions:

Central research question:

What are effects of the ‘Hart van Vathorst’ initiative on the involved clients, their family members, professionals, church members and district residents?

Sub-questions:

1. To what extent does the project affect the intensity of contacts of district residents with disabled people, including residents of ‘Heart van Vathorst’?
2. How does the initiative ‘Hart van Vathorst’ affect the sense of social cohesion amongst district residents?
3. To what extent does the initiative ‘Hart van Vathorst’ influence the working methods of the professionals in the organizations involved?
4. What kind of cooperation and consultation appears between professionals of the separate organizations involved?

5. To what extent influences the initiative ‘Hart van Vathorst’ the informal health care given by family members of clients residing in the building?
6. What are effects of the initiative ‘Hart van Vathorst’ on the motivation of district residents to volunteer; the (experienced) role of the church in the district; and on the involvement of church members?

The presented baseline assessment concerns the starting situation according to church members and district residents, thus contributing to an answer on sub-questions 1, 2 and 6.

The research is conducted by means of an internet survey amongst district residents and church members. Prior to the survey, face-to-face-interviews with key figures contributed to the construction of the internet survey. An invitation to participate in the survey is distributed to 3053 addresses in the direct neighborhood of the building of ‘Hart van Vathorst’, resulting in 93 usable completed survey forms.

In order to determine what the actual situation is concerning contacts between disabled and other residents, respondents got the question if they have contact with disabled persons. Analysis of their answers shows that the actual situation in Vathorst district is not different from the national average: about one third of the residents do not have contacts with disabled persons. Another third know a disabled person because this person is either part of their family, or part of their clientele. The last third of the respondents have contacts with one or more disabled persons in another way. Some of them mention that the contact started at ‘Hart van Vathorst’, showing that even at the very first days after the kick-off new contacts were already established. A follow-up measurement will monitor how the number of contacts evolves.

In order to determine the effect of the initiative on the social cohesion in the district, this baseline assessment included questions on the respondents’ opinion on how residents interact. Analysis shows that Vathorst residents experience the social cohesion as positive, even more positive than the national average. Neighbors however do not necessarily have intensive forms of contact like visiting each

other or taking care for each other. They do help each other as neighbors with practical jobs. However, friends and family are a more important source of help, especially when it comes to personal emotional assistance or business-like and juridical assistance. And that is fine to the Vathorst people: they do not wish for more than superficial contacts amongst neighbors.

The research also investigates the effect of the initiative on the readiness and motivation of district residents to volunteer. At the moment of the baseline measurement, one to two thirds (depending on the definition of volunteering) of the residents are actually volunteering already. This contradicts the general view that typically young residents of Vathorst are too busy with time consuming jobs and families to care for being ready to volunteer. In Vathorst readiness to volunteer equals the national average, and residents with jobs and domestic or family care duties volunteer no less than other residents. There is a difference, however, between church members and other residents: church members volunteer more often. This also resembles the national picture. Dominant motivations of Vathorst residents to volunteer are, in terms of Vaisey's model: expressive individualistic (I want to do what makes me happy), relational (I want to do what someone whom I respect advised me) and theistic (I want to do what God pleases). Vathorst residents are less often driven by utilitarian individualistic motives (I want to do what helps me). In short, their drive is what is 'fun' to them or 'right', not what is 'rewarding'.

Finally, the research focused on the picture the respondents hold on the role of the church in the Vathorst district. Analysis of the data shows that most respondents see 'De Ontmoetingskerk': as a church that is of relevance for the district; as a church that speaks louder by actions than by words; and as a warm community rather than an institution. Church members would like 'De Ontmoetingskerk' to be a community that is even more relevant, speaking by actions and warm in the future. The church members are motivated by the enthusiasm of their pastor and the support of the initiative by other church members. They feel able to participate because they receive sufficient information, and they see

enough space to follow their own ideas on what they want to contribute. They feel also motivated by the thought that the initiative they contribute to, has a positive effect on the image of the church in the district and on the cohesion within the church community. However, respondents worry about their own possibilities to invest enough time. Another worry of church members is that they think the initiative lacks management and focus.

Recommendations based on this research are:

1. Not to suppose Vathorst residents are too busy to volunteer. They are no less active and motivated than elsewhere in The Netherlands.
2. To set realistic goals concerning inclusion of disabled persons. In the Vathorst district, the general norm amongst neighbors is to have good but superficial contacts. In accordance to this general norm, do not set the goal for disabled residents higher: to have good but shallow contacts in the district, not to have intensive relations or to give mutual care.
3. To invest in awareness raising on how people talk about disabled persons. Make explicit what the underlying framing is.
4. To share and explain constantly and clearly the vision and mission of the church in relation to the initiative 'Hart van Vathorst', in order to motivate church members to contribute.
5. To consider different motivations people can have to volunteer. In this initiative, some are attracted by arguments about what is 'fun' or 'right' to do, but others – currently less involved – may be attracted by what is 'rewarding'.
6. To structure and organize the initiative somewhat further. Assign a coordinator able to translate the 'demand' of organizations into matching options for people to contribute, but also able to translate the 'supply' of people who are ready to contribute into actions fitting within the initiative.

1 Inleiding

1.1 Hart van Vathorst

“Twee zorginstellingen, een kerk en een kindercentrum onder één dak, dat is Hart van Vathorst. In plaats van diverse losse ontwikkelingen één gezamenlijke ontwikkeling. Gevolg hiervan is een sociaal, ruimtelijk en financieel voordeel doordat er gebruik gemaakt wordt van elkaars personele capaciteiten en elkaars facilitaire capaciteiten. Daarnaast spelen samenwerking, leren van elkaar en versterking een belangrijke rol. Hart van Vathorst biedt een fijne plek waar leven, groeien, geloven en ontmoeten elkaar versterken. Dit alles gebouwd op een christelijk fundament. Gebruikers van Hart van Vathorst, Buitengewoon zorgzaam, leven onder één dak. Door het multifunctioneel gebruik van elkaars ruimten wordt een win-winsituatie gecreëerd. Te denken valt aan de kerkzaal die doordeweeks dienst kan doen als theater, de beweegruimte die in is te zetten voor zowel dagbesteding als voor dansles en de keuken waar iedereen gebruik van kan maken. Ook op andere manieren wordt samenwerking gezocht: van een appeltje schillen voor een peuter tot een verhaal voorlezen aan iemand die bedlegerig is. Samen het leven vieren, elkaar helpen met dagelijkse zorg en leren van elkaar. Samen het leven vieren, elkaar helpen met dagelijkse zorg en leren van elkaar. Hart van Vathorst vervult hiermee een plek van betekenis in de wijk. Ook omdat vele vrijwilligers zich zullen inzetten bij Hart van Vathorst.” (www.hartvanvathorst.nl 16-6-2016).

Met deze tekst presenteert het initiatief Hart van Vathorst, zich onder andere op de eigen website. Daarmee vatten ze samen wat ze zijn en wat ze willen betekenen. Met dit onderzoek volgen we de ontwikkeling van dit ambitieuze initiatief.

Hart van Vathorst is een initiatief dat zich concentreert op één plek: een nieuw pand midden in de Amersfoortse nieuwbouwwijk Vathorst. In het pand werken twee zorginstellingen, Sprank en Accolade Zorggroep, samen met een kerk, de Ontmoetingskerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Vathorst), en met kindercentrum Bzzzonder. Het doel van

samenwerking is om in plaats van losse projecten één gezamenlijke ontwikkeling te bewerkstellingen waarin de organisaties gebruik kunnen maken van elkaars ruimtes en personeel. Bovendien wonen de bewoners van de zorginstellingen in de appartementen op de bovenste verdiepingen van het pand. Ze wonen daarmee middenin de samenleving. Het idee van de initiatiefnemers is om niet alleen fysiek in de buurt aanwezig te zijn, maar ook een relatie op te bouwen tussen de bewoners van Hart van Vathorst en andere wijkbewoners. Verder zijn er in het pand verschillende mogelijkheden op het gebied van dagbesteding te realiseren, waarin de bewoners van de zorginstellingen kunnen deelnemen. De gedachte hierachter is dat hierdoor een groot sociaal, ruimtelijk en financieel voordeel wordt bewerkstelligd. Daarnaast spelen samenwerking, leren van elkaar en versterking een belangrijke rol. De kerk wil in dit geheel een plaats en een gemeenschap vormen om te groeien in het geloof en de relatie met anderen en God. Mensen met een verstandelijke beperking en ouderen zouden elkaar kunnen ondersteunen, maar ook is er de hoop dat er informele ondersteuning voor hen zal ontstaan, wellicht vanuit kerkleden die zich betrokken voelen of mensen in de buurt en dat ouderen en mensen met een beperking waar mogelijk vanuit het idee van wederkerigheid iets teruggeven aan deze wijkbewoners en kerkleden (www.buitengewoonzorgzaam.nl, 30-09-2014).

Vernieuwend initiatief in de 'participatiesamenleving'

Daarmee past dit project naadloos in het idee van de zogenaamde participatiesamenleving, Een samenleving waarin mensen meer zorg voor elkaar dragen en waarin mensen niet langer zomaar een beroep doen op professionele zorg. De overheid vraagt van burgers eerst na te gaan wat ze zelf nog kunnen: eerst hun eigen kracht aanboren. Als deze niet voorziet, mogen ze een beroep doen op hun informele 'sociale netwerk'. Pas als dat niet voldoende is kunnen ze aanspraak maken op professionele zorg. Deze oproep, die moet leiden tot een meer zorgzame samenleving, geldt voor *alle* burgers in de samenleving en heeft dus voor alle burgers implicaties. De zogenaamde 'weerbare burgers' krijgen de

vraag om te zien naar meer 'kwetsbare burgers' in de samenleving. Ze dienen verantwoordelijkheid te nemen in het omzien naar ouderen, mensen die wegens een fysieke, verstandelijke of psychische beperking niet goed mee kunnen komen (TK 2004-2005, 30 131, p.27). Maar de oproep geldt ook voor kwetsbare burgers. Mensen met een beperking en ouderen moeten van de overheid ook eerst hun eigen kracht en hun netwerk aanspreken. Als burgers staan we hierin voor een cultuuromslag op weg naar een samenleving waarin geldt 'meer samenleving, minder professionele zorg'.

Deze omslag hangt nauw samen met het verdwijnen van de traditionele verzorgingsstaat en de opkomst van een meer activerende verzorgingsstaat. Sinds eind jaren zeventig begonnen vragen op te komen over de houdbaarheid van de verzorgingsstaat (De Haan & Duijvendak, 2002). Deze vragen werden ingegeven door de toenemende kosten en de groeiende bureaucratie, maar ook werden er vraagtekens gezet bij de toenemende overheidsbemoeienis in het privéleven van burgers (Tonkens, 1999). Zou een toenemende overheidsbemoeienis de betrokkenheid van burgers ten opzichte van elkaar niet doen afnemen, met zwakke gemeenschappen tot gevolg? Zou de verzorgingsstaat de natuurlijke zorgpatronen van mensen niet verwaarlozen? (Kampen et al., 2013). Als reactie op de toenemende kritiek zette de overheid begin jaren tachtig bezuinigingen in (onder andere op de uitgaven van de Ziektewet en de WAO, de bijstand, de AOW en de AWBZ (Kampen et al., 2013:11-12). Daarnaast werd er sinds de jaren tachtig ingezet op vermaatschappelijking (Kwekkeboom, 2004) en vanaf de jaren negentig op activering (Newman & Tonkens, 2011).

Mensen die zelf hulp nodig hebben zoals mensen met een verstandelijke of psychische beperking en ouderen moeten dus ook eerst hun eigen kracht en netwerk aanboren, alvorens ze een beroep doen op professionals. Nu is uit divers onderzoek bekend dat juist mensen die kwetsbaar zijn, zoals ouderen, mensen met een verstandelijke of psychische beperking, dikwijls beperkte netwerken hebben die veelal bestaan uit familieleden en sociale professionals (Smit & Van Gennep, 1999; Sok, Royers & Van der Veen, 2013). Onderzoek naar familiale (mantelzorg)relaties van mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking laat boven-

dien zien dat familieleden van mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking al behoorlijk belast zijn (Kwekkeboom, 2000; Bredewold & Baars, 2009; Oudijk, 2012; Wittenberg et al., 2013) en mensen met een beperking liever ook niet vanzelfsprekend een groter beroep doen op hun familieleden (Grootegoed, 2012, 2013; De Boer & Kooiker, 2012:153). De vraag is dan ook wat hiervan verwacht kan worden als sociale professionals niet langer voorhanden zijn. Dan wordt er gemakkelijk naar andere mogelijke bronnen gewezen. Hulp en zorg zou toch ook gegeven kunnen worden door burenen, wijkgenoten, kerkleden, sportclubleden en al die andere mensen in de samenleving die meer kwetsbare mensen tegenkomen in de samenleving?

Betrokkenheid van kerkleden en buurtgenoten

Belangrijke elementen in het initiatief van Hart van Vathorst zijn de betrokkenheid van kerkleden en die van wijkbewoners. De verwachting is dat zij de bewoners van Hart van Vathorst in elk geval ontmoeten. Dat komt tot uiting in de centrale plek van de ontmoetingsruimte in het gebouw. De kerkzaal komt uit op de ontmoetingsruimte, waar een lunchgelegenheid is waar een deel van de cliënten van de zorgorganisaties overdag werken. Ook diverse winkeltjes - een cadeauwinkel, een kapper - grenzen aan de ontmoetingsruimte. Bewoners van Hart van Vathorst, bezoekers van de kerk, klanten van de winkeltjes, en ouders van de kinderen die naar kinderopvang Bzzzonder worden gebracht, kunnen elkaar zo gemakkelijk tegenkomen. Vervolgens is ook de verwachting dat er contacten ontstaan, dat er activiteiten worden ondernomen, dat wijkbewoners en kerkleden zich ook als vrijwilliger inzetten in de zorgorganisaties. De verwachting komt voort uit een droom, een ideaalbeeld van de initiatiefnemers. Divers onderzoek laten zien dat dergelijke contacten en wederkerige relaties niet zonder meer tot stand komen. Burenen voelen zich niet vanzelfsprekend verantwoordelijk voor zorg, en stellen vaker prijs op oppervlakkig contact in de publieke ruimte (Jager-Vreugdenhil, 2012). Specifiek als het gaat om het contact tussen burenen met en zonder beperking, is goede begrenzing van het contact essentieel en is enige professionele ondersteuning vereist (Bredewold, 2014). Kerkleden zijn wel vaker dan niet-kerkleden bereid zich vrijwillig in te zetten voor een ander (Jager-Vreugdenhil, 2012), maar geven ook aan dat het hen

aan tijd ontbreekt, en dat het binnen een goed georganiseerde context moet plaatsvinden (Slendebroek-Meints, 2014). Het eenvoudig elkaar in een ruimte tegenkomen en goede bedoelingen hebben, hoeft dus niet automatisch te leiden tot contacten en wederkerigheid.

Hoe tegen de rol van de kerk aangekeken wordt, bepaalt vervolgens ook in hoeverre kerkleden bereid zijn vrijwilligerswerk te doen, binnen en buiten de kerkelijke gemeente. Met de participatiesamenleving worden de kerken voor lokale overheden aantrekkelijker. Dit is ook niet zo verwonderlijk gezien de historie van het vrijwilligerswerk door kerkleden. Gezien bovengenoemde ontwikkelingen is het een grote uitdaging het project Hart van Vathorst de komende jaren (vanaf eind 2015) te monitoren, omdat de verwachting is dat er nieuwe netwerken rond cliënten gaan ontstaan en vrijwilligers (buren, kerkleden) op een laagdrempelige manier betrokken worden in het aangaan van contacten met cliënten (Bredewold, 2014), maar ook omdat cliënten als kwetsbare burgers uitgedaagd worden om hun eigen kracht in te zetten. Professionals die werkzaam zijn in dit project zullen op een andere manier moeten gaan werken om die informele ondersteuning voor elkaar te verwezenlijken. Ze moeten steeds minder zelf de ondersteuning geven, maar zorgen dat burgers (wijkbewoners en kerkleden) meer zorg voor elkaar gaan dragen. Hart van Vathorst is een originele manier om aan de roep tot een zorgzame samenleving invulling te geven en het is een heel uniek project waarin professionals kunnen experimenteren met hun nieuwe rol.

De vraag is of de doelstellingen die met dit project beoogd worden ook verwezenlijkt worden. Daarom heeft Sprank, een van de partners van dit initiatief, onderzoek laten doen naar effecten van Hart van Vathorst. Hoe vindt interactie en

integratie plaats tussen verschillende betrokkenen? Wat is het effect van dit project op de omgeving?

1.2 Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag:

Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst voor betrokken partijen, zoals cliënten, familieleden, professionals, wijkbewoners en kerkleden?

Daarbij onderscheiden we de volgende deelvragen:

1. In welke mate heeft het project invloed op de intensiteit van contacten van wijkbewoners met mensen met een beperking, waaronder bewoners van Hart van Vathorst?
2. Wat doet het initiatief Hart van Vathorst met het gevoel van sociale samenhang in de wijk voor wijkbewoners?
3. In welke mate heeft het initiatief Hart van Vathorst invloed op de methode van werken van professionals?
4. In welke mate vindt samenwerking en overleg plaats tussen professionals van de verschillende organisaties (Sprank, Accolade Zorggroep en Kindercentrum Bzzzonder)?
5. In welke mate heeft het initiatief Hart van Vathorst invloed op de zorgverlening/mantelzorgtaak van familieleden van cliënten?
6. Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst op de motivatie van de wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten en op de (beeldvorming van) de rol van de kerk in de wijk? En wat is het effect van het initiatief Hart van Vathorst op de betrokkenheid van kerkleden van de Ontmoetingskerk?

2 Onderzoeksopzet en gebruikte methoden

Deze rapportage beschrijft de uitvoering en uitkomsten van een eerste deel van het onderzoek rond 'Hart van Vathorst', dat plaatsvond in augustus 2015 tot en met juli 2016. In deze periode is het pand van Hart van Vathorst opgeleverd. Door in deze periode direct te starten met onderzoek, kan de ontwikkeling gevolgd worden vanaf het begin van het initiatief. In deze startfase is een eerste meting (*nulmeting genoemd*) uitgevoerd met name voor de deelvragen 1, 2 en 6, waarin gevraagd wordt naar het effect van het project op een aantal zaken. Met deze nulmeting direct in de startfase is het mogelijk in de komende jaren effectmetingen uit te voeren. De nulmeting en effectmeting krijgen vorm door middel van een internetenquête onder wijkbewoners en kerkleden. Voor de beantwoording van de andere deelvragen zullen later andere onderzoeksinstrumenten worden ingezet, zoals (participerende) observaties en focusgroepen.

Deze fase van het onderzoek bestaat uit twee delen: een vooronderzoek waarin een aantal mensen geïnterviewd is onder andere om tot een goede vragenlijst voor de nulmeting te komen; en de nulmeting zelf. Hieronder worden beide delen afzonderlijk beschreven.

2.1 Vooronderzoek

2.1.1 Meetinstrument

In oktober en november 2015 zijn mondelinge face-to-face-interviews afgenomen met een aantal sleutelfiguren die elk op een verschillende manier bij Hart van Vathorst (toen nog 'Buitengewoon Zorgzaam') betrokken zijn. Het doel van de interviews was drieledig:

1. Nadere kennismaking van de onderzoekers met de verschillende deelnemende partijen in het project.
2. Input voor de vormgeving van te gebruiken onderzoeksinstrumenten. De vragenlijsten voor wijkbewoners en kerkleden, en de focusgroepen met diverse andere groepen betrokkenen, werden in deze fase van het onderzoek voorbereid. De onderzoekers hadden al een eerste globale opzet van de te bevragen onderwerpen in de verschillende onderdelen van het onderzoek, aan de hand van literatuuronderzoek naar aanleiding van de voor het onderzoek geformuleerde hoofd- en deelvragen. Deze interviews met sleutelpersonen werden gebruikt om na te gaan of het onderzoek zo vorm kreeg dat het al zo goed mogelijk aan de verwachting van de betrokkenen zou voldoen, en of belangrijke vragen niet over het hoofd zouden worden gezien.
3. Dataverzameling: de door de respondenten uitgesproken verwachtingen en beelden rond Hart van Vathorst vormen uiteraard ook onderzoeksgegevens op zich.

Vooral met het oog op de doelstelling om nader kennis te maken, is gekozen voor de vorm van face-to-face-interviews, omdat dit direct en persoonlijk contact betekende. Bovendien waren de interviews open en verkennend van aard, ook hiervoor leent de vorm van een mondelinge interview zich uitstekend omdat er gelegenheid is voor open vragen en doorvragen daarop ('t Hart, Van Dijk, De Goede, Jansen en Teunissen, 1996).

De interviews hadden een open karakter door de semi-structureerde opzet met veel ruimte voor de respondent om ter sprake te brengen wat hij of zij belangrijk vond te noemen. Om de interviews open en verkennend vorm te geven, is gekozen voor twee startvragen die aan alle respondenten op dezelfde manier gesteld zijn. Daarbij werd door de respondenten een korte topiclist gehanteerd om na te gaan of alle beoogde informatie inderdaad aan de orde kwam.

De eerste vraag in elk gesprek luidde: “Als je over vijf jaar de vraag krijgt: ‘hoe gaat het met het project Buitengewoon-Zorgzaam¹’, wat zou je dan willen kunnen zeggen?” Met deze vraag werd ingestoken op de persoonlijke motivatie om aan het project deel te nemen en concrete verwachtingen over de opbrengst van het project. Bij deze vraag werd direct of iets later in het gesprek toegelicht dat de onderzoekers in het antwoord op deze vraag graag iets wilden horen over alle betrokken doelgroepen, namelijk ten aanzien van wijkbewoners, kerkleden, en cliënten en professionals van de drie organisaties. Dit leidde tot uitgebreide antwoorden, waarbij de onderzoekers regelmatig doorvroegen om een extra toelichting of verheldering van het antwoord.

De andere vraag die werd gesteld was: “Wat vind je het meest belangrijk om (uit ons onderzoek) te weten over vijf jaar?” Daarmee werd de respondent meer gericht bevraagd op diens inhoudelijke verwachtingen van wat het onderzoek zou opleveren. Ook hier werd nagegaan wat de respondenten zouden willen weten over de verschillende betrokken perspectieven.

2.1.2 Procedure en respondenten

Elk gesprek startte met een korte kennismaking, uitleg van het doel van het interview en de vraag of de respondent wilde meewerken en geen bezwaar had tegen opname van het gesprek.

De interviews duurden ongeveer een half uur. Het waren mondelinge interviews die werden afgenomen door één of twee onderzoekers. De gesprekken vonden face-to-face plaats in huis of kantoor van de respondent.

De interviews zijn gehouden met vijf personen die elk een ander perspectief in het interview representeren. Betrokken partijen bij het project zijn drie zorg- of welzijnsorganisaties, een kerk en wijkbewoners. Er zijn interviews gehouden met mensen van wie op basis van hun positie in een organisatie

of in de wijk verwacht werd dat zij een goed overzicht hadden over wat er speelde. Er is gekozen voor één respondent per betrokken organisatie (kerk, zorgorganisaties, kinderopvang) en voor een wijkbewoner die tevens actief was in de gemeentepolitiek.

2.1.3 Analyse

De uitgeschreven interviewteksten zijn door beide onderzoekers in zijn geheel doorgelezen. Vervolgens heeft een van de onderzoekers de interviews geanalyseerd aan de hand van de volgende richtvragen:

- o Wat zijn de verwachtingen van de respondenten van Hart van Vathorst, specifiek hun verwachtingen ten aanzien van elk van de deelnemende partijen daarin?
- o Geven de antwoorden van de respondenten aanleiding tot aanvullingen in of bijstelling van de conceptvragenlijst en andere onderzoeksinstrumenten?

De opbrengst van deze interviews is gebruikt in de verdere opzet van de schriftelijke vragenlijst onder wijkbewoners en kerkleden, die ingezet is als nulmeting en die hieronder verder beschreven wordt.

2.1.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Deze interviews geven geen representatief beeld van de meningen en opvatting onder alle betrokkenen bij Hart van Vathorst, en dat was voor dit onderzoekonderdeel ook nog niet de opzet. De interviews zijn gehouden met personen waarvan op basis van hun positie in organisatie of wijk verwacht werd dat zij inzicht hadden in wat er zoal speelt, en dat ze specifieke opvattingen en verwachtingen over het project goed onder woorden konden brengen en erop konden reflecteren. Om daarbij vanuit verschillende perspectieven te kunnen kijken, is gekozen voor respondenten uit verschillende organisaties.

¹ Op het moment van deze interviews was de naam van het initiatief nog ‘Buitengewoon Zorgzaam’, dit is nu ‘Hart van Vathorst’.

De betrouwbaarheid van de dataverzameling is vergroot door de wijze van vastleggen. Tijdens de interviews werden geluidsopnamen gemaakt in tweevoud. Van één van de opnamen werd later een letterlijk verslag gemaakt door een student. De tweede opname diende als back-up. Tijdens de interviews schreven de interviewers soms mee om de lijn van het gesprek te volgen. De tekstbestanden van de letterlijke verslagen zijn digitaal bewaard. De verslagen zijn teruggestuurd naar de respondenten ter controle en eventueel ter aanvulling. De interviewverslagen inclusief de aanvullingen en correcties van de respondenten geven zo een betrouwbaar beeld van hun opvattingen.

2.2 Vragenlijst onder wijkbewoners en kerkleden (nulmeting)

2.2.1 Meetinstrument

Als nulmeting is in april en mei 2016 een internetenquête gehouden onder bewoners van de wijk rondom Hart van Vathorst. Een deel van deze bewoners was ook lid van de Ontmoetingskerk. Wijkbewoners en kerkleden ontvingen dezelfde vragenlijst, maar voor kerkleden waren enkele specifieke vragen toegevoegd.

Gekozen is voor een internetenquête omdat dit een geschikt instrument is om een verkennend beeld te geven van een relatief grote populatie. Bovendien is een schriftelijke of internetenquête geschikt om mensen te bevragen op hun opvattingen ('t Hart e.a., 1996). Een internetenquête heeft als nadeel dat deze niet ingevuld kan worden door mensen die geen toegang tot internet hebben. Daarom konden de respondenten wanneer zij daar voorkeur voor hadden ook kiezen voor een schriftelijke vragenlijst.

In de vragenlijst zijn zowel gesloten als open vragen opgenomen. De gesloten vragen, vaak met meerkeuzeantwoorden waaruit de respondenten konden kiezen, leveren kwantitatief te analyseren data op. De open vragen bieden de respondenten de ruimte om eigen antwoorden te geven. Deze open vragen zijn vooral gebruikt om van respondenten een

nadere toelichting te vragen (bijvoorbeeld waarom zij vinden dat mensen goed met elkaar omgaan in hun buurt of niet), of om de gelegenheid te bieden de geboden antwoordmogelijkheden aan te vullen (antwoordoptie “anders, nl. ...”).

2.2.2 Procedure, steekproef en respondenten

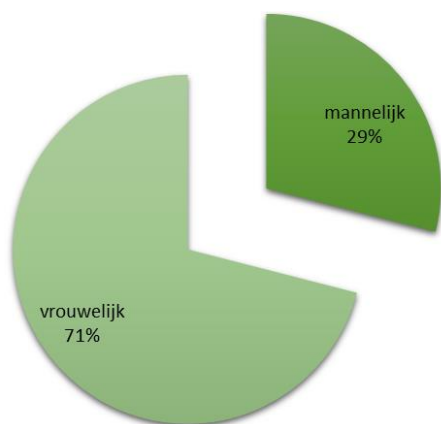
In maart zijn 3053 brieven rondom Hart van Vathorst verstuurd met daarin de vraag of wijkbewoners een enquête wilden invullen. Van 93 wijkbewoners was de vragenlijst bruikbaar voor de analyses. De steekproef bestaat dus uit 93 wijkbewoners van Vathorst.

De achtergrondkenmerken van de wijkbewoners die de enquête hebben ingevuld, worden hieronder weergegeven. Het gaat om de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, huishouden, kerkelijke richting of levensbeschouwelijke groepering en dagelijkse werkzaamheden.

Geslacht

Uit figuur 1 blijkt dat ruim 70 procent van de wijkbewoners uit de steekproef vrouw is, nog geen 30 procent is man. Volgens de CBS-gegevens van 2013 is de man-vrouwverdeling in Vathorst 50%-50%. De verdeling van de wijkbewoners van Vathorst die hebben meegedaan met dit onderzoek, wijkt daarvan behoorlijk af.)²

² Statistisch getoetst (weight cases).

Figuur 1. Verdeling man/vrouw van de steekproef (N = 93)

Leeftijd

Van de wijkbewoners uit de steekproef is de gemiddelde leeftijd 45,9 jaar (standaarddeviatie SD = 14,2). De minimum leeftijd is 23 jaar, de maximumleeftijd is 82 jaar. De gemiddelde leeftijd van mannen is 49,3 jaar (SD = 14,5) en die van vrouwen 44,4 jaar (SD = 14).³

Vergeleken met de CBS gegevens (2013) van Vathorst blijkt dat de steekproef relatief meer wijkbewoners in de leeftijd van 45 jaar en ouder bevat en minder wijkbewoners van 44 jaar en jonger.)

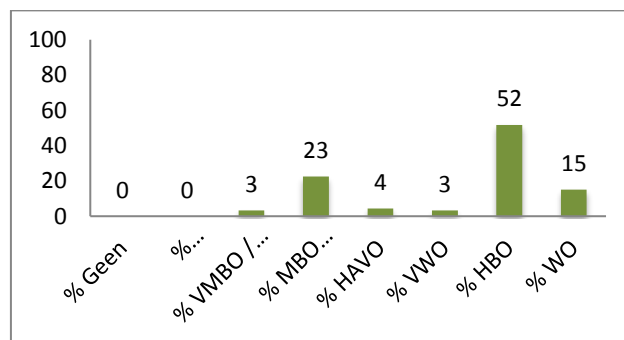
Tabel 1. Overzicht van de leeftijd verdeling CBS-gegevens Vathorst en steekproef in %.

	CBS gegevens Vathorst)*	Steekproef (N = 93)
15-24 jaar	13	2
25-44 jaar	59	51
45-64 jaar	24	31
65 jaar en ouder	5	16

) * de CBS-percentages zijn omgerekend zonder de leeftijdscategorie 0-14 jaar

Opleidingsniveau

De verdeling van opleidingsniveau van de wijkbewoners uit de steekproef is in figuur 2 weergegeven. Hier is te zien dat twee derde van de wijkbewoners een hoger opleidingsniveau heeft (hbo of wo). Een kwart heeft een mbo of vergelijkbare opleiding gedaan.

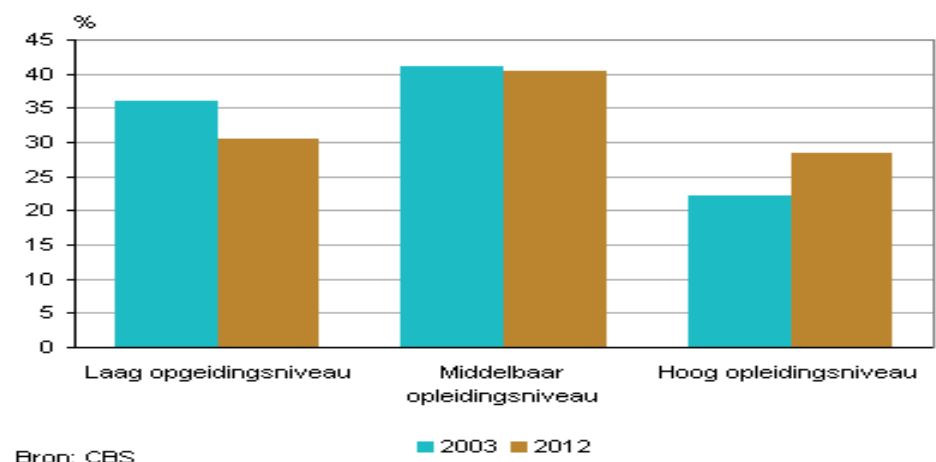

Figuur 2. Verdeling opleidingsniveau van de steekproef (N = 93)

³ Kanttekening is hier dat de CBS-gegevens vanaf 15 jaar zijn en het de vraag is hoe realistisch het is dat 15 jarige kerkleden de vragenlijst invullen (de jongste respondent is 23 jaar). Daarom

is ook getoetst zonder de leeftijdscategorie tot 25 jaar. Maar ook dan is er een statistisch verschil tussen CBS-gegevens en de steekproef aangetoond.

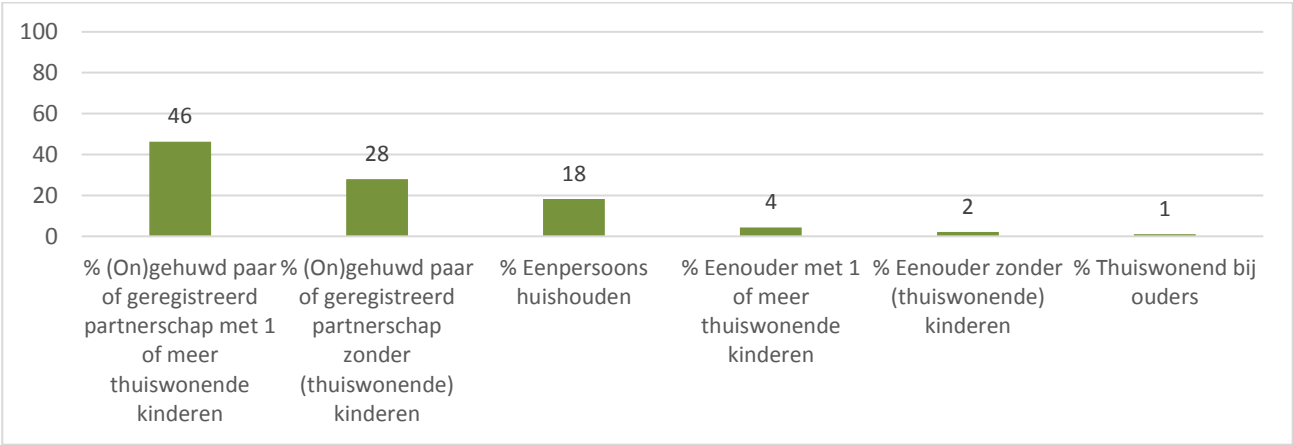
Vergeleken met de CBS-gegevens van Nederland (2012) zijn er zeer veel hoogopgeleiden in de steekproef van dit onderzoek (67% in steekproef tegenover ongeveer 30% landelijk volgens CBS). Rond de 30% van de wijkbewoners die met het onderzoek hebben meegedaan, heeft een middelbaar opleidingsniveau tegenover 40% in Nederland volgens CBS-gegevens.

Figuur 3. Overzicht opleidingsniveau 2003 en 2012 CBS

Huishouden/burgerlijke stand

Onderstaande figuur laat zien dat bijna de helft van de wijkbewoners uit de steekproef een huishouden heeft als (on)gehuwd paar (of geregistreerd partnerschap) met 1 of meer thuiswonende kinderen. Ruim een kwart heeft dit huishouden zonder (thuiswonende) kinderen. Bijna 20% heeft een eenpersoonshuishouden.

Figuur 4. Samenstelling huishouden van de steekproef (N = 93)

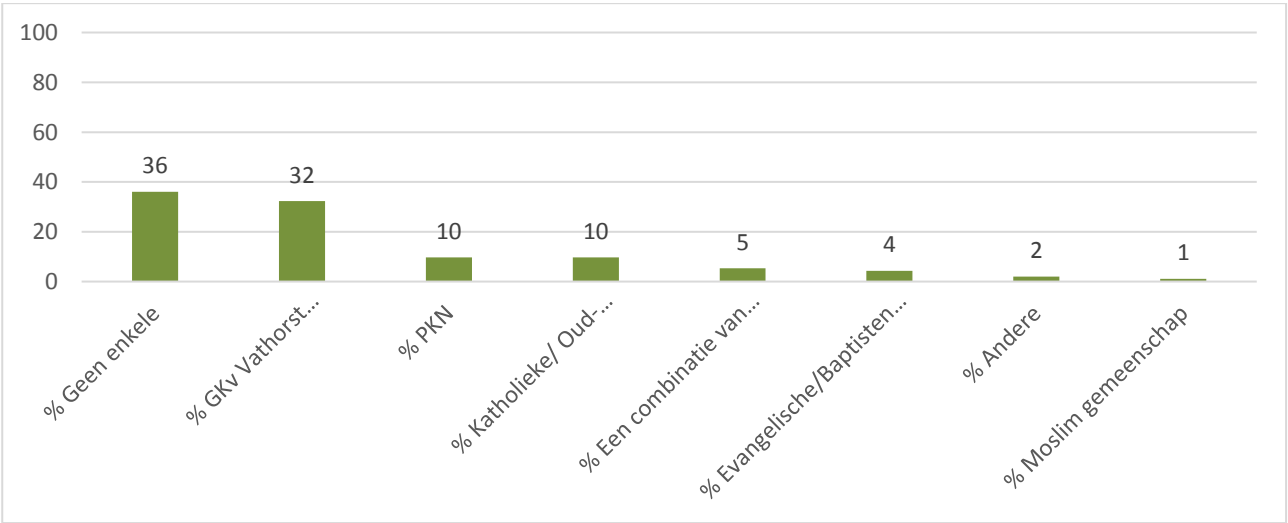
De huishoudens van de wijkbewoners uit de steekproef wijken statistisch gezien niet af van de gegevens van huishoudens van Vathorst van het CBS 2013 (zie tabel 2). In deze tabel zijn de huishoudens van eenouder huishoudens opgeteld bij de huishoudens van (on)gehuwd paar of geregistreerd partnerschap, omdat het hier over huishoudens gaat en niet over de burgerlijke stand.

Tabel 2. Overzicht van huishoudens steekproef vergeleken met de gegevens van het CBS over Vathorst in %

	% Vathorst volgens CBS	% Steekproef (N = 93)
Eenpersoons huishouden	22	18
Huishouden zonder (thuiswonende) kinderen	21	30
Huishouden met thuiswonende kinderen	56	51

Kerkelijke richting of levensbeschouwelijke groepering

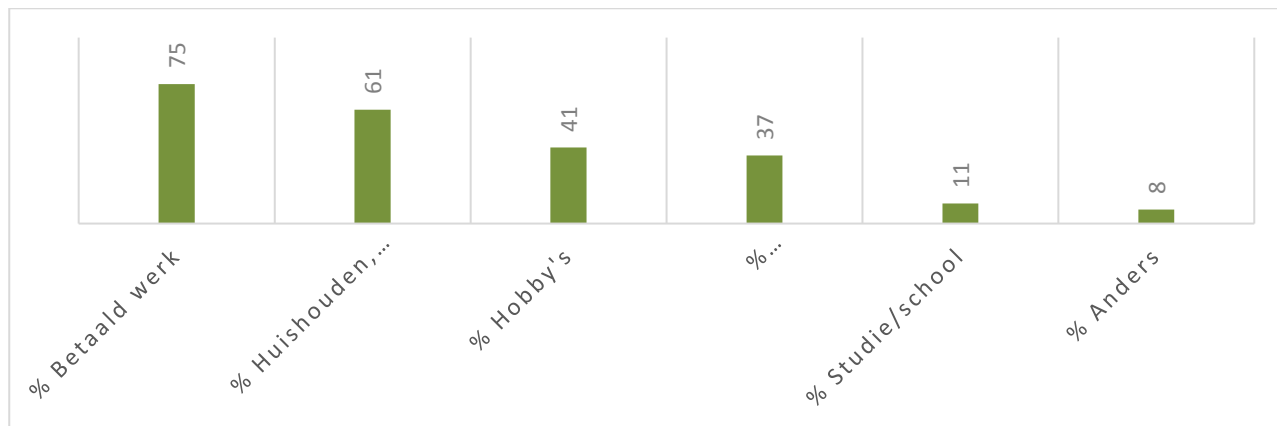
Ongeveer een derde van de wijkbewoners uit de steekproef behoort tot de GKv Vathorst (Ontmoetingskerk). Een derde heeft geen kerkelijke binding (zie figuur 5). Gezien het feit dat Hart van Vathorst een initiatief is waarbij de Ontmoetingskerk is betrokken, is de respons vanuit deze kerk behoorlijk laag te noemen.

Figuur 5. Kerkelijke richting of levensbeschouwelijke groepering van steekproef (N = 93)

Werkzaamheden

In onderstaande figuur 6 is weergegeven dat drie kwart van de wijkbewoners uit de steekproef een betaalde baan heeft. Bijna twee derde heeft huishoudelijke taken en/of zorgtaken. Ruim 40% heeft hobby's en een derde doet vrijwilligerswerk. Het vrijwilligerswerk wordt in paragraaf 4.3.1 verder toegelicht. Bij het antwoord "anders, nl..." geven respondenten aan dat ze mantelzorger zijn of in de ziektewet zitten.

Figuur 6. Werkzaamheden van de steekproef (N = 93)

2.2.3 Analyse

De gesloten en meerkeuzevragen uit de enquête zijn geanalyseerd aan de hand van het statistische verwerkingsprogramma SPSS. Verschillen tussen specifieke groepen, bijvoorbeeld tussen kerkleden en andere wijkbewoners, zijn getoetst aan de hand van verschillende statistische toetsen die in voetnoten nader aangeduid worden.

De antwoorden op de open vragen zijn geanalyseerd door middel van open codering in Excel. Waar het aantal antwoorden en de uitgebreidheid ervan een voldoende grote aantal data opgeleverd had, werd bovendien gebruik gemaakt van axiale codering: het nader ordenen en thematiseren van de gebruikte codes. Wanneer er juist maar enkele antwoorden waren, bijvoorbeeld op een "anders, nl..."-antwoord, was nadere analyse overbodig.

2.2.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Voor een in kwantitatieve zin representatief beeld van de wijkbewoners direct rond Hart van Vathorst was een respons van 342 van de 3053 adressen nodig (bij een foutenmarge van 5% en een betrouwbaarheid van 95%). De respons was 93, zodat geconcludeerd kan worden dat resultaten niet gegeneraliseerd kunnen worden naar de hele wijk. Met andere woorden: de resultaten moeten iets ruimer geïnterpreteerd worden (de foutenmarge is in plaats van de wenselijke 5%, in werkelijkheid 10%). Ook moet er op basis van vergelijking van de achtergrondgegevens met CBS-gegevens zoals hierboven beschreven, rekening worden gehouden met het gegeven dat mannen en met name jongeren/kinderen onder 25 jaar ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef, terwijl met name ouderen vanaf 65 jaar oververtegenwoordigd zijn.

Een effect dat waarschijnlijk speelt – omdat dit bij alle surveyonderzoeken optreedt en omdat de antwoorden van de respondenten hier ook op wijzen – is dat vooral die wijkbewoners deelgenomen zullen hebben aan de enquête, die bij voorbaat al een uitgesprokener positieve dan wel negatieve mening over Hart van Vathorst hadden. Het is een bekend verschijnsel dat mensen die geen interesse hebben of betrokkenheid voelen bij een onderwerp, minder snel bereid zijn een enquête in te vullen ('t Hart e.a., 1996).

Mensen die wel interesse en betrokkenheid hebben, in positieve of negatieve zin, zullen dus eerder meedoen aan onderzoek. Dat betekent dat de resultaten in kwantitatieve zin niet representatief zijn voor alle wijkbewoners: de meest positieve en meest negatieve opvattingen zullen meer vertegenwoordigd zijn dan gematigde opvattingen of opvattingen van mensen die nog geen mening over Hart van Vathorst hebben. Dit betekent wel dat de gegeven antwoorden in kwalitatieve zin wel een betrouwbaar beeld geven van de meningen die er zoal in de wijk zijn, omdat juist de uitersten weergegeven worden.

3 Resultaten voor onderzoek

De vijf interviews onder sleutelfiguren zijn geanalyseerd aan de hand van de volgende richtvragen:

- Wat zijn de verwachtingen van de respondenten van het project Hart van Vathorst⁴, specifiek hun verwachtingen ten aanzien van elk van de deelnemende partijen daarin?
- Geven de antwoorden van de respondenten aanleiding tot aanvullingen in of bijstelling van de conceptvragenlijst en andere onderzoeksinstrumenten?

Uit de vijf interviews kwam het beeld naar voren dat de verschillende partijen een positief beeld hadden van de samenwerking, maar zich ook wel realiseren dat het een droom is waarvan het best spannend is of die uitkomt. De interviews werden namelijk gehouden vóórdat het gebouw daadwerkelijk opgeleverd en in gebruik genomen was. “Je zit met allerlei partijen bij elkaar en je stapt in een ideologie.” Het project wordt getypeerd als een “droom en verlangen”, een “droom dat er samen dingen opgepakt worden”, een “experiment van exclusie en inclusie”, dat een “pareltje in het Nederlandse zorglandschap” moet worden. Iets concretere beelden van de gezamenlijke droom zijn: “Een gebouw dat de functie van dorpskerk en –kroeg krijgt”, “Een centrum in Vathorst waar iedereen gelijkwaardig is”, “Een project waarin we laten zien: kijk eens, wij in Vathorst zorgen voor onze kwetsbare mensen.” Vanuit elk interview klonk deze positieve verwachting, maar ook de vraag of het nu in de praktijk echt zo zou gaan werken.

De respondenten deelden het idee dat Hart van Vathorst een plek moest gaan worden waar mensen zich prettig voelen: een plek waar het goed toeven is, relaxed en ontspannen voor iedereen. De zorgpartijen benadrukten daarbij dat

het voor hun bewoners of cliënten (beide woorden werden gebruikt) een thuis moet zijn. Ook een plek waar het veilig zou zijn voor hen, en waar ze goede zorg zouden krijgen. De zorgpartijen beschreven het belang van cliënten om hun eigen identiteit te ontwikkelen binnen het gebouw en in de wijk erom heen. Hart van Vathorst moest wat hen betreft een gemeenschap gaan vormen, maar niet alleen binnen het gebouw, ook erbuiten. Een werk- en leefgemeenschap of een contact-/werk-/leefgemeenschap. Alle partijen die we spreken beschrijven het doel van inclusie. Voor wijkbewoners is het belangrijk dat ze mensen tegenkomen met een beperking, dat ze dat weer normaal gaan vinden. Dat geldt voor de kerkleden, die moeten ‘leren omgaan met de variatie die er is.’ Dat geldt ook voor wijkbewoners die het gebouw bezoeken, en mensen die hun kinderen naar de kinderopvang van Bzzzonder brengen. Op zijn minst wordt als doel gesteld dat mensen met een beperking ‘niet eng’ gevonden worden, of ook ‘eigenlijk heel gewoon’, dat het onderscheid tussen cliënten en andere wijkbewoners minder zichtbaar wordt, en in een nog optimistischer beeld dat hun talenten ook herkend en gebruikt worden. De ene respondent gaat daarin een stapje verder dan de ander.

De respondenten erkenden dat dit beeld wel verschilt van de huidige situatie in het algemeen in Nederland. Mensen zijn gewend dat mensen met beperking buiten de samenleving ‘in de bossen’ zijn gehouden. En van de kant van de zorgpartijen: zij zijn niet gewend dat “de samenleving over de vloer komt.” Op dit punt begonnen de respondenten het van beide kanten wel spannend te vinden. De zorgorganisaties wilden wel hun cliënten als het nodig is kunnen beschermen, opletten of ze wel toe zijn aan meer contact. Ook hoopten ze dat ze het binnenkomen van wijkbewoners en

⁴ In werkelijkheid werd op dit moment ‘Buitengewoon Zorgzaam’ genoemd, omdat de naam ‘Hart van Vathorst’ op het tijdstip van de interviews nog niet in gebruik was.

In deze verslaglegging wordt zoveel mogelijk wel ‘Hart van Vathorst’ gebruikt, ten behoeve van de herkenbaarheid voor de lezer, en omdat de naam ‘Hart van Vathorst’ inmiddels bekend is.

kerkleden wel een beetje zouden kunnen begeleiden. Zij realiseerden zich: “we willen een open samenleving, maar dan leg je ook je kwetsbaarheid op straat.” Gaan professionals de ruimte geven aan onervaren vrijwilligers om in contact te komen met deze gebroken wereld? Ze realiseerden zich ook: mensen gaan geconfronteerd worden met gebrokenheid. Een van de respondenten waarschuwde tegen een al te rooskleurig beeld van dementie of van de gevolgen van hersenletsel: “Het is gewoon niet mooi.” Andere respondenten hoopten juist dat het een goede invloed zou hebben op de wijk en de kerk als gemeenschap als zij samen moeten laten zien dat ze goed omgaan met kwetsbaarheid in hun wijk.

Een ander spannend punt vonden respondenten of de verschillende organisaties niet alleen hun eigen belangen behartigen en hun eigen ‘winkel’ goed ‘runnen’, maar of ze ook bedenken wat goed is voor de andere partijen in de samenwerking, en voor de gezamenlijkheid. Een van de vragen die daarbij gesteld werd, is of er ook iemand dit algemene belang zou gaan vertegenwoordigen. Zouden er op managementniveau leiders opstaan, die de partijen bij elkaar zouden houden op de gedeelde verantwoordelijkheid? En zou dat in de dagelijkse praktijk dan spontaan gebeuren, zouden er mensen zijn die spontaan een soort gastheer worden of beheerdersfunctie op zich nemen, of moet daar officieel iemand voor worden aangesteld? Hier leken de verschillende partijen naar elkaar te kijken of af te wachten of het goed zou gaan de eerste maanden.

Er waren verschillende beelden van de manier waarop wijkbewoners en kerkleden zich zouden gaan inzetten in Hart van Vathorst, en van de basis waarop ze dat zouden doen. Is dat als vrijwilliger van een organisatie, of gewoon als mens die iets doet voor een ander mens? Is dat intensieve inzet of juist wat kleins? Eén respondent was heel stellig dat het bij de wijkbewoners het beste past iets heel stevigs neer te zetten, niet als vrijwilliger voor de organisaties, maar als eigen initiatief met veel eigen verantwoordelijkheid. Andere respondenten benadrukten dat het ging om het gewone, het kleine. Juist ook omdat dat past bij de drukke, hoogopgeleide, jonge wijkbewoner, succesvol en ondernemend in hun werk, creatief, en met een jong gezin. Daar hoort vrijwillige inzet bij die moet passen in de drukke agenda. Waarover je

kunt beslissen over concrete vormen van inzet of het uitkomt in de agenda. En of je je kinderen kunt meenemen. Dat laatste betekent ook meer de vraag ‘waar kun je onderdeel zijn van elkaars leven?’ dan dat het gaat om de vraag ‘hoeveel uren vrijwilligerswerk wil je doen?’ Lukt het om een stukje wederkerigheid te realiseren in gewone alledaagse dingen? De vraag is dus: moet je de dingen klein maken voor wijkbewoners om aan te sluiten, of moet je ze juist grote verantwoordelijkheden geven, zodat ze er helemaal voor gaan?

Alle respondenten vroegen zich af hoe het project hun eigen organisatie of henzelf zou gaan veranderen, en ook hoe het de andere partijen zou gaan veranderen. Over de kerk werd vooral de vraag gesteld of het zou lukken zich open te stellen voor de hele wijk, en of iedereen in de kerk daar enthousiast voor zou blijven dan wel worden, of dat een deel van de huidige leden zou afhaken. Over de zorgorganisaties werd de vraag gesteld of het ze zou lukken om met wijkbewoners en kerkleden samen te werken rond hun cliënten. Over de cliënten en wijkbewoners wordt de vraag gesteld of het zou gaan lukken voor kwetsbare wijkbewoners een gelijkwaardige plek te realiseren, waar rekening zou worden gehouden met wat ze niet kunnen, en waar gezien zou worden wat hun talenten zijn. De vraag was enerzijds of ze dat zelf zo zouden ervaren, en anderzijds of de andere wijkbewoners en kerkleden dat in hen zouden herkennen.

Een aantal zaken uit de interviews gaf aanleiding tot aanpassingen of aanvullingen van de vragenlijst:

1. De doelgroepen die met Hart van Vathorst in de wijk zijn komen wonen, zijn mensen met niet-aangeboren hersenletsel (NAH), een verstandelijke beperking of dementie. Diverse vragen uit de vragenlijst waren in een eerder concept echter gemaakt op basis van een minder specifiek beeld van de betreffende bewoners. Zo werd gebruik gemaakt van vraagstelling uit eerder onderzoek die niet alleen over mensen met een verstandelijke beperking ging, maar ook mensen met andere typen beperking bijvoorbeeld psychische problematiek. De oorspronkelijke vraagstelling was daarom breed. De vragen zijn specifiek gemaakt voor de concrete situatie in Vathorst.

2. Er waren bij de verschillende betrokkenen uiteenlopende beelden over de vrijwillige inzet die verwacht wordt van kerkleden en wijkbewoners en die zij mogelijk kunnen gaan vormgeven in Hart van Vathorst. Vanuit het perspectief van de zorgorganisaties werd daarin gesproken over 'vrijwilligers', 'mantelzorger' of ook 'netwerken'. Ook in de concept-vragenlijst werd het begrip 'vrijwilliger' gebruikt. Vanuit het perspectief van de wijkbewoners en kerkleden wordt echter andere taal gebruikt om deze vrijwillige inzet te typeren. Kerkleden noemen hun inzet in Hart van Vathorst niet altijd 'vrijwilligerswerk' maar kunnen het zien als 'inzet voor de kerk'. Wijkbewoners zouden zich bijvoorbeeld ook vrijwillig in kunnen zetten als 'maatje' van een bewoner, of gewoon als 'bezoeker' van de locatie. De formulering 'vrijwilligerswerk doen bij' roept niet de juiste beelden op, en kan zelf afbreuk doen aan het aanbieden van eigen initiatieven door wijkbewoners of kerkleden, die mogelijk eigen activiteiten willen bedenken die ze niet zullen zien als vrijwilligerswerk bij andere organisaties. Juist door de samenstelling van de wijk, met over het algemeen hoogopgeleide, creatieve en ondernemende jonge mensen, wordt verwacht dat ze zich kunnen organiseren in eigen activiteiten die ze zelf bedenken en uitvoeren rond Hart van Vathorst. De term 'vrijwilliger' zou daar geen recht aan doen. Daarom wordt in de vragenlijst gesproken over vrijwilligerswerk in meer omschrijvende termen, bijvoorbeeld 'wilt u zich in uw vrije tijd inzetten voor...'.
3. Hieraan gerelateerd was dat wens dat uit de resultaten moet blijken of het percentage mensen dat iets doet in de kerk (niet per se vrijwilligerswerk noemen), bijvoorbeeld wijkcoördinator, jongerenwerker, bezoekjes brengen, gastheer/gastvrouw zijn, meedoen aan gebedsuur, verandert in de loop van de tijd.
4. Overwogen is ook het aanwezig zijn in het gebouw van Hart van Vathorst te gebruiken als indicator. De respondenten hebben namelijk verwachtingen van een levendige en diverse samenstelling van bezoekers of gebruikers van de locatie en zien een drukke en dynamische plek voor zich, maar het is interessant om na te gaan of dat zich inderdaad zo gaat ontwikkelen.
5. Uit het onderzoek zou moeten kunnen worden afgeleid of kerkleden vinden dat hun kerk daadwerkelijk veranderd is door deelname aan het project. Dat geldt ook voor veranderingen in de andere perspectieven: vinden bijvoorbeeld professionals dat hun rol veranderd is? En is de houding van wijkbewoners ten opzichte van mensen met een verstandelijke beperking, NAH of dementie veranderd? Diverse respondenten waren benieuwd wat Hart van Vathorst zou doen met de deelnemende kerk en kerkgemeenschap. Beelden die genoemd werden waren onder andere 'verenigingsgebouw van christenen' of 'christelijk bolwerk' (als schrikbeeld), tegenover een wensbeeld van de kerk als onderdeel van een echte gemeenschap van verschillende mensen. Er zijn (directe en indirecte) vragen opgenomen die ingaan op het beeld van de rol van de kerk, en het beeld dat respondenten hebben van mensen met een beperking.
6. In Hart van Vathorst moesten volgens de respondenten de cliënten en bewoners van de betrokken welzijnsorganisaties niet alleen gezien worden als mensen met een beperking. Daar hadden de betrokkenen verschillende beelden over. In elk geval was al helder dat de respondenten graag wilden weten wat volgens de verschillende betrokkenen de bewoners of cliënten zelf te bieden hebben aan de wijk of de kerkleden, en hoe dat eruit ziet. Er zijn naar aanleiding hiervan open vragen opgenomen in de vragenlijst waar mensen kunnen aangeven hoe ze zich zouden willen inzetten.

4 Resultaten nulmeting Hart van Vathorst

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de enquête die onder wijkbewoners rond Hart van Vathorst is verspreid. Totaal hebben 93 personen gereageerd, waarvan 30 lid zijn van de Ontmoetingskerk. De resultaten van de enquête hebben betrekking op drie van de zes deelvragen van het meerjarig onderzoek dat in en rond Hart van Vathorst plaatsvindt.

Een deel van de beantwoording op deze deelvragen is nog afhankelijk van een tweede meting die D.V. in 2017 gaat plaatsvinden.

Om spraakverwarring te voorkomen, wordt met wijkbewoners van Vathorst zowel de niet-kerkleden als kerkleden van de Ontmoetingskerk bedoeld. Als ze onderscheiden worden, wordt dit nadrukkelijk vermeld. Als over wijkbewoners en andere personen wordt gesproken, gaat het alleen om de wijkbewoners die de enquête hebben ingevuld.

Hieronder worden de deelvragen waarop de resultaten betrekking hebben genoemd met de bijbehorende theorie. Per deelvraag worden de resultaten vervolgens weergegeven. Alle grafieken worden in percentages weergegeven.

4.1 Theorie en resultaten deelvraag 1

Deelvraag 1: In welke mate heeft het project invloed op de intensiteit van contacten van wijkbewoners met mensen met een beperking, waaronder bewoners van Hart van Vathorst?

In welke mate er contacten gaan ontstaan tussen wijkbewoners en bewoners van Hart van Vathorst is op dit moment nog niet goed in te schatten, omdat de bewoners net zijn verhuisd. Het gaat in deze nulmeting om een eerste momentopname. Daarom is in dit onderzoek gevraagd of wijkbewoners bekend zijn met het initiatief Hart van Vathorst en hoe ze in het algemeen denken over het initiatief van Hart van Vathorst. Ook wordt gevraagd in hoeverre ze al betrokken zijn bij een of meerdere organisaties van Hart van Vathorst en of zij zich willen inzetten in Hart van Vathorst. Daarnaast wordt gevraagd of zij reeds contacten hebben met personen met een beperking en welke vorm van contacten zij hebben.

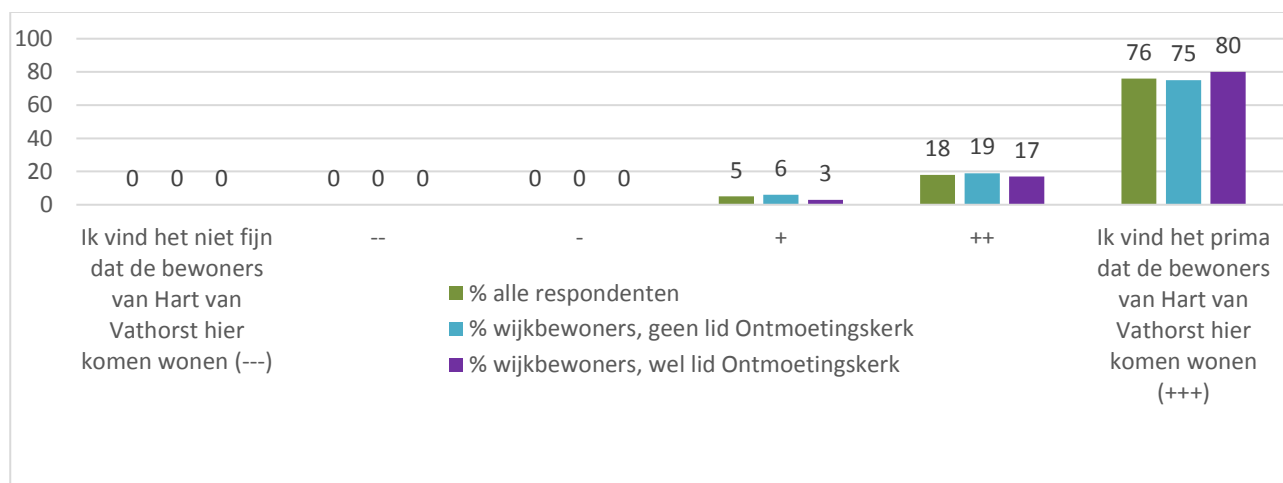
4.1.1. Initiatief Hart van Vathorst

Aan de wijkbewoners is gevraagd in hoeverre zij al bekend zijn met het initiatief Hart van Vathorst. Drie kwart geeft aan hiermee bekend te zijn (figuur 7).

Figuur 7. Bekendheid met initiatief Hart van Vathorst (N = 93)

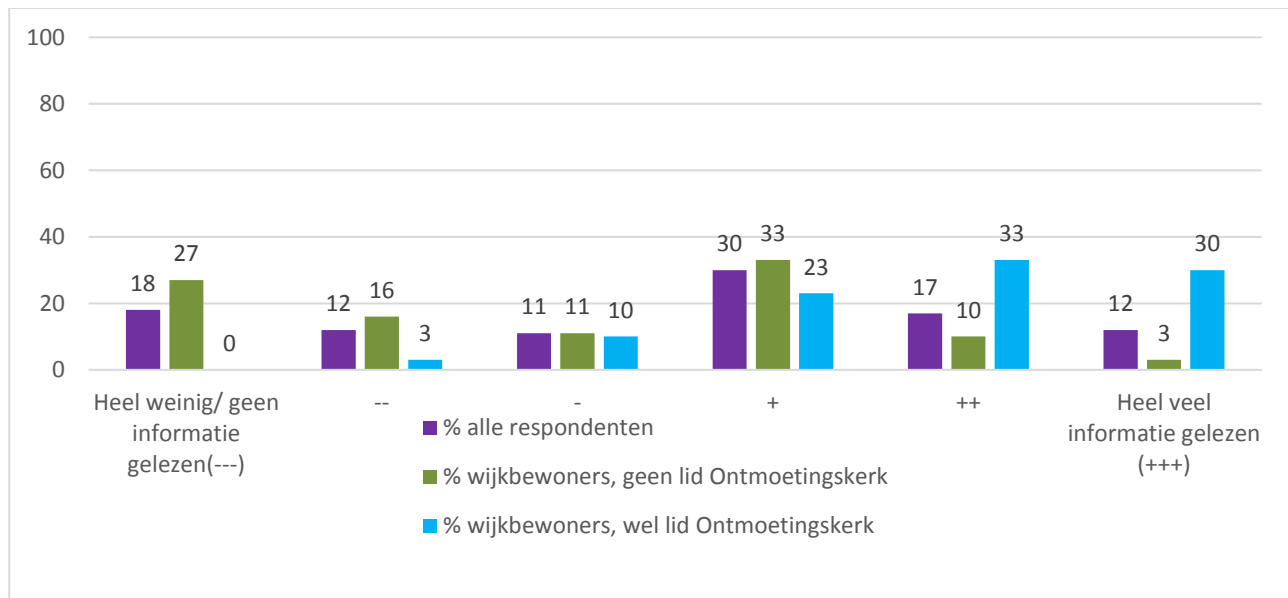
Hieronder is in figuur 8 te zien dat de wijkbewoners van Vathorst behoorlijk positief zijn over het feit dat bewoners van Hart van Vathorst in de wijk komen wonen. Hierin verschillen wijkbewoners die geen lid zijn nauwelijks met wijkbewoners die wel lid zijn van de Ontmoetingskerk: ruim drie kwart is er heel erg positief over. ⁵ Niemand is er negatief over. Dit is op zich een positieve uitkomst voor het initiatief Hart van Vathorst.

Figuur 8. Overzicht hoe de wijkbewoners het vinden dat bewoners van Hart van Vathorst in hun wijk zijn komen wonen (N = 93, waarvan 30 lid zijn van de Ontmoetingskerk)

⁵ Statistisch geen verschillen geconstateerd (Mann-Whitney toets)

Ook is de wijkbewoners gevraagd in hoeverre zij informatie hebben gelezen over het initiatief Hart van Vathorst en in hoeverre zij interesse hebben in Hart van Vathorst. In figuur 9 is te zien dat wijkbewoners die geen lid zijn minder informatie hebben gelezen dan leden van de Ontmoetingskerk.⁶ Aangezien de Ontmoetingskerk een van de partijen is van dit initiatief is dit ook niet zo verwonderlijk.

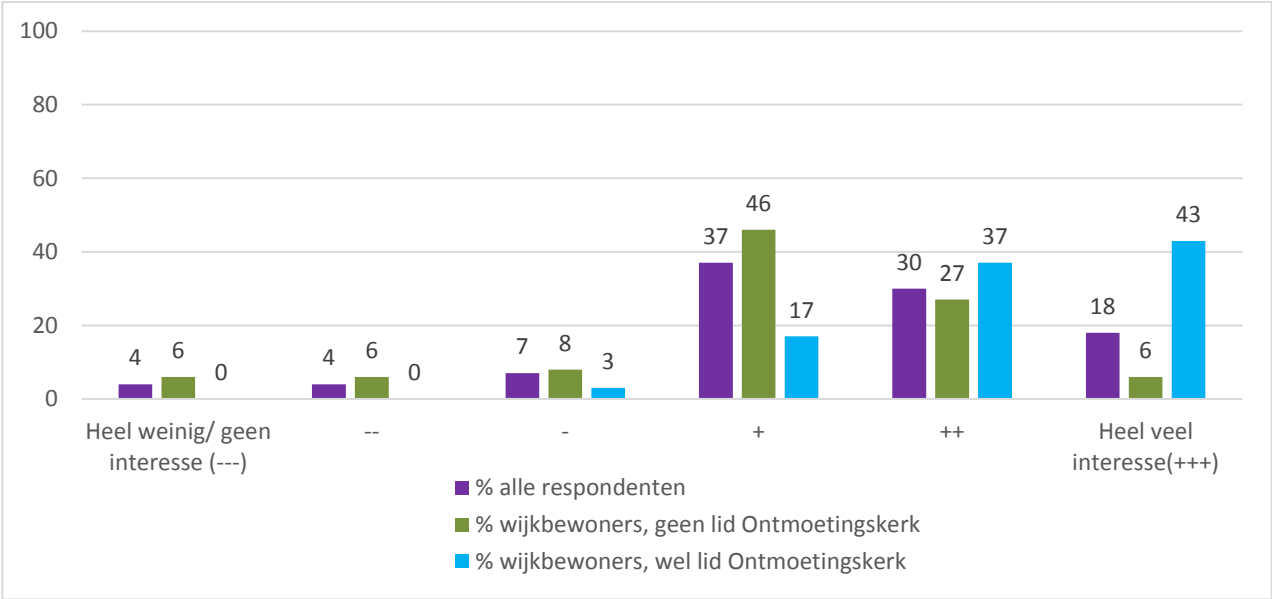

Figuur 9. Overzicht in hoeverre wijkbewoners informatie hebben gelezen over Hart van Vathorst (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)

Wat opvalt is dat een derde van de leden van de Ontmoetingskerk aangeeft maar heel weinig gelezen te hebben. Dit kan natuurlijk gaan om nieuwe leden, maar dit kan ook betekenen dat men er niet zo erg in is geïnteresseerd.

⁶ Statistisch bewezen verschil (Mann-Whitney toets, p -waarde < .000)

In hoeverre wijkbewoners interesse hebben in het initiatief Hart van Vathorst is hieronder weergegeven. Figuur 10 toont dat twintig procent van de leden van de Ontmoetingskerk niet uitgesproken enthousiast is over Hart van Vathorst. Voor wijkbewoners die geen lid zijn is dit 66 procent.)⁷ Om te checken of en hoe sterk minder informatie lezen samenhangt met desinteresse - of andersom - is een statistische analyse uitgevoerd. Hieruit blijkt dat dit inderdaad het geval is: wijkbewoners die weinig hebben gelezen tonen ook minder interesse in het initiatief. Andersom is ook mogelijk: wijkbewoners die minder interesse hebben, lezen minder informatie. Dit geldt voor de leden van de Ontmoetingskerk nog veel sterker dan voor andere wijkbewoners.)⁸

Figuur 10. Overzicht in hoeverre wijkbewoners interesse hebben in Hart van Vathorst in % (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)

⁷ Statistisch bewezen verschil (Mann-Whitney toets, p -waarde < .000)

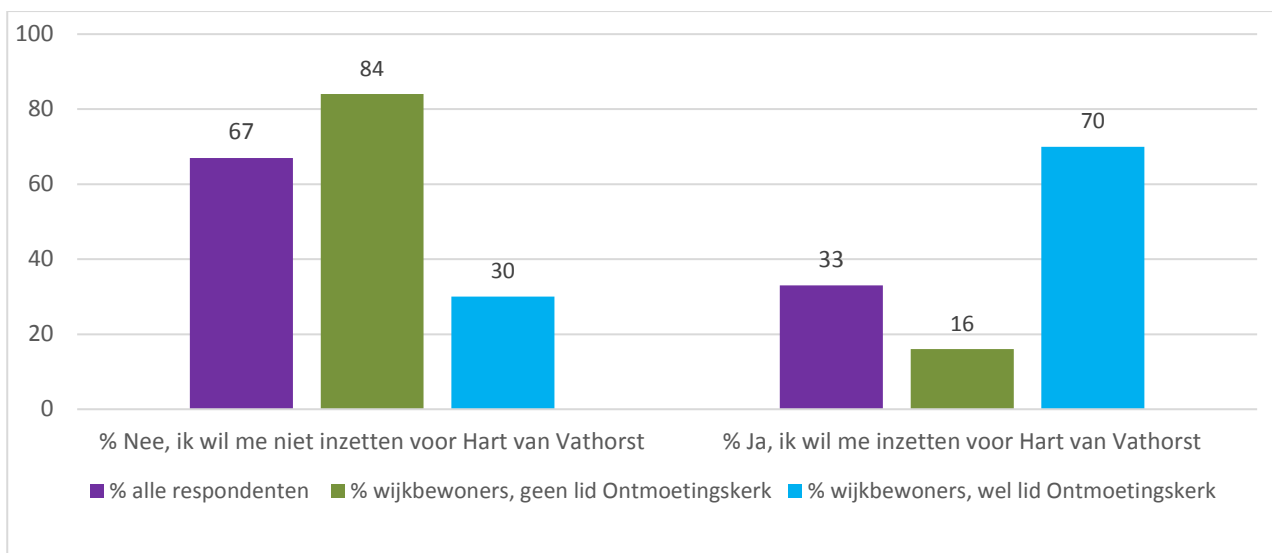
⁸ Statistische toetsing: Samenhang voor GKv leden is sterk (Samenhang tussen informatie lezen en interesse = 0,7 (Spearman's Rho), p -waarde < .01), voor andere wijkbewoners is deze redelijk sterk (Samenhang tussen informatie lezen en interesse = 0,30 (Spearman's Rho), p -waarde < .05). Ter vergelijking: de R waarde is een waarde tussen 0 en 1 (waarbij een waarde van 1 een perfecte samenhang betekent). Dit betekent dat een waarde van 0,7 hoog te noemen is.

Wijkbewoners is gevraagd of zij momenteel al betrokken zijn bij een of meerdere organisaties van Hart van Vathorst. Hier- van geeft figuur 11 een overzicht. Iets meer dan de helft is nog niet betrokken. Een derde bezoekt wel eens een kerkdienst en bijna 20% gaat wel eens naar het restaurant. Bij 'andere manieren van betrokkenheid' geven twee respondenten aan dat ze werken bij een van de organisaties binnen Hart van Vathorst, twee personen geven aan kerklid te zijn bij de Ontmoetings- kerk, en één persoon geeft aan dat hij of zij twee bewoners van de appartementen in het verleden begeleid heeft.

Figuur 11. Overzicht op welke manier wijkbewoners betrokken zijn bij een of meerdere organisaties Hart van Vathorst (N = 93)

Vervolgens is gevraagd of wijkbewoners zich willen inzetten in Hart van Vathorst. Uit onderstaande figuur blijkt dat een derde zich hiervoor wil inzetten (31 personen): een kleine 20% van de wijkbewoners die geen lid zijn van de Ontmoetings- kerk en bijna drie kwart van de wijkbewoners die wel lid zijn van de Ontmoetingskerk wil zich inzetten.

Figuur 12. Overzicht of de wijkbewoners zich willen inzetten of niet in % (N = 93, waarvan 30 lid van de Ontmoetingskerk)

Aan respondenten is ook gevraagd hun motivatie toe te lichten om zich wel of niet in te zetten. Van de 62 wijkbewoners die hebben aangegeven zich niet in te willen zetten, hebben 61 wijkbewoners een antwoord gegeven op de vraag waarom ze zich niet inzetten. Het grootste deel (41 personen) geeft aan dat dit is omdat ze geen tijd hebben, te druk zijn of andere activiteiten hebben. Dit kan gaan om werk en gezin, maar ook om (ander) vrijwilligerswerk.

Tien personen geven aan dat ze zich later misschien wel zouden willen inzetten. Vijf personen geven aan zich nu nog niet in te zetten, maar nog niet te weten hoe ze dat zouden kunnen doen.

Vijftien personen geven aan dat ze zich niet voor Hart van Vathorst *kunnen* inzetten. Ze noemen daarbij dat ze een eigen beperking hebben, of dat ze mantelzorger zijn voor iemand anders met een beperking. Ook wordt leeftijd wel aangevoerd als reden om zich niet te kunnen inzetten. Eén van de respondenten geeft uit zijn antwoord blijk zich te realiseren dat het hebben van een beperking inzet bij Hart van Vathorst mogelijk niet in de weg hoeft te staan:

"Ik weet het nu nog niet. Ik ben zelf gehandicapt en misschien dat ik in de toekomst toch iets kan doen."

Eén persoon geeft aan zich niet te *mogen* inzetten omdat hij of zij alleen betaald werk mag verrichten.

Een aantal personen geeft aan zich niet te *willen* inzetten, drie omdat ze geen zin hebben en drie omdat het christelijke karakter van Hart van Vathorst voor hen een drempel vormt:

"Het christelijke aspect wordt naar mijn idee te veel naar voren gebracht. Dit past niet bij mijn levensovertuiging."

Aan de respondenten die zich *wel* willen inzetten, is gevraagd op welke manier ze dat doen of zouden willen doen. Van de 31 wijkbewoners die zich wel willen inzetten, noemen 21 wijkbewoners een heel concreet 'aanbod', bijvoorbeeld massage, voorlezen, mensen bezoeken, helpen met koken, hulp bij boodschappen doen.

Vijf andere mensen geven aan wel iets te willen, maar geen idee te hebben wat ze zouden kunnen doen. Twee personen geven aan dat ze alleen iets kunnen of willen doen als het goed ingepland kan worden in hun werkzaamheden. Eén respondent geeft aan graag als ervaringsdeskundige maatje te willen zijn voor bewoners.

4.1.2 Contact met mensen met een beperking

De intensiteit van contacten met mensen met een beperking is op verschillende manieren te meten. Dat kan op een kwantitatieve manier: hoe vaak hebben mensen contact met elkaar, hoe lang en met hoeveel mensen? De intensiteit van contacten kan ook kwalitatief beschreven worden, bijvoorbeeld wat de aard van het contact is, welke betekenis mensen eraan geven en hoe het contact gewaardeerd wordt. Bredewold (2014) heeft over dit thema onderzoek gedaan naar de wederkerigheid tussen burgers en mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking. Ze gebruikte hiervoor het volgende (aangepaste, JSM) schema met vier types interacties tussen weerbare en kwetsbare burgers:

		Weerbare burger	
		Geven	Ontvangen
Kwetsbare burger	Geven	Wederkerigheid	Uitbuiting
	Ontvangen	Liefdadigheid/uitputting	Geen contact

Figuur 13. Types interacties tussen (weerbare- en kwetsbare) burgers.

Bij wederkerigheid is er een relatie tussen de weerbare en kwetsbare burger. Van uitbuiting is sprake als de weerbare burger de kwetsbare burger misbruikt of manipuleert voor eigen doeleinden. Bij liefdadigheid of uitputting geeft de weerbare burger zich waarbij hij wel (uitputting) of niet (liefdadigheid) zijn eigen grenzen weet te hanteren. Bij geen contact is er gewoonweg geen contact tussen de weerbare en kwetsbare burger.

Voor het meten van de types ‘wederkerigheid’ en haar tegenhanger ‘geen contact’ werd de contactladder gebruikt. Een gebruikelijke indeling is de volgende (Dautzenberg, 2010):

1. Geen contact.
2. Contact en ontmoeting: groeten, elkaar spreken en een praatje maken.
3. Sociaal netwerk: samen iets ondernemen (bijvoorbeeld sporten) of bij elkaar op bezoek gaan.
4. Hulprelaties:
 - o praktische hulp (klussen en boodschappen);
 - o emotionele steun (belangstelling en medeleven);
 - o adviserende hulp (waar iets te vinden is in de buurt of de stad).
5. Samen iets doen in, of voor de buurt: actief zijn in buurtplatforms, vrijwilligersclub of organiseren van ontmoetingsactiviteiten.

Bredewold hanteerde een aangepaste versie van de contactladder, waarbij de indeling is gerangschikt in lichte contacten (groeten, praatje maken), meer intensieve contacten (samen leuke dingen doen, diensten verlenen en advies en steun geven) en intensieve contacten (zorg bieden):

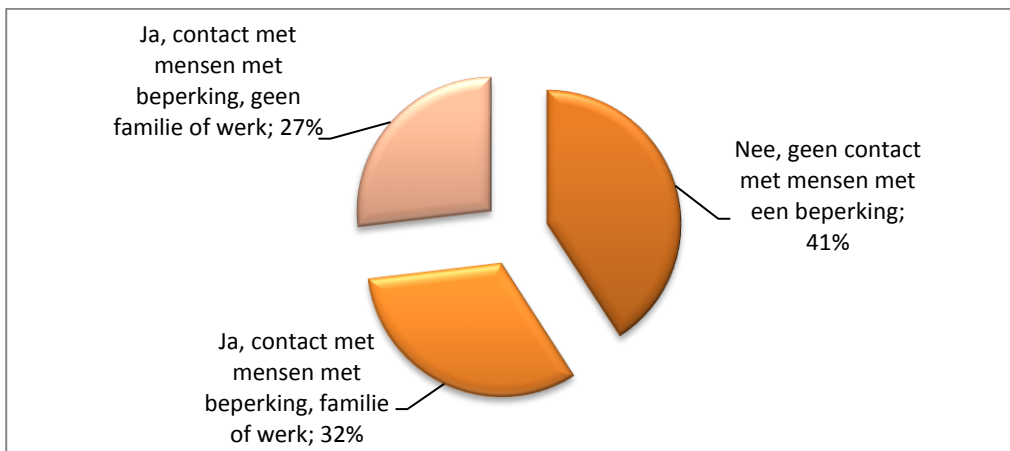
1. Geen contact.
2. Groeten, praatje maken.
3. Samen leuke dingen doen zoals bij elkaar op bezoek gaan, naar een voetbalwedstrijd, naar de film, naar het zwembad etc.
4. Diensten verlenen, zoals boodschappen doen, planten water geven, op huisdieren passen, huishoudelijke taken etc.
5. Advies en steun geven door op hem of haar te letten, te luisteren, raad te geven.
6. Zorg bieden in de vorm van wassen en helpen met aan- en uitkleden, verzorgen van wonden etc.

Aanbevelingen uit het onderzoek (Bredewold & Slendebroek-Meints, 2013) waren dat er bescheiden verwachtingen van informele netwerken tussen weerbare en kwetsbare burgers moeten zijn: vooral in relaties waar mensen sterk emotioneel betrokken zijn op elkaar wordt hulp en zorg gegeven. Buren zijn dit meestal niet.

Daarom is het realistischer om op lichte, functionele en begrensde contacten in te zetten en de lat niet te hoog te leggen.

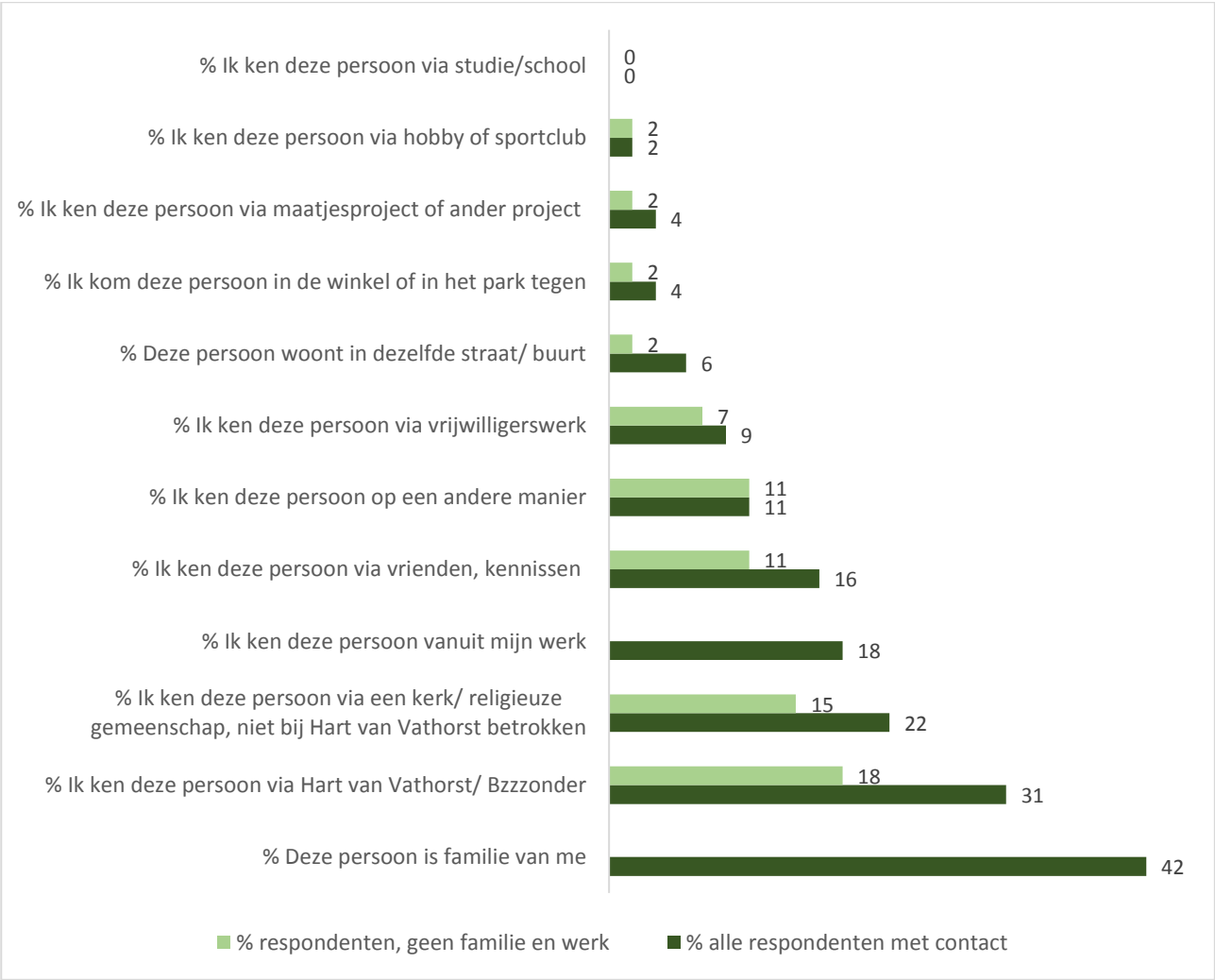
Het is de bedoeling om in het meerjarige onderzoek van Hart van Vathorst hierover uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de mate van wederkerigheid tussen bewoners van Hart van Vathorst en wijkbewoners. Omdat onderhavig onderzoek een nulmeting betreft is in het onderzoek eerst gevraagd in hoeverre de wijkbewoners reeds contact hebben met personen met een beperking buiten Hart van Vathorst. Verder is geïnventariseerd op welke manier ze deze persoon of personen kennen en welke vorm van contact ze hebben.

Bijna twee derde van de wijkbewoners geeft aan momenteel reeds contact te hebben met mensen met een beperking (55 personen). Hiervan zijn 30 wijkbewoners familie en/of via hun werk gerelateerd aan mensen met een beperking. Als deze niet worden meegerekend, betekent het dat 27% van alle respondenten contact heeft met mensen met een beperking die geen familie is en/of die wijkbewoners niet kennen vanuit hun werk. In het reeds genoemde onderzoek van Bredewold en Slendebroek-Meints (2013) was dit percentage (ook) bijna een derde van de wijkbewoners. Dit percentage verschilt dus niet met dat van de wijkbewoners van Vathorst.

Figuur 14. Percentage wijkbewoners dat wel of niet contact heeft met mensen met een beperking (N = 93)

Wanneer de wijkbewoners aangeven dat ze wel contact hebben met mensen met een beperking hoe kennen zij deze persoon dan? Van de antwoorden die hierop gegeven zijn, staat hieronder een overzicht (figuur 15).

Figuur 15. Overzicht op welke manier wijkbewoners mensen met een beperking kennen (N=55, waarvan 30 familielid en/of via werk). De percentages van respondenten, geen familie en werk zijn ten opzicht van N=55 berekend).

Bij de antwoordoptie 'anders' geeft een aantal wijkbewoners aan bevriend te zijn met deze persoon en één persoon geeft aan zelf een beperking te hebben.

Vervolgens is gevraagd welke vorm van contact de wijkbewoners met deze mensen hebben. Hierbij werd dezelfde contactladder gebruikt als Bredewold en Slendebroek-Meints (2013) hebben gehanteerd, met uitzondering van vorm 3. In onderhavig onderzoek wordt 'bij elkaar op bezoek gaan' als een minder intensieve vorm van contact gezien dan 'naar een voetbalwedstrijd of de film etc. gaan,' vandaar dat deze vormen gesplitst zijn. Daarnaast wordt aangenomen dat een familielid in huis de meest intensieve vorm van contact inhoudt.

In figuur 16 is te zien dat ruim twintig procent van de wijkbewoners die contact hebben met mensen met een beperking, deze personen groet of een praatje met hen maakt (meest lichte vorm van contact). Ongeveer de helft heeft meer intensief contact met deze personen: waarvan de helft familie is en/of de persoon kent via werk en de helft op een andere manier. Bijna 20% heeft de meest intensieve vorm van contact, namelijk zorg bieden en familielid in huis (een kind waarvoor gezorgd wordt). Verder worden onder de categorie 'andere vorm' soms ook intensievere vormen van contact genoemd zoals familielid zijn (maar niet een kind), 'meerdere vormen van contact'. Een aantal wijkbewoners geeft aan deze persoon bij een gezamenlijke activiteit te ontmoeten, maar dit hoeft niet te betekenen dat deze wijkbewoner deze persoon zelf meeneemt naar een activiteit (dit wordt althans niet duidelijk uit de beantwoording).

Figuur 16. Overzicht van vormen van contact van de wijkbewoners met mensen met een beperking, gerangschikt van lichte naar intensieve vormen (N = 55).

Van de wijkbewoners die hebben aangegeven dat ze momenteel geen contact hebben met mensen met een beperking geeft bijna drie kwart aan hen niet tegen te komen. Verder weet 16% niet hoe hij of zij contact met hen moet maken. Ruim 10% is bang voor claimgedrag als ze hen een keer uitnodigen voor een kopje koffie. Ongeveer eenzelfde percentage geeft andere redenen aan, zoals: "Ik ben zelf nogal ongeduldig" of: "Daar heb ik nog niet de kans voor gehad." Eén persoon geeft aan:

"Gaat in de toekomst wel veranderen, want ik ben van plan om regelmatig in het restaurant koffie te gaan drinken of te lunchen."

Figuur 17. Overzicht van redenen om geen contact met mensen met een beperking te hebben (N = 35)

4.2 Theorie en resultaten deelvraag 2

Deelvraag 2: Wat doet het initiatief Hart van Vathorst met het gevoel van sociale samenhang in de wijk voor wijkbewoners?

Evenals voor deelvraag 1 geldt dat onderhavig onderzoek als nulmeting een inventarisatie is van verschillende topics. Het effect van het initiatief op de sociale samenhang in de wijk kan nu nog niet gemeten worden, maar het is wel mogelijk een beeld te geven hoe de wijkbewoners van Vathorst over hun buurt denken en hoe intensief het contact is tussen hen en burens, familie, vrienden en anderen.

4.2.1 Sociale samenhang in Vathorst

Sociale samenhang is een begrip waar mensen veel verschillende beelden bij kunnen hebben, maar wat moeilijk concreet te definiëren is. Een probleem daarbij is dat voor het begrip ‘sociale samenhang’ diverse definities in omloop zijn, ook wel ‘sociale cohesie’ genoemd. Vier verschillende definities van sociale cohesie of sociale samenhang zijn:

- o “Er is sprake van sociale samenhang indien er in de samenleving sociale netwerken aanwezig zijn, die contact met elkaar hebben, en waarin wederzijds vertrouwen, gemeenschappelijkheid en betrokkenheid bestaan” (Bijl e.a. (red.), 2007).
- o “De interne bindingskracht van een sociaal systeem (een gezin, een groep, een organisatie, een universiteit, een stad, een samenleving als geheel)” (Schuyt, 1997).
- o “De mate waarin mensen in hun gedrag en beleving uitdrukking geven aan betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving” (Schnabel e.a., 2008).
- o “De betrokkenheid van mensen onderling, bij maatschappelijke organisaties en andere sociale verbanden en bij de samenleving als geheel” (Roes, 2002).

In deze definities is zichtbaar dat sociale samenhang zowel betrekking kan hebben op een emotie (gevoel van herkenning dat men bij elkaar hoort, onderling vertrouwen) als op een activiteit (contact met elkaar hebben, deelnemen aan

organisaties en verbanden). Ook is zichtbaar dat sociale samenhang op verschillende niveaus kan worden gezien: in interpersoonlijk contact, in betrokkenheid bij organisaties, of bij een algemeen gevoel van horen bij ‘de samenleving als geheel’. Sociale samenhang kan zowel beschreven worden als eigenschap van een individu als van een systeem (Jager-Vreugdenhil, 2012).

Voor dit project Hart van Vathorst, moet dus een keuze gemaakt worden wat onder de nog in de literatuur slecht gedefinieerde noemer ‘sociale samenhang’ wordt onderzocht. In het project gaat het om de verwachting dat er zich onderlinge contacten ontwikkelen tussen de verschillende betrokkenen (wijkbewoners, bewoners van Hart van Vathorst, kerkleden) waardoor mensen aandacht voor elkaar hebben en mogelijk ook zorg. Gedeeltelijk valt deze vraag daarmee samen met deelvraag 1 over contacten. Gedeeltelijk gaat het ook meer over de ervaren betrokkenheid van mensen in hun buurt en in het algemeen.

Een gebruikelijke methode om de ervaren sociale samenhang in een wijk of buurt kwantitatief te onderzoeken is het voorleggen van een set stellingen aan de bewoners over hun buurt (Veiligheidsmonitor 2014):

1. ‘De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks.’
2. ‘De mensen in de buurt gaan op een prettige manier met elkaar om.’
3. ‘Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen.’
4. ‘Ik voel me thuis bij mensen die in de buurt wonen.’
5. ‘Ik heb veel contact met andere buurtbewoners.’
6. ‘Ik ben tevreden over de bevolkingssamenstelling in deze buurt.’

De antwoorden op deze stellingen geven een beeld van de mate waarin mensen tevreden zijn over de samenhang in hun buurt. De waarde van deze stellingen is discutabel; zo is het de vraag of een positief antwoord op de stelling dat mensen op een prettige manier met elkaar omgaan in de buurt ook betekent dat ze veel contact met elkaar hebben of positief op elkaar betrokken zijn. Uit onderzoek in buurten die hoog scoren op juist deze set stellingen, blijkt dat mensen ‘goed met elkaar omgaan als burens’ uitleggen als ‘elkaar geen last bezorgen’ (Jager-Vreugdenhil, 2012). En

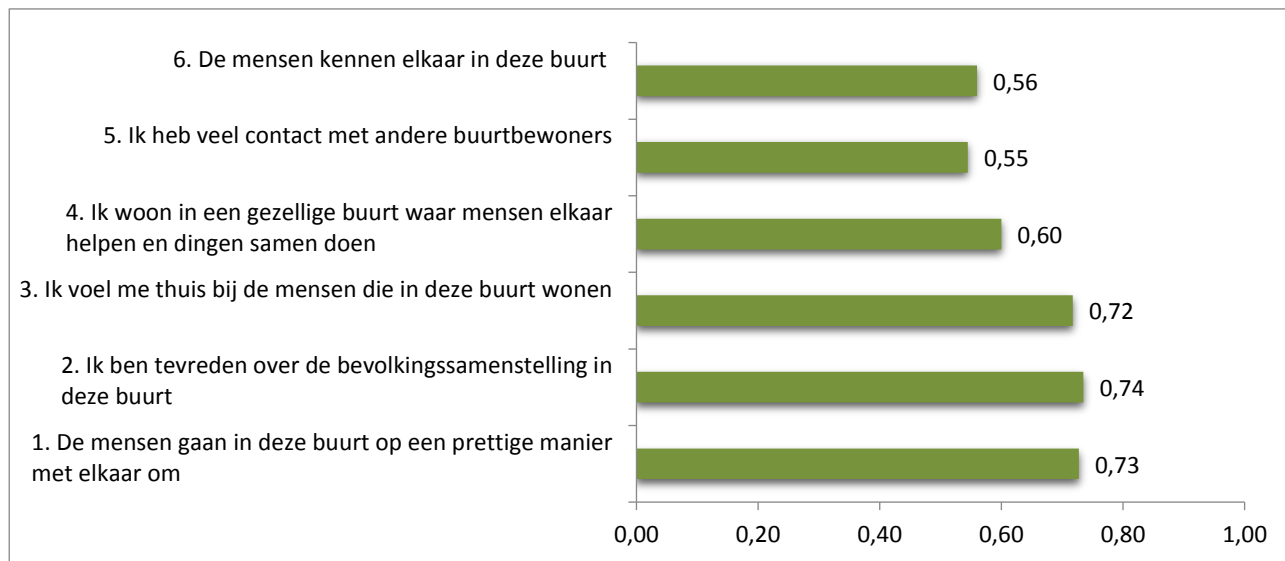
stelling 3 voldoet niet aan de criteria van een goede stelling omdat het een samengestelde zin is. Toch is deze set de beste kwantitatieve meting die voorhanden is voor sociale samenhang, omdat hij met vaste regelmaat (jaarlijks) voor een representatieve steekproef in heel Nederland wordt gehouden door het CBS. Daarmee kan in elk geval vastgesteld worden of de betreffende buurt hoger of lager dan het Nederlandse gemiddelde scoort. De genoemde stellingen zijn ook gebruikt in diverse andere onderzoeken van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken. Ook kunnen verschillen in de loop van de tijd gemeten worden aan de hand van deze stellingen. Om na te gaan wat het project met de ervaren sociale samenhang doet in de wijk rond Hart van Vathorst, kan deze set dus worden gebruikt. De meest recente landelijke meting is uitgevoerd in 2014 (CBS 2015, p. 151). De gemiddelde landelijke scores waren:

1. 'De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks': 24,7% (helemaal) eens.
2. 'De mensen in de buurt gaan op een prettige manier met elkaar om': 69,7% (helemaal) eens.

3. 'Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen': 42,8% (helemaal) eens.
4. 'Ik voel me thuis bij mensen die in de buurt wonen': 60,2% (helemaal) eens.
5. 'Ik heb veel contact met andere buurtbewoners' 37,2% (helemaal) eens.
6. 'Ik ben tevreden over de bevolkingssamenstelling in deze buurt': 68,0% (helemaal) eens.

In deze nulmeting wordt een overzicht gegeven van hoe wijkbewoners over hun huidige buurt denken. Hiervoor zijn de zes bovengenoemde stellingen van het CBS gebruikt. In figuur 18 wordt de waardering van de wijkbewoners voor hun buurt weergegeven. In deze figuur is stelling 6 'De mensen kennen elkaar in deze buurt

De mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks' positief geformuleerd naar 'De mensen kennen elkaar in deze buurt', zodat de gemiddelden van de 6 stellingen goed te vergelijken zijn. De stellingen 1 tot 3 zijn positiever beantwoord dan de stellingen 4 tot 6 (zie bijlage 1 waar de percentages per antwoordcategorie worden weergegeven).

Figuur 18. Meninge wijkbewoners in cijfer tussen 0 = helemaal oneens en 1= helemaal eens (N = 93)

Op basis van de beantwoording van deze stellingen kan worden vastgesteld dat de respondenten op alle stellingen positiever zijn over de sociale samenhang in hun buurt dan mensen gemiddeld in Nederland zijn, en ook positiever dan bewoners van Amersfoort in het algemeen. Dat is zichtbaar als

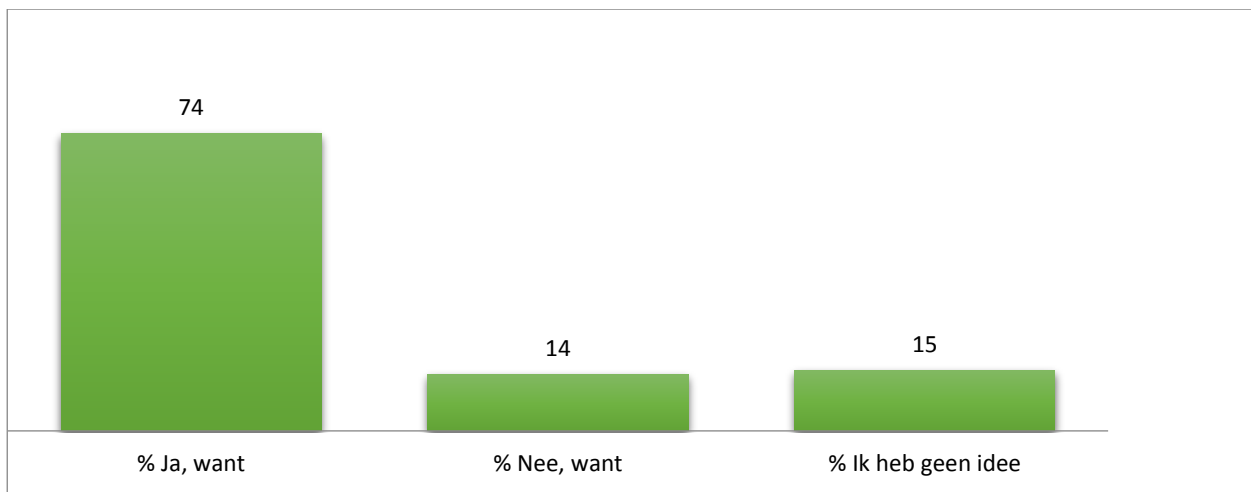
de antwoorden van de wijkbewoners worden vergeleken met de antwoorden op dezelfde stellingen in het Veiligheidsonderzoek (2015). Kanttekening hierbij is dat het niet om een representatieve steekproef gaat in onderhavig onderzoek.

Tabel 3. Vergelijking stellingen over sociale samenhang met regionale en landelijke cijfers

Stelling	% geheel of gedeeltelijk eens, heel Nederland (Veiligheidsmonitor 2015)	% geheel of gedeeltelijk eens, CBS-regio Oost Utrecht (CBS statline, 2015) ⁹	% geheel of gedeeltelijk eens, respondenten in onderhavig onderzoek (zie ook bijlage 1 voor overzicht percentages per stelling)
1. De mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks.	24,6	23,6	19,4
2. Ik ben tevreden over de bevolkings-samenstelling in deze buurt.	68,0	72,3	82,8
3. Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.	59,9	60,2	74,2
4. Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen.	42,5	43,6	46,3
5. De mensen in de buurt gaan op een prettige manier met elkaar om.	69,4	72,3	80,6
6. Ik heb veel contact met andere buurtbewoners.	36,2	36,2	38,7

Vervolgens is gevraagd of wijkbewoners vinden dat mensen in hun eigen buurt goed met elkaar omgaan. Wijkbewoners konden hier ook aangeven waarom ze vinden dat mensen wel of niet goed met elkaar omgaan.

⁹ Tabel gegenereerd op cbs.nl: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=81924ned&D1=6-12&D2=0&D3=0,28&D4=a&HD=160609-1454&HDR=G1,G3,G2&STB=T>

Figuur 19. Mening van wijkbewoners over de vraag of zij vinden dat mensen in hun buurt goed met elkaar omgaan (N = 93)

De antwoorden die mensen geven op de vraag waarom ze ja of nee antwoorden, geven een beeld van de normen die zij hanteren voor de onderlinge omgang als burens. Een norm kan blijken uit het positief waarderen van bepaald gedrag, maar ook uit het negatief waarderen van bepaald gedrag.

Uit de antwoorden blijkt dat mensen het belangrijk vinden dat er onderling hulp geboden wordt (dit blijkt uit 16 van de 93 gegeven antwoorden), of in elk geval dat men weet van elkaar dat als er hulp nodig is, men hiertoe bereid is (ook dit blijkt uit 16 antwoorden).

"Ja, want als je hulp nodig hebt, zijn er genoeg mensen die willen helpen."

"Ja, want sinds de dood van mijn man word ik goed opgevangen door diverse burens."

"Ja, want ik heb het gevoel dat ik wanneer ik hulp nodig heb altijd wel bij iemand in de straat terecht kan."

Een andere norm die vaak genoemd wordt, is dat mensen elkaar groeten op straat (wordt door 14 mensen genoemd) en dat er regelmatig onderling een praatje wordt gehouden (6 respondenten). Ook wordt meer in het algemeen aangegeven dat men graag onderling contact tussen burens ziet (14 respondenten). Dit kan blijken uit een positieve waardering van contact dat er is, maar ook uit negatieve waardering als dat contact ontbreekt.

"Nee, want de mensen zijn veel op zichzelf. Zelf woon ik in een appartementencomplex, maar heb met weinig mensen echt contact."

"Ja, want er wordt nog gegroet op straat, meerdere initiatieven de buurt veilig en gezellig te maken, leuk contact met de burens."

Een belangrijke norm die wordt gehanteerd is dat burens elkaar geen overlast bezorgen en dat er geen onderlinge ruzies of irritaties zijn.

"Ja, want ik ervaar geen overlast."

"Ja, want er zijn geen ruzies en mensen op ons hofje kennen elkaar."

"Nee, want er is veel irritatie tussen hoog opgeleide tweeverdieners en laag opgeleide minima."

Verschillende respondenten (9 personen) noemen concrete activiteiten tussen burens onderling als een teken dat men in de buurt goed met elkaar omgaat. Zo wordt er samen gesport, worden er in een buurt regelmatig activiteiten georganiseerd en er wordt een gezamenlijke binnentuin onderhouden.

Er zijn diverse opmerkingen over de oppervlakkigheid van het contact. Sommige bewoners vinden die oppervlakkigheid prima: ze vinden dat ze goed met elkaar omgaan als er onderling gegroet wordt en er geen problemen zijn. Anderen missen toch diepgaander contact tussen burens.

"Nee, want er is weinig diepgang in de relaties. Beetje niveau 'goedemorgen buurman'."

"Nee, want sommige mensen in je appartementencomplex kennen je niet eens!"

"Ja, maar ik vind dat ieder wel zijn eigen leven leidt door druk bestaan."

"Nee, we leven te veel langs elkaar heen."

Een enkeling geeft echter aan er juist prijs op te stellen wat meer op zichzelf te zijn:

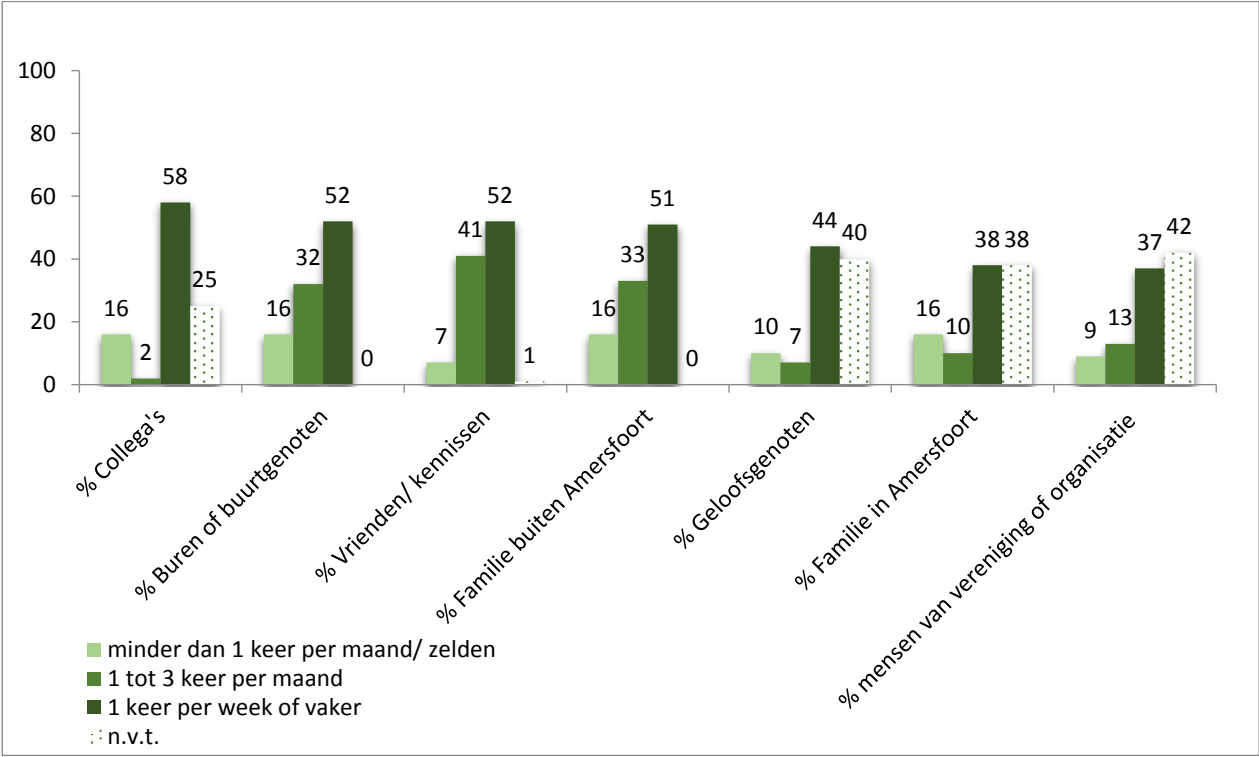
"Ja, want ik vind privacy belangrijk."

Samengevat kan worden dat de respondenten meer dan gemiddeld in Nederland en in de regio tevreden zijn over de sociale samenhang in hun buurt, maar dat over het algemeen de contacten toch oppervlakkig zijn. En dat dat voor een deel van de wijkbewoners ook prima is: zij verwachten van hun burens niet meer dan elkaar groeten en in geval van nood behulpzaam zijn. Anderen vinden dit toch te oppervlakkig en missen diepgaander contact.

4.2.2 Intensiteit contact en vormen van hulp

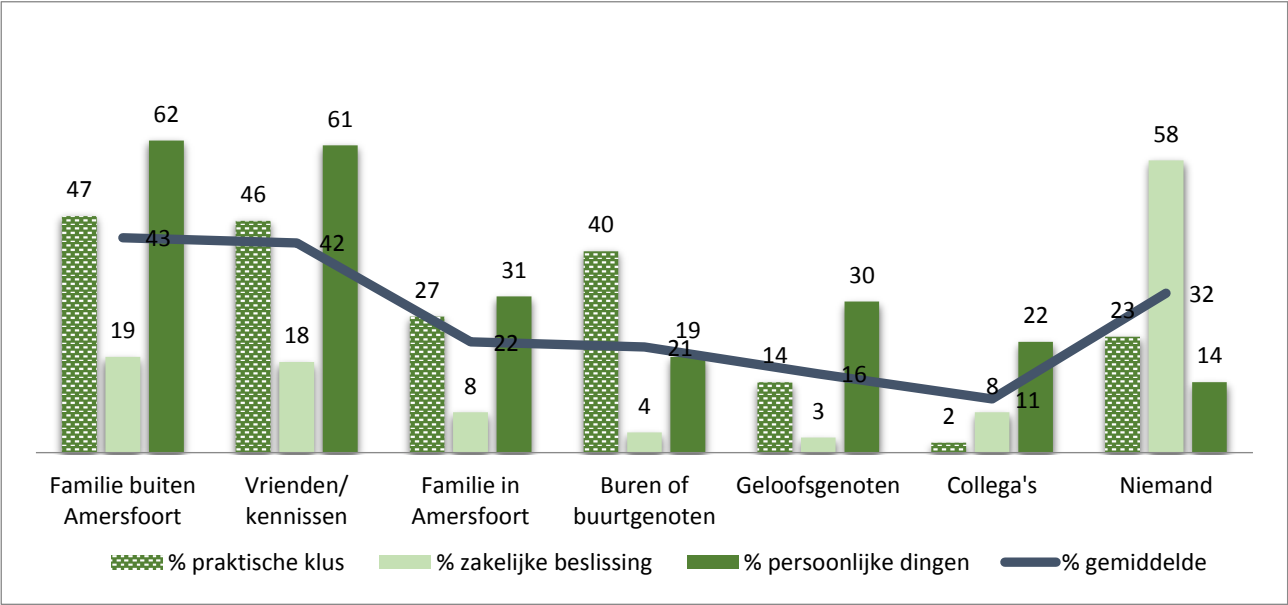
Om een beeld te krijgen hoe intensief het contact is met buurtbewoners, en anderen zoals familieleden en vrienden zijn diverse vragen gesteld.

Hieronder is in figuur 20 weergegeven hoe intensief het contact is van wijkbewoners met verschillende groepen personen, zoals familieleden, burens, vrienden, collega's en anderen. Het meeste contact blijken de wijkbewoners te hebben met collega's (wat voor wijkbewoners met een betaalde baan nogal logisch is), familie buiten Amersfoort, burens en vrienden en kennissen. Ook geloofsgenoten worden vaak genoemd. Ruim een derde van de wijkbewoners geeft aan dat familie binnen Amersfoort niet van toepassing is. De optie n.v.t. is niet in de figuur weergegeven.

Figuur 20. Overzicht intensiteit contacten wijkbewoners met genoemde personen (N = 93)

Om te controleren in hoeverre dit contact ertoe leidt dat er hulp gegeven wordt bij een praktische klus, bij zakelijke beslissingen of handelingen en bij het bespreken van persoonlijke dingen zijn drie vragen gesteld die hierover gaan (figuur 21). Het gaat hierbij om hulp die de wijkbewoners van Vat-horst hebben gekregen van anderen bij praktische klussen, bij zakelijke beslissingen en bij persoonlijke dingen. Het gemiddelde van de drie vormen van hulp is door middel van de lijn weergegeven. Dit gemiddelde laat zien dat familie buiten Amersfoort en vrienden/kennissen het vaakst hulp geven (ruim 40%). Daarna volgt op afstand familie in Amersfoort en burens of buurtgenoten met ruim 20%. In deze figuur valt ook op dat burens of buurtgenoten vooral voor praktische hulp worden ingeschakeld, en minder vaak voor persoonlijke dingen of zakelijke beslissingen. Opvallend is ook dat voor zakelijke beslissingen het vaakst wordt aangegeven dat 'niemand' helpt (zie bijlage 2 voor een overzicht van alle percentages).

Figuur 21. Overzicht bij welke vormen van hulp/contact richting wijkbewoners genoemde personen betrokken zijn in % (N = 93).

Uit diverse andere onderzoeken naar sociale samenhang en burencontacten in de provincie Gelderland bleek dat er door burens of buurtgenoten soms evenveel (of zelfs meer) praktische hulp wordt gegeven als (dan) door familieleden. Ook in onderhavig onderzoek wordt zichtbaar dat burens meer praktische hulp geven dan bijvoorbeeld familie buiten Amersfoort (vergelijkbaar met Wageningen). Op de andere twee hulprelaties werd minder hulp door burens gegeven (zie ter vergelijking de gegevens in tabel 4 uit de onderzoeken: Slendebroek-Meints & Jager-Vreugdenhil, 2011; Jager-Vreugdenhil, Van Til-Teekman, Hulst, & Slendebroek-Meints, 2010).

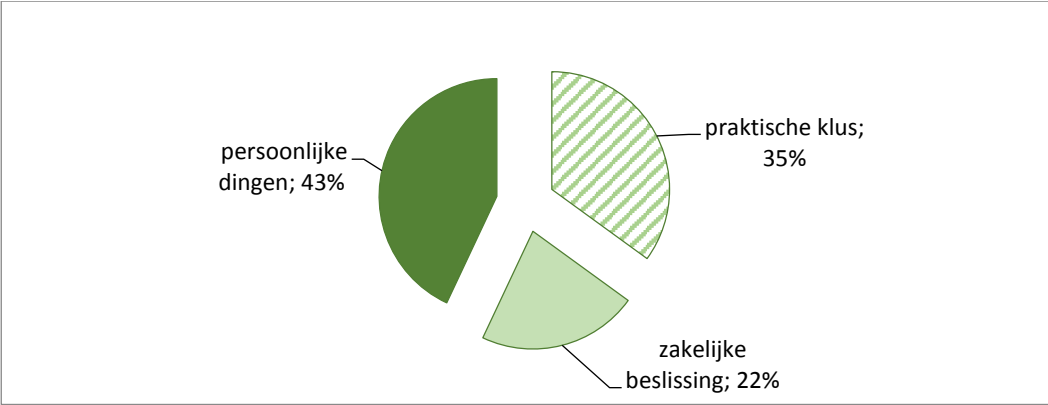
Kortom, het patroon van de gegeven hulp is in diverse gemeenten vergelijkbaar: burens helpen meer bij praktische klussen dan bij andere hulpvormen, terwijl persoonlijke zaken meer met familie en vrienden worden besproken. Verder wordt er over het algemeen het minst hulp gegeven bij zakelijke beslissingen en het meeste bij de andere twee vormen van hulp: praktische klus en persoonlijke dingen.

Tabel 4. Overzicht van hulpvormen uit gemeente onderzoeken Wageningen en Putten (N = 390 resp. 375)

Wageningen (N = 390)	% praktische klus	% zakelijke beslissing	% persoonlijke dingen	% gemiddelde
Familie in Wageningen	28	17	35	27
Familie buiten Wageningen	42	31	66	46
Buren of buurtgenoten	42	5	23	23
Vrienden/kennissen binnen de stad	36	18	55	36
Niemand	21	45	11	26
Putten (N = 375)	% praktische klus	% zakelijke beslissing	% persoonlijke dingen	% gemiddelde
Familie in Putten	56	30	53	46
Familie buiten Putten	45	20	48	38
Buren of buurtgenoten	57	10	31	33
Vrienden/kennissen binnen de stad	49	22	51	41
Niemand	11	43	13	22

Uit: Slendebroek-Meints & Jager-Vreugdenhil, 2011 (Wageningen); Jager-Vreugdenhil, Van Til-Teekman, Hulst, & Slendebroek-Meints, 2010 (Putten).

Hieronder wordt ter verduidelijking nog een totaaloverzicht van de drie genoemde vormen van hulp weergegeven.

Figuur 22. Gemiddelde totaalpercentages van vormen van hulp die gegeven worden aan wijkbewoners door familie etc. (N = 93)

4.3 Theorie en resultaten deelvraag 6

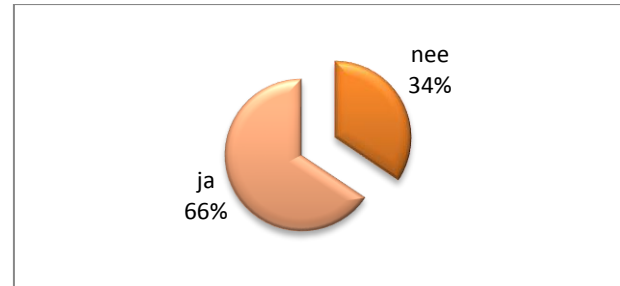
Deelvraag 6: Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst op de motivatie van de wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten en op de (beeldvorming van) de rol van de kerk in de wijk? En wat is het effect van het initiatief Hart van Vathorst op de betrokkenheid van kerkleden van de Ontmoetingskerk?

Ook hier kunnen effecten op de motivatie en de betrokkenheid nog niet gemeten worden. In deze nulmeting wordt een inventarisatie gemaakt of wijkbewoners zich inzetten in hun vrije tijd en voor welke organisaties. Verder wordt hen gevraagd wat hun motieven zijn om zich in te zetten in hun vrije tijd. Ook worden beelden van wijkbewoners over de Ontmoetingskerk bevraagd. Ten slotte wordt de mening van de kerkleden over het proces van het initiatief Hart van Vathorst weergegeven.

4.3.1 Vrijwillige inzet

Vrijwillige inzet wijkbewoners

Allereerst is aan de wijkbewoners gevraagd of zij zich in hun vrije tijd inzetten (figuur 23). Twee derde van de wijkbewoners zet zich in zijn vrije tijd in (61 personen). Een andere vraag in de enquête was welke werkzaamheden men verricht, waarbij een van de opties 'vrijwilligerswerk' was (zie 2.2.2, figuur 6). Hier gaven 31 wijkbewoners aan vrijwilligerswerk te doen. Blijkbaar wordt 'in mijn vrije tijd zet ik me in' niet door alle respondenten als hetzelfde beschouwd als 'ik doe vrijwilligerswerk'. In een onderzoek van Movisie (2015) wordt ook gesteld dat de antwoorden afhankelijk zijn van hoe de vraag gesteld wordt. Dit steekt blijkbaar heel nauw.

Figuur 23. Percentage wijkbewoners dat zich wel of niet in zijn vrije tijd inzet (N = 93)

Aan de wijkbewoners die aangaven zich *niet* in te zetten in hun vrije tijd, is gevraagd om een reden daarvoor aan te geven. Het vaakst wordt aangevoerd dat men geen tijd heeft (16 personen). Een aantal wijkbewoners is op basis van hun antwoorden wel bereid om zich later alsnog in te zetten, maar "het is er nog niet van gekomen", men is "nog te druk", of ook zouden wijkbewoners wel willen, maar weten ze nog niet wat er mogelijk is. Een aantal wijkbewoners geeft als specifieke reden aan dat ze in eigen directe kring zorg geven, bijvoorbeeld aan hun drukke gezin, soms aan een kind of ander familielid met een specifieke zorgvraag, of ook dat ze genoeg hebben aan hun zorg voor zichzelf, bijvoorbeeld een wijkbewoner die aangeeft "omdat ik alles voor mezelf nog maar net rond krijg."

Factoren voor vrijwillige inzet

Uit de literatuur blijkt dat er verschillende factoren zijn die het wel of niet doen van vrijwilligerswerk beïnvloeden. Afhankelijk van het soort vrijwilligerswerk kan sekse van invloed zijn op het doen van vrijwilligerswerk (Wilson, 2014) evenals leeftijd (ouderen doen meer vrijwilligerswerk dan jongeren, Bekkers & Boezeman, 2011). Een hoger opleidingsniveau blijkt ook samen te hangen met het vaker doen van vrijwilligerswerk (Huang, Van den Brink & Groot, 2009; Kim e.a., 2007; Bekkers & Boezeman, 2011).

Verklaringen hiervoor liggen in de sfeer van de mate van self-efficacy, groter sociaal netwerk van hoger opgeleiden en meer capaciteit om (misstanden) te signaleren (Musick & Wilson, 2008).

Ook redenen zoals een hoger salaris en een meer flexibele baan worden genoemd (DeVoe & Pepper, 2007). Hierbij geven Bekkers en Boezeman (2011) als kanttekening dat hoger opgeleiden met een hoger salaris wel vaker vrijwilligerswerk doen maar niet meer uren vrijwilligerswerk doen dan hoger opgeleiden met een lager inkomen.

Ook het aantal uren betaalde arbeid is van invloed op het doen van vrijwilligerswerk. Resultaten van onderzoeken laten echter verschillende uitkomsten zien. Zo blijkt uit onderzoek van Einolf (2011) dat parttimers meer vrijwilligerswerk doen dan fulltimers en mensen die niet-betaald werken. Paradoxaal genoeg blijkt dat fulltimers die meer uren maken meer vrijwilligerswerk doen dan andere fulltimers. In positieve zin is vrijwilligerswerk sterker gaan samenhangen met huishoudelijke taken en zorgtaken in het gezin (Bekkers & Boezeman, 2011), in negatieve zin daarentegen met de beslommingen van een betaalde werkkring (Bekkers, 2007). Er zijn verschillende onderzoeksresultaten en theorieën over de relatie tussen het hebben van betaald werk en het actief zijn als vrijwilliger (Rotolo & Wilson 2003; Bekkers & Ruiters 2007). De sociale contacten zorgen juist voor een actief vrijwilligersleven, of de drukte van het betaalde werk zorgt voor een gebrek aan tijd en een breuk in de vrijwilligerscarrière. Verder blijkt dat mensen die positief over hun wijk/buurt denken meer vrijwilligerswerk doen (Mellor e.a., 2009; Kim e.a., 2007).

De meeste van genoemde factoren die uit de literatuur naar voren kwamen ten aanzien van vrijwilligers om zich wel of niet in te zetten, zijn in onderhavig onderzoek getoetst.¹⁰ Uit deze statistische toetsing blijkt dat er voor de steekproef van wijkbewoners van Vathorst geen verschil is tussen mannen en vrouwen op het gebied van vrijwillige inzet. Ook is er

geen verschil gebleken in vrijwillige inzet tussen wijkbewoners met een hoger en wijkbewoners met een gemiddeld opleidingsniveau. Verder is er geen verschil in leeftijd gemeten voor wat betreft vrijwillige inzet (vergelijking tussen de wijkbewoners tot 45 jaar en 45 jaar en ouder). In de interviews van het vooronderzoek werd regelmatig aangegeven dat in een wijk als Vathorst bewoners zich mogelijk minder gemakkelijk in hun vrije tijd zouden inzetten, omdat ze druk zijn met werk en een jong gezin. Diverse respondenten geven zelf ook als reden om zich niet in te zetten, dat ze naast hun werk en gezin geen tijd hebben. Toch blijkt uit de statistische toetsing dat mensen met een betaalde baan of een deeltijdbaai zich niet minder of meer in hun vrije tijd inzetten dan anderen. Ook is er geen verschil te vinden voor mensen die huishoudelijke taken of zorgtaken verrichten. Er is dus wel een aantal wijkbewoners waarvoor geldt dat hun drukke werk en gezin hen tegenhoudt zich in hun vrije tijd in te zetten. Daartegenover staan wijkbewoners die ondanks hun drukke werk en gezin zich wel in hun vrije tijd inzetten. Kortom, het hebben van een betaalde baan betekent geenszins dat men zich minder inzet dan anderen.

Vrijwillige inzet kerkleden

Verder is getoetst of kerkleden vaker hebben aangegeven dat ze zich in hun vrije tijd inzetten dan niet-kerkleden. Onderzoek toont namelijk aan dat kerkleden altijd veel vrijwilligerswerk hebben gedaan en dit nog steeds doen. Zo schrijven de (godsdiens-)sociologen Dekker en De Hart (2009):

Kerkelijk actieve mensen geven vaker en ruimhartiger aan goede doelen, ook als die een seculier karakter hebben, leggen sterker de nadruk op pro-sociale waarden in de opvoeding en zijn vaker aangesloten bij ideële organisaties [...] Ze doen vaker vrijwilligerswerk en dit is een internationaal gegeven [...] Medemenselijkheid en bekommernis om de noodlijdenden vormen een moreel imperatief voor actieve kerkleden die ook

¹⁰ Chi-kwadraattoetsen. Bij opleidingsniveau zijn de lager opgeleiden niet meegenomen in de toetsing, omdat deze groep wijkbewoners slechts uit 3 personen bestond.

met grote regelmaat worden bekrachtigd in de sociale norm van altruïsme. (p. 158)

Verder blijkt dat vooral *regelmatige* kerkgangers veel vaker vrijwilligerswerk doen dan niet-kerkelijk betrokken mensen (58% tegenover 36%).

Regelmatige kerkgang blijkt zelfs de beste voorspeller voor het doen van vrijwilligerswerk. Verklaringen liggen in de sfeer van “een combinatie van kenmerken: het deel uitmaken van een sociaal netwerk (kerkelijke gemeente of parochie) met zeer regelmatige face-to-face-contacten, waarin pro-sociale waarden sterk worden gepropageerd en dat op allerlei wijzen is gerelateerd aan de lokale gemeenschap en ideële organisaties” (p. 165; Ammerman, 1997; Ruiter & De Graaf, 2006; Son & Wilson, 2012; Tienen, Scheepers, Reitsma, & Schilderman, 2011; Kim e.a., 2007; Biezeman & Bekkers, 2011). Becker en Dhingra (2001) vonden vergelijkbare redenen voor vrijwillige inzet van kerkleden binnen hun geloofsgemeenschap: sociale netwerken binnen de kerk en een fit tussen de missie van de kerk en de waarde van het vrijwilligerswerk voor kerkleden bevorderden het doen van vrijwilligerswerk. Voor kerken wellicht een reden om hun missie en visie duidelijk te verwoorden en uit te dragen.

De Hart (2014) concludeert op grond hiervan:

De kerken verder een belangrijke bron van maatschappelijke inzet [vormen]. Het percentage vrijwilligers onder de regelmatige kerkgangers bedraagt het tweevoudige van dat onder de buitenkerkelijken en mensen die nooit een kerk bezoeken (respectievelijk 52% en 25%). Het gaat niet alleen om diensten die men aan zijn kerk verleend. Ook bij seculier vrijwilligerswerk, dat niet gerelateerd is aan een kerkelijke gemeenschap, zijn kerkgangers oververtegenwoordigd (p. onbekend).

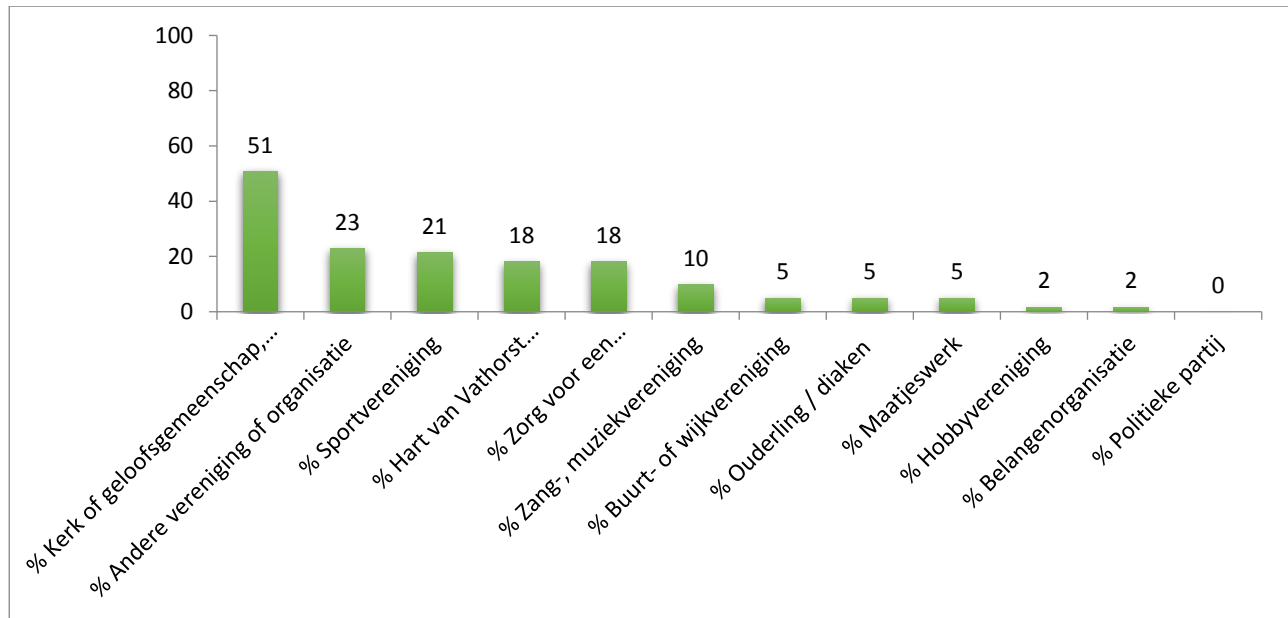
Onderhavig onderzoek bevestigt bovenstaande literatuur en laat zien dat dit ook in onderhavig onderzoek geldt: er is een statistisch verschil gevonden tussen niet-kerkelijke en kerkelijke wijkbewoners (tabel 5): kerkelijke wijkbewoners zetten zich vaker in hun vrije tijd in dan niet-kerkelijke wijkbewoners (respectievelijk 77% en 44%). Beide percentages liggen overigens hoger dan de percentages uit het onderzoek van De Hart (2014), maar dit kan te maken hebben met de kleine steekproef in onderhavig onderzoek.

*Tabel 5. Overzicht inzet vrije tijd wijkbewoners, wel en niet kerkelijk in % (N = 93))**

	% Zet zich niet in vrije tijd in	% Zet zich wel in vrije tijd in
Niet kerkelijk (n = 32)	56	44
Wel kerkelijk (n = 61)	23	77

)* Chi-Kwadraat toets, significante p-waarde < .001

Vervolgens is gevraagd voor welke van de genoemde verenigingen, personen of organisaties wijkbewoners zich in hun vrije tijd inzetten. Hieronder zijn de resultaten in figuur 24 weergegeven. Ruim de helft van de wijkbewoners noemt de kerk of geloofsgemeenschap waarvoor ze zich inzetten. Op afstand volgen de (sport)vereniging, Hart van Vathorst en hulpbehoevende personen (rond 20%).

Figuur 24. Overzicht voor welke verenigingen, personen of organisaties Wijkbewoners zich in hun vrije tijd inzetten in % (N = 61)

4.3.2 Motivatie inzet vrije tijd

Uit onderzoek (Verhagen, 2014) naar vrijwilligerswerk in een wijksteunpunt bleek dat mensen vooral bereid en gemotiveerd zijn om vrijwilligerswerk te doen, als

...de uitdaging waarvoor zij worden gevraagd of gesteld, past bij hun persoonlijke interesses en voorkeuren ('leuk'), het materieel of immaterieel iets oplevert om het te doen ('lonend'), het normatieve kader van de organisatie past bij de eigen normen en waarden ('juist') en men volgens eigen inschatting hier de capaciteiten voor heeft ('voldoende toegerust'). (p. 53)

Kanttekening is dat de motivatie van vrijwilligers kan verschuiven binnen de genoemde kaders 'leuk', 'lonend' etc.

Verder is van groot belang dat – in een situatie waar mensen zich vrijwillig inzetten in een setting waar ook professionals werken - professional en vrijwilliger onderlinge waardering tonen (Van der Klein e.a., 2010; Bekkers & Boezeman, 2011). Tonkens e.a. (2014) vonden de volgende indeling voor motieven voor het doen van vrijwilligerswerk:

1. Motieven om 'de wereld te verbeteren': iets willen bijdragen aan een maatschappelijk doel.
2. Motieven voor 'persoonlijke vooruitgang', te verdelen in:

- a. instrumentele vooruitgang: iets leren, nieuwe ervaringen opdoen en op die manier een betaalde baan vinden (Handy e.a., 2010; vgl. investment model (Wilson, 2011) en
- b. emotionele vooruitgang: een betekenisvolle, gezellige gemeenschap zoeken om bij te horen en iets aan bij te dragen.

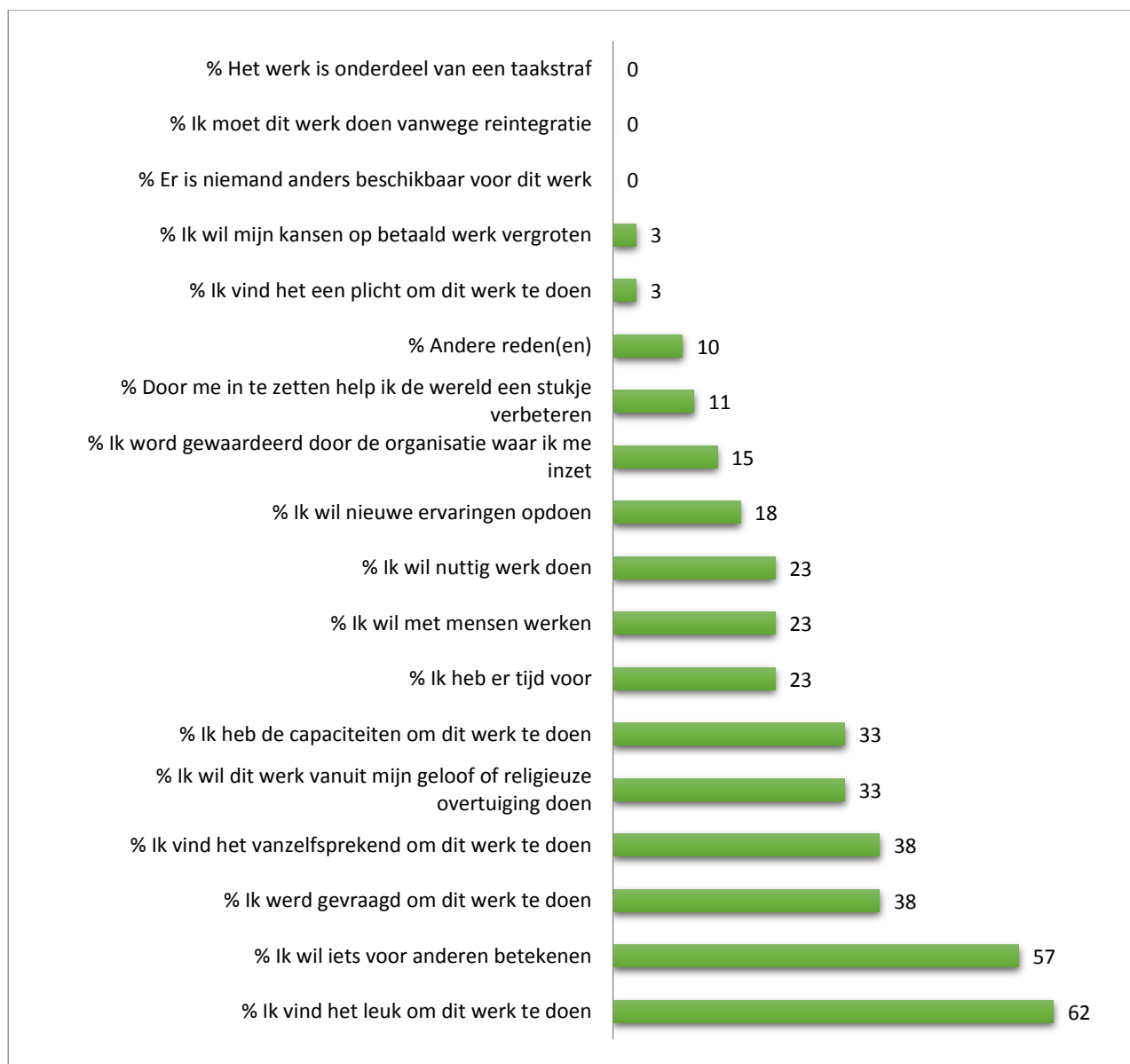
Uit genoemd onderzoek van Tonkens e.a. (2014) bleek dat veel vrijwilligers als hoofdmotief hadden dat ze zich wilden verbinden, ergens bij wilden horen, omdat zij bijvoorbeeld door werkloosheid of pensioen buiten het arbeidsproces kwamen te staan.

Genoemde onderzoeken van Verhagen (2014) en Tonkens e.a. (2014) hebben overlap. Zo valt het eerste motief van Tonkens e.a. (2014) min of meer samen met het motief 'juist' van Verhagen (2014) en het tweede motief valt ongeveer samen met de motieven 'leuk' en 'lonend'.

Bovengenoemde motieven uit de literatuur zijn ook grotendeels bevestigd in onderhavig onderzoek. De resultaten van de vraag welke redenen de wijkbewoners hebben om zich in hun vrije tijd in te zetten, zijn in figuur 25 weergegeven.

Rond de zestig procent van de wijkbewoners noemt 'ik vind het leuk om dit werk te doen' (motief 'leuk') en 'ik wil iets voor anderen betekenen' (motief 'juist').

(Ruim) een derde noemt (ook) als reden 'ik werd gevraagd om dit werk te doen', 'ik vind het vanzelfsprekend om dit werk te doen' ('juist'), 'ik wil dit werk vanuit mijn geloof of religieuze overtuiging doen' ('juist') en 'ik heb de capaciteiten om dit werk te doen' (motief 'voldoende toegerust'). Lonende motieven van Verhagen (2014) worden in geringe mate genoemd, zoals 'ik wil mijn kans op betaald werk vergroten'. Bij 'andere redenen' worden onder andere genoemd 'ik wil iets doen voor mensen die het minder goed hebben' (motief 'juist') en 'Ik vind het erg leuk om mensen blij te maken door er voor hen te zijn' (motieven 'leuk' en 'juist').

Figuur 25. Overzicht van redenen voor wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten in % (N = 61)

Ook het onderzoek van Vaisey (2009) laat overlap zien met motieven die de wijkbewoners aangeven voor hun vrijwillige inzet. Vaisey stelde vier morele schema's op om de invloed van religie op het doen van vrijwilligerswerk te meten. Bij de vraag op welke manier jongeren zouden kiezen iets te gaan doen waren de vier keuzes (morele schema's):

1. Expressive individualist: ik ga doen wat mij blij maakt;
2. Utilitarian individualist: ik ga datgene doen wat mijzelf vooruit helpt;
3. Relational: ik ga doen wat een leraar, ouder of andere volwassene die ik respecteer mij adviseert;
4. Theistic: ik ga datgene doen waarvan ik denk dat God of de Bijbel mij zegt dat goed is.

Het laatste schema bleek samen te hangen met het doen van meer vrijwilligerswerk volgens Vaisey (2009).

Uit onderhavig onderzoek blijkt dat vooral de morele schema's 1, 3 en 4 van toepassing zijn op de motieven van de wijkbewoners (figuur 25).

4.3.3 Beelden van Ontmoetingskerk

In de eerste interviews die gehouden zijn voor dit onderzoek met een aantal sleutelpersonen, werd door hen de wens geuit dat de onderzoeksresultaten iets zouden kunnen zeggen over wat het project met de betrokken Ontmoetingskerk doet. Hierboven is uitgewerkt welke indicatoren gebruikt kunnen worden om veranderingen in kaart te brengen op het individuele niveau van kerkleden. Aanvullend daaraan zal ook een beperkt aantal vragen worden gesteld waarmee kan worden nagegaan wat het beeld is van de rol van de kerk op individu overstijgend niveau. Dit wordt gedaan door zowel bij kerkleden als bij wijkbewoners te vragen wat hun beeld van de kerk in de wijk is. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een indeling van A. Noordegraaf (1998), die aangeeft dat kerken gericht kunnen zijn op drie doelen of kernfuncties: prediken van een boodschap, dienstbaar opstellen

richting de samenleving, of samenleven van gelovigen. Kerken hebben meestal wel iets van elk van deze functies, maar de nadruk kan toch meer op de ene functie liggen dan op de andere functie.

Een andere mogelijke indeling betreft een aantal keuzes die kerken maken met betrekking tot hun rol in de samenleving. In Jager-Vreugdenhil (2012) zijn deze keuzes samengevat in drie dilemma's:

- o Heeft de kerk vooral het karakter van een organisatie of van een gemeenschap?
- o Richt de kerk zich met sociale activiteiten (hulp, zorg, ontmoeting) op mensen *binnen* de kerk of op mensen *buiten* de kerk?
- o Richt de kerk zich op diaconaal of op missionair zijn?

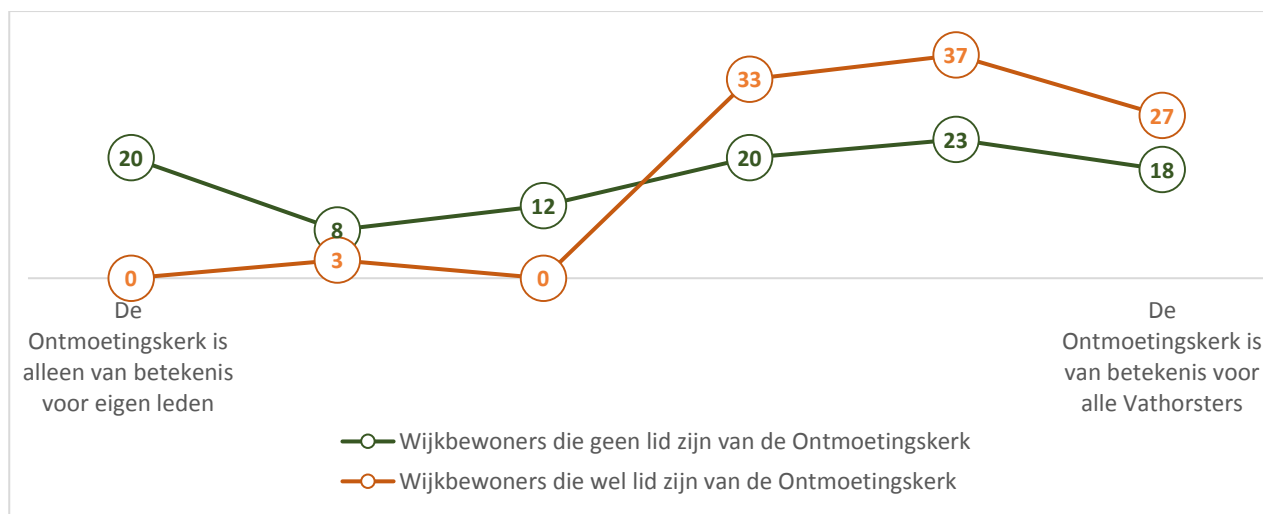
Kerkgenootschappen en individuele kerkgenootschappen maken verschillende keuzes in deze dilemma's.

De kernfuncties zijn door middel van drie stellingparen aan de wijkbewoners voorgelegd. Hiermee is op eenvoudige wijze te meten welk beeld wijkbewoners hebben van de Ontmoetingskerk. Hieronder wordt in de figuren 26-28 telkens een stellingpaar weergegeven met de percentages antwoorden van wijkbewoners die geen lid zijn van de Ontmoetingskerk en wijkbewoners die wel lid zijn van de Ontmoetingskerk.

Beelden niet-leden en leden Ontmoetingskerk vergeleken

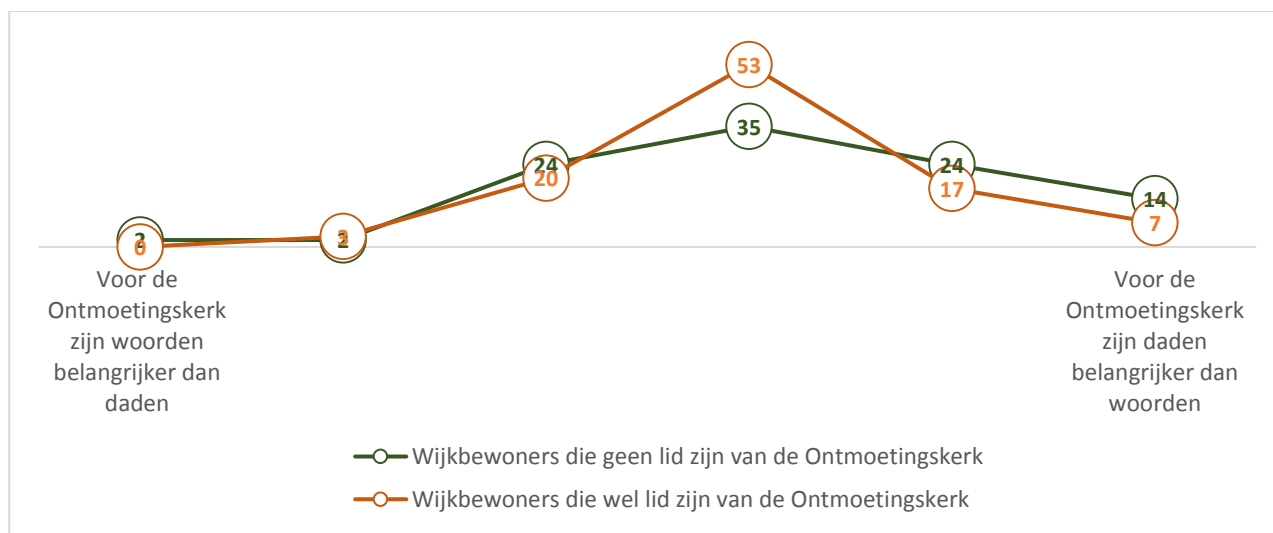
Figuur 26 laat zien dat alle wijkbewoners vinden dat de Ontmoetingskerk vooral voor alle Vathorsters van betekenis is (de meest rechtse drie waarden opgeteld: resp. 61% en 97%). Statistische analyses tonen aan dat de leden van de Ontmoetingskerk hierover nog positiever zijn dan de wijkbewoners die geen lid zijn.)¹¹

¹¹ Mann-whitney toets, *p*-waarde < .01

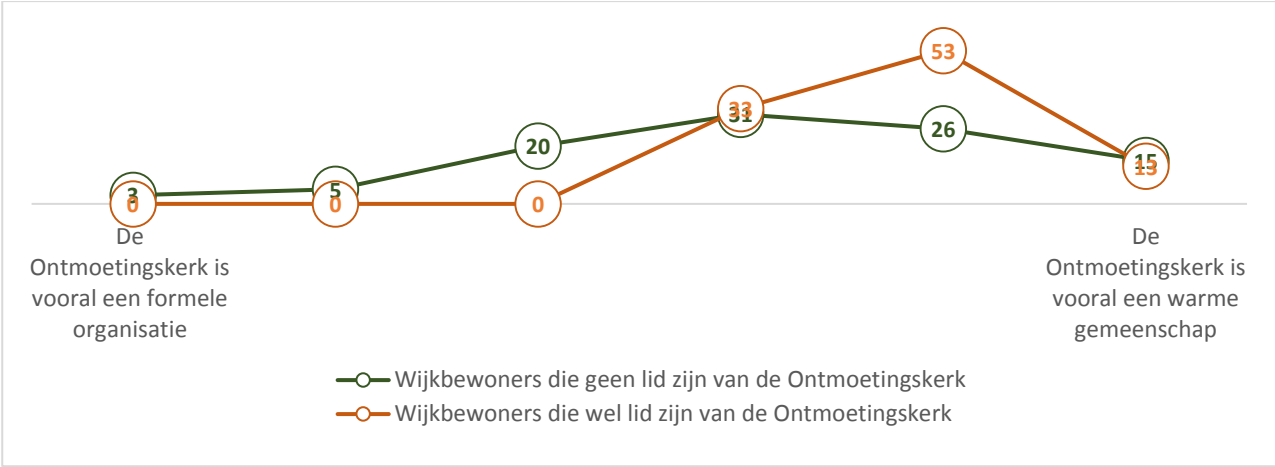
Figuur 26. Stellingpaar of volgens wijkbewoners de Ontmoetingskerk alleen van betekenis is voor de eigen leden of ook voor alle Vathorsters in % (N = 91, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)

Figuur 27 laat zien dat ook hier de meeste wijkbewoners vinden dat voor de Ontmoetingskerk daden belangrijker zijn dan woorden (resp. 73% en 77%). Statistische analyses laten hier geen verschillen zien: wijkbewoners hebben hierover dus dezelfde mening als leden van de Ontmoetingskerk.

Figuur 27. Stellingpaar of wijkbewoners vinden dat de Ontmoetingskerk woorden belangrijker vindt dan daden of andersom in % (N = 88, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)

Wat het laatste stellingpaar betreft: ook hier zijn de meeste wijkbewoners ervan overtuigd dat de Ontmoetingskerk vooral een warme gemeenschap is: 72% van de wijkbewoners die geen lid zijn vindt dit en 100 procent van de leden van de Ontmoetingskerk is hiervan overtuigd. Statistische analyses wijzen uit dat de wijkbewoners die geen lid zijn daarvan wat minder overtuigd zijn dan de leden van de Ontmoetingskerk.)¹²

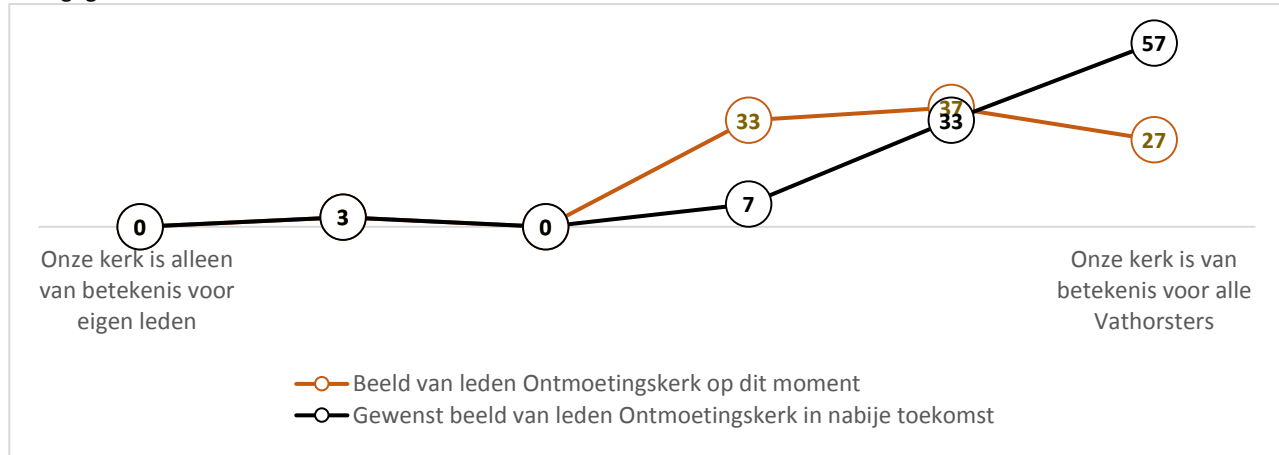

Figuur 28. Stellingpaar of de Ontmoetingskerk vooral een formele organisatie is of vooral een warme gemeenschap in % (N = 91, waarvan 30 leden van de Ontmoetingskerk)

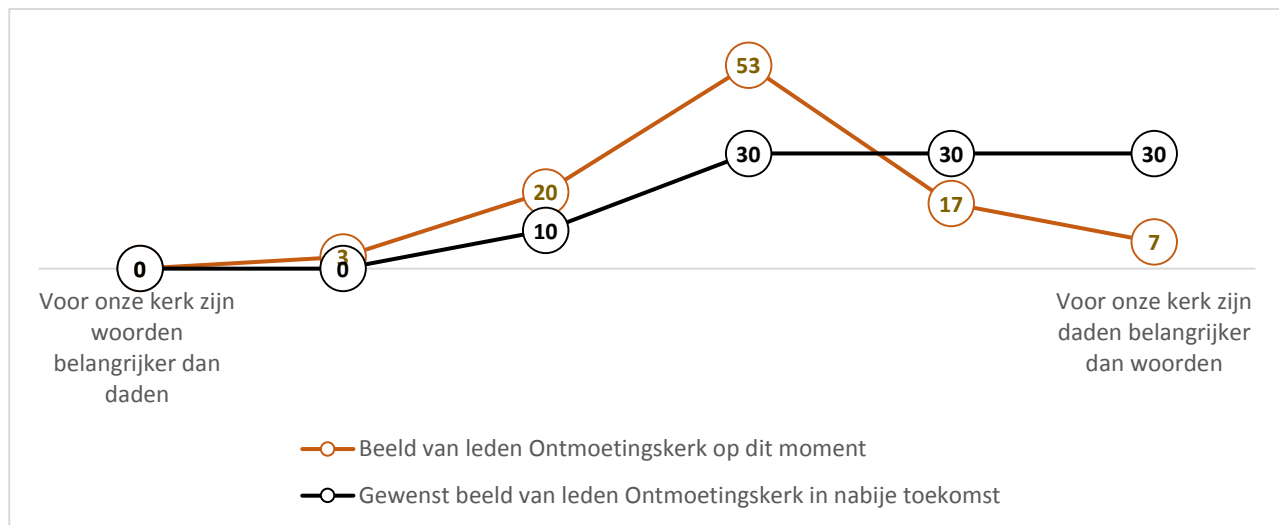
¹² Mann-Whitney toets, *p*-waarde < .01

Huidig en gewenst beeld leden Ontmoetingskerk

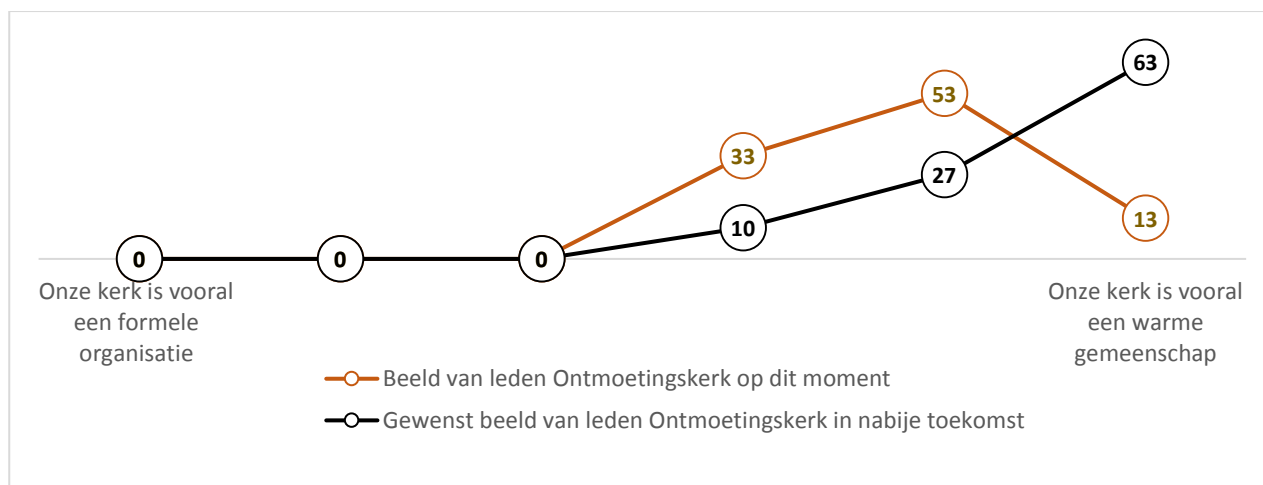
Aan de leden van de Ontmoetingskerk is naast het huidige beeld van hun kerk gevraagd welk beeld zij in de nabije toekomst willen uitdragen van hun kerk. Het huidige beeld komt overeen met de percentages die in figuren 26 tot 28 zijn weergegeven voor de leden. In de figuren 29 tot 31 worden het huidige en het gewenste beeld van leden van de Ontmoetingskerk weergegeven.

Figuur 29. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk over de betekenis van de Ontmoetingskerk in % (N = 30)

Figuur 30. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk over het belang van woorden versus daden voor de Ontmoetingskerk in % (N = 30)

Figuur 31. Huidig en gewenst beeld van leden van de Ontmoetingskerk of de Ontmoetingskerk meer een formele organisatie of warme gemeenschap is in % (N = 30)

Relatief gezien zijn de scores op het gewenste beeld voor alle stellingparen hoger dan op het huidige beeld. Statistische toetsing bevestigt deze verschillen, dat wil zeggen: leden wensen dat in de nabije toekomst hun kerk nog meer van betekenis wordt voor alle Vathorsters, dat daden voor hun kerk nog belangrijker worden dan woorden en dat hun kerk nog meer een warme gemeenschap wordt.)¹³

4.3.4 Betrokkenheid en veranderbereidheid

Het Hart van Vathorst initiatief is ambitieus. Het vraagt van de kerkleden een behoorlijke verandering in de manier van kerk-zijn. Daarom is het belangrijk dat kerkleden meegenomen worden in het hele proces van veranderingen die plaatsvinden. Hoe reageren deze kerkleden daarop? In hoeverre zijn de kerkleden voorbereid en meegenomen in dit proces?

Een van de meest gebruikte modellen om te 'voorspellen' hoe mensen gaan reageren op dergelijke veranderingen is the 'theory of planned behaviour' (Ajzen, 2011). Ajzen heeft dit model een aantal keren ter verbetering aangepast.

Volgens Ajzen (1991) wordt de intentie om gedrag te gaan vertonen voornamelijk bepaald door de attitude ten opzichte van het gedrag (attitudes toward the behavior), subjectieve normen (subjective norms) en het gevoel het gedrag te kunnen uitvoeren (perceived behavioral control). De betrouwbaarheid van de meetschaal die op basis van dit model is geformeerd, is over het algemeen hoog (Ajzen, 2011). Blijft overeind dat het moeilijk is om menselijk gedrag in al zijn complexiteit te verklaren. Zo verklaart het model niet het gedrag zelf, maar geeft het de waarschijnlijkheid aan dat het gedrag zal plaatsvinden. Het gaat dus echt om de *intentie* het gedrag te gaan vertonen.

Of iemand het gedrag feitelijk vertoont hangt nog van andere factoren af, zoals tijd hebben, middelen hebben, over vaardigheden beschikken, medewerking van anderen, etc.

¹³ Op alle drie de stellingparen significant hogere scores op 'gewenste' beelden van de leden. Gebruikte toets: Wilcoxon Signed Ranks toets, *p*-waarden voor alle drie stellingparen <.001.

Een verschil met de 'theory of reasoned action' is dat Ajzen spreekt over 'perceived' behavioral control. De perceptie van 'behavioral control' is van belang. Hierin neemt Ajzen het begrip 'self-efficacy' mee in een meer algemeen geformuleerde beschrijving van 'perceived behavioral control'. Kanttekening bij dit begrip is wel dat er (onverwachte) gebeurtenissen kunnen plaatsvinden waardoor het gedrag niet vertoond gaat worden.

Het model van Ajzen was gericht op gedragsintenties in het algemeen. Metselaar (1997) vond dat dit model ook bij veranderingmanagement is toe te passen. Bij organisatieverandering wordt vaak over weerstand gesproken. Volgens Metselaar & Cozijnsen (2005) heeft deze term een te negatieve klank, ofwel (Van der Kolk, 2009):

In een meer positieve visie is weerstand een gewenste, gezonde en onschadelijke reactie. Tegenkrachten en conflicten zijn daarbij juist een uiting van betrokkenheid en kunnen een belangrijke bijdrage leveren in de vorm van een kritische evaluatie van de veranderplannen. Als deze reactie zou uitblijven, kan dit juist duiden op desinteresse in de organisatie of verandermoeheid. (p. 17)

Volgens Merron (1993) kan weerstand ook betekenen dat de energie in een andere richting gaat. Dat betekent dat er wel veranderbereidheid is, maar dan met andere ideeën over de veranderingen zelf. Metselaar en Cozijnsen (2005) sluiten zich bij deze meer positieve benadering van weerstand aan en hebben daaropvolgend een model geformeerd op basis van de theorie van Ajzen, het zogenaamde Dinamo-model (Diagnostics INventory for the Assessment of the willingness to change among Management in Organizations). Ze passen de terminologie aan door de attitude ten opzichte van het gedrag 'willen', de subjectieve normen 'moeten' en het gevoel het gedrag te kunnen uitvoeren 'kunnen' te noemen.

Uit diverse onderzoeken van het model van Ajzen bleek dat de rol van het gedrag dat in het verleden plaatsvond van invloed kan zijn op de intentie het gedrag weer te vertonen. Veel onderzoeken bevestigen de invloed van deze factor op het model (Ajzen, 1991; Kor & Mullan, 2011), vandaar dat Metselaar en Cozijnsen deze factor hebben toegevoegd aan

het Dinamo-model. Ook andere factoren zijn op basis van verdere studie aan het Dinamo-model toegevoegd.

Zo komen ze tot het volgende schema:

Figuur 32. Het model van Metselaar (Bron: www.lipsproductions.nl)

Het aantal stellingen, behorend tot het Dinamo-model, is voor het onderzoek Hart van Vathorst ingekort. Daarbij zijn de meeste stellingen omgezet in vragen die bij de situatie van Hart van Vathorst passen. Verder is de vragenlijst aangepast naar aanleiding van de input die deelnemers van de expertmeeting hebben geleverd.

In figuur 33 is zichtbaar hoe kerkleden over het proces van het initiatief Hart van Vathorst denken. In de stellingen komen vooral het 'kunnen' (K) en het 'willen' (W) van het Dinamo-model tot uiting. Het 'moeten' M is alleen in stelling 10 zichtbaar: 'ik zie dat andere kerkleden achter het initiatief Hart van Vathorst staan'.

Het meest positief is de mening van leden van de Ontmoetingskerk over het feit dat hun predikant hen enthousiast maak voor Hart van Vathorst (stelling 9) en dat zij trots zijn op Hart van Vathorst (stelling 8). Verder menen ze dat Hart

van Vathorst een positieve uitstraling op de omgeving zal hebben (stelling 4). Ook geven leden aan dat ze voldoende geïnformeerd zijn (stelling 14), zien ze dat andere kerkleden achter het initiatief staan (stelling 10), dat zij de ruimte krijgen om op eigen manier iets te doen (stelling 7) en dat het gevoel van saamhorigheid in de kerkgemeenschap bevordert wordt door dit initiatief (stelling 5).

Het meest negatief zijn leden van de Ontmoetingskerk over de ruimte in hun agenda om tijd aan Hart van Vathorst te besteden (stelling 12). Verder geven ze aan dat het initiatief Hart van Vathorst niet heel erg doelgericht wordt aangestuurd (stelling 13).

Figuur 33. Mening van leden van de Ontmoetingskerk over het proces van het initiatief Hart van Vathorst (N = 30), scores van 0 = negatieve mening tot 1 = positieve mening.

5 Conclusie en discussie

In het vooronderzoek is een beeld gevormd van de droom van de initiatiefnemers van Hart van Vathorst: een meer inclusieve samenleving, meer sociale samenhang in de wijk, en een positieve rol van de kerk in dat geheel. In dit onderzoek wordt nagegaan aan de hand van een aantal deelvragen in hoeverre die droom in de praktijk verwezenlijkt wordt.

5.1 Conclusies

5.1.1 Invloed van Hart van Vathorst op inclusiviteit (deelvraag 1)

In de eerste plaats is de vraag gesteld of Hart van Vathorst inderdaad leidt tot een meer inclusieve samenleving, tot meer ontmoeting en wederkerigheid tussen mensen met en zonder beperking. Deelvraag 1 van dit onderzoek luidde: *‘in welke mate heeft het project invloed op de intensiteit van contacten van wijkbewoners met mensen met een beperking, waaronder bewoners van Hart van Vathorst.’* Bij deze vraag is het als eerste van belang om op te merken dat het in deze rapportage om een *nulmeting* gaat. De invloed van ‘Hart van Vathorst’ zal na verloop van tijd te meten zijn door de beginsituatie te vergelijken met de dan ontstane situatie. Deze eerste enquête is de eerste momentopname waarmee volgende momentopnamen vergeleken kunnen worden.

Van de respondenten van de enquête heeft op dit moment iets minder dan een derde contact met iemand met een beperking omdat één van hen familie van hen is, of omdat ze via hun werk mensen met een beperking tegenkomen. Ongeveer een even groot deel van de respondenten heeft op een andere manier nu al contact met iemand met een beperking. En ruim een derde van de respondenten heeft nu nog géén contact met iemand met een beperking. Dat komt overeen met het percentage dat in de literatuur genoemd wordt voor heel Nederland (Bredewold & Slendebroek-Meints, 2013). De sleutelfiguren die we interviewden, zouden graag zien dat het initiatief ‘Hart van Vathorst’ ertoe

leidt dat mensen met en zonder beperking elkaar gemakkelijker ontmoeten. In een volgende meting zal kunnen worden nagegaan of dit beeld inderdaad gaat veranderen ten opzichte van deze nulmeting, en ten opzichte van het gemiddelde in heel Nederland. Overigens is het nu zo dat van de mensen die iemand met een beperking kennen, ongeveer een vijfde hem of haar via Hart van Vathorst kent, zonder dat het familie is of men hem of haar vanwege het werk kent. Er is dus nu al een licht effect zichtbaar.

De onderzoeksresultaten laten zien dat wijkbewoners welwillend staat tegenover het initiatief. Men heeft er wel interesse in en wil ook wel betrokken raken. Iets minder dan de helft van de respondenten geeft aan al op één of andere manier betrokken te zijn.

Het contact dat mensen op dit moment hebben met mensen met een beperking, is in veertig procent van de gevallen alleen oppervlakkig: groeten en een praatje maken of elkaar in activiteiten ontmoeten. Ongeveer zestig procent van de mensen die contact heeft met iemand met een beperking, heeft echter ook intensiever contact. Dat bestaat vooral uit op bezoek gaan en advies en steun geven, en minder vaak uit diensten verlenen, samen leuke dingen doen of zorg bieden. De laatste drie vormen worden meer door familieleden gedaan.

5.1.2 Observaties taalgebruik

Samengevat is de stand van zaken in deze eerste momentopname dat de mate waarin mensen in Vathorst contact hebben met mensen met een beperking niet zoveel afwijkt van het landelijke beeld, en dat er direct aan het begin van het project al enkele nieuwe contacten zijn gelegd met mensen met een beperking. Vervolgmeting moet uitwijzen hoe dit zich gaat ontwikkelen. 5.1.2 Effect van Hart van Vathorst op de sociale samenhang in de wijk

De droom van de initiatiefnemers is dat Hart van Vathorst een positief effect heeft op de sociale samenhang in de

jonge wijk Vathorst. Dit is onderzocht aan de hand van deelvraag 2, die luidde: *Wat doet het initiatief Hart van Vathorst met het gevoel van sociale samenhang in de wijk voor wijkbewoners?* Uit deze eerste momentopname blijkt dat er al een aardige mate aan sociale samenhang is in de wijk. Bewoners scoren hoger dan gemiddeld in Nederland op een aantal stellingen over sociale samenhang. Wel blijkt uit toelichtingen van bewoners wat zij zelf als ‘goed met elkaar omgaan als burens’ verstaan, dat de contacten over het algemeen oppervlakkig zijn, en dat wordt over het algemeen ook prima gevonden. De lat wordt niet zo heel hoog gelegd: contacten met burens hoeven niet heel intensief te zijn, bij elkaar op de koffie gaan is niet per se nodig, als men maar weet van elkaar dat men in geval van nood wel wil helpen.

Bewoners van Vathorst hebben het meest frequent contact met collega's, buurtgenoten, vrienden en kennissen, en familie (buiten Amersfoort). Dit gaat in het algemeen om ‘contact’. Als wordt gekeken naar wie wie helpt, dan wordt praktische hulp vooral gegeven door familie buiten Amersfoort (veel mensen in Vathorst hebben ook geen familie binnen Amersfoort), door vrienden en kennissen, en door burens of buurtgenoten, en minder vaak door collega's (ook al komt men elkaar wel vaak tegen), verenigingsgenoten of geloofsgenoten. Buurtgenoten worden veel minder vaak betrokken bij zakelijke beslissingen of voor persoonlijke dingen, dan zijn familie en vrienden belangrijker. Het verschilt dus per type relatie of en voor welk type hulp het contact wordt ingeschakeld voor hulp, en het zijn niet altijd de mensen die men het vaakst tegenkomt die ingeschakeld worden voor hulp.

Geconcludeerd kan worden dat de sociale samenhang in Vathorst door de bewoners als goed wordt ervaren, zelfs positiever dan gemiddeld in Nederland, maar dat dat niet betekent dat burens of buurtgenoten extra vaak intensievere vormen van contact met elkaar hebben zoals bij elkaar op bezoek gaan of elkaar helpen. Buurtgenoten zijn wel belangrijk voor praktische hulp, maar familie, vrienden en kennissen zijn belangrijker, zeker voor zakelijk advies of persoonlijke problemen. En dat vinden Vathorsters over het algemeen ook niet erg: oppervlakkig contact met burens vindt men over het algemeen prima.

5.1.3 Effect van Hart van Vathorst op wijk en kerk

De initiatiefnemers van Hart van Vathorst verwachten veel van de aanwezigheid van het initiatief en van het nadrukkelijke geloofsaspect daarvan en zien voor zich hoe dit een positieve uitwerking heeft in de wijk op het gedrag van wijkbewoners en kerkleden en op hun beeldvorming van de kerk. Of dat het geval is, is onderzocht aan de hand van deelvraag 6: *Wat zijn effecten van het initiatief Hart van Vathorst op de motivatie van de wijkbewoners om zich in vrije tijd in te zetten en op de (beeldvorming van) de rol van de kerk in de wijk? En wat is het effect van het initiatief Hart van Vathorst op de betrokkenheid van kerkleden van de Ontmoetingskerk?*

Uit de enquête blijkt dat op dit moment een derde tot twee derde van de wijkbewoners (afhankelijk van de vraagstelling) zich al vrijwillig inzet. Het beeld dat de over het algemeen jonge wijkbewoners met drukke banen en gezinnen zich niet willen inzetten, wordt niet bevestigd. Er wordt in Vathorst niet minder vrijwilligerswerk gedaan dan gemiddeld in Nederland, en mensen met een baan en huishoudelijke of zorgtaken zijn er net zo vaak vrijwilliger als anderen. Wel is er een verschil zichtbaar tussen kerkleden en niet-kerkleden: kerkleden zetten zich vaker vrijwillig in dan niet-kerkleden in de wijk. Ook dat komt overeen met verschillen die landelijk worden gevonden.

Motieven van mensen om zich in te zetten vallen vaak in de categorie ‘leuk’ en ‘juist’ en minder vaak in de categorie ‘lo-nend’. Met andere woorden volgens het model van Vaisey: redenen voor vrijwillige inzet zijn voor Vathorsters expressief individualistisch (ik ga doen wat mij blij maakt), relationeel (ik ga doen wat een persoon die ik respecteer mij adviseert) en theïstisch (ik ga doen wat God goed vindt). Minder vaak laten Vathorsters zich leiden door utilitair individualistische motieven (ik ga doen wat mijzelf vooruit helpt).

De antwoorden van de respondenten laten zien dat zij als beeld van de betrokken kerk, de Ontmoetingskerk, hebben dat het een kerk is die relevant is voor de hele wijk, meer gericht op daden dan op woorden, en meer een warme gemeenschap dan een formeel instituut. Dat beeld hebben zowel de leden van de kerk als andere wijkbewoners, waarbij de kerkleden nog wat uitgesprokener scoren dan andere

wijkbewoners. Kerkleden laten de wens zien dat de Ontmoetingskerk in de toekomst nog meer relevant voor de wijk, nog meer een warme gemeenschap en nog meer gericht op daden zal zijn.

Belangrijke elementen die de betrokkenheid van kerkleden bij het initiatief Hart van Vathorst positief beïnvloeden, zijn het enthousiasme van de predikant, hun eigen trots op het initiatief en dat ze zien dat andere kerkleden achter het initiatief staan. Ook worden ze gemotiveerd door de gedachte dat Hart van Vathorst een positieve uitstraling op de omgeving zal hebben en dat het gevoel van saamhorigheid in de kerkgemeenschap wordt bevorderd door dit initiatief. Wat ook helpt is dat ze zich toegerust voelen: ze zijn voldoende geïnformeerd en krijgen de ruimte om op eigen manier iets te doen. Twee elementen worden als negatief ervaren en vormen daarmee een risico voor de betrokkenheid: respondenten maken zich zorgen over de ruimte in hun agenda om tijd aan Hart van Vathorst te besteden, en ze geven ze aan dat het initiatief Hart van Vathorst niet heel erg doelgericht wordt aangestuurd.

5.2 Discussie

Modernisering zorgt ervoor dat mensen nieuwe vormen van vrijwillige inzet appreciëren dan eerder de gewoonte was. Zo blijkt uit onderzoek van Taylor, Mallinson en Bloch (2008) dat vrijwilligers zich niet langdurig wilden committeren aan een project, maar dat ze graag flexibel (en op kortdurende projecten) ingezet wilden worden. Ook Biezeveld en Bekkers (2011) halen onderzoek aan waaruit dit blijkt (Breedveld e.a., 2006):

Organisaties bieden steeds vaker tijdelijke, kortdurende en afgebakende klussen aan waaraan geïnteresseerden kunnen deelnemen zonder zich langdurig aan de organisatie te verbinden. Organisaties hebben weliswaar voorkeur voor vaste vrijwillige krachten, maar de samenleving is de laatste decennia veranderd: vrouwen hebben vaker betaald werk dan voorheen en vrijwilligers die wel bereid zijn om vrijwilligerswerk te doen, maar niet beschikbaar zijn op een vaste dag of avond kunnen dan ook beter worden ingezet door ook

incidenteel vrijwilligerswerk mogelijk te maken. (p. 110)

Voorbeelden van dergelijke organisaties met kortlopende projecten zijn NL Doet, Stichting Present.

Vrijwilligers die wordt gevraagd aan te geven wat hen bindt aan het vrijwilligerswerk geven aan dat zij elementen als de koffie, de positieve aandacht (immateriële beloning), supervisie (Kulik, 2007), de ruimte die je krijgt om uit te proberen en jezelf te zijn en fouten mogen maken als meest belangrijke bindende elementen ervoeren (Verhagen, 2014). Daarnaast worden in ander onderzoek onder andere een goede training (Tang, Morrow-Howell, & Hong, 2009) en duidelijk omschreven taken genoemd (Souza & Dhami, 2008). Daarentegen zijn redenen van ontevredenheid en mogelijk afhaken: een slechte gezondheid, verplichtingen jegens ouders of partner (mantelzorg), weinig ervaring hebben als vrijwilliger (McNamara & Gonzales, 2011), emotionele druk, ambiguïteit omtrent taken (Kulik, 2007), te weinig ondersteuning van andere vrijwilligers en professionals, onvoldoende training en voorbereiding (Skoglund, 2006).

Vrijwilligers in kerk

In het onderzoek van Dekker en De Hart (2009) wordt gesproken over vrijwilligerswerk in het algemeen. Zij vervolgen echter: “In verschillende onderzoeken zijn aanwijzingen gevonden van spillover-effecten vanuit activisme ten behoeve van een kerkelijke gemeenschap naar actieve inzet buiten de godsdienstige gemeenschap” (p.158; Ruiter & De Graaf, 2006; Tienen e.a., 2011). Bekkers (2003) weerlegt de oorzaak van het spillover-effect die geweten wordt aan sociale netwerken binnen de kerken: inzet van kerkleden *binnen* de kerken heeft te maken met netwerken die binnen de kerken bestaan. Maar het geven van tijd en geld aan seculiere doelen wordt niet zozeer door het sociale mechanisme binnen de kerk bepaald, maar door altruïstische waarden (prosociale interpersoonlijke waarden) van individuen. Dit geldt met name voor het geven van geld voor goede doelen buiten de kerken. Een andere factor die spillover-effecten bepaalt is volgens De Hart (2008) het verschil tussen ‘kerkse vrijzinnigen’ en ‘orthodoxe kerkleden’. Eerstgenoemden laten meer ‘bonding’ en ‘linking’ activiteiten zien dan laatstgenoemden.

Dit sluit aan bij bevindingen van Wuthnow (2004) die onderzoek deed naar geloofsgemeenschappen als bronnen van sociaal kapitaal. Hij vond dat geloofsgemeenschappen sterk zijn in het genereren van bonding sociaal kapitaal, maar 'bridging' is minder eenduidig en wat 'linking' betreft was er geen significant verband aan te tonen. Alleen wanneer vrijwilligers buiten de kerk vrijwilligerswerk deden en contacten hadden met mensen uit gemarginaliseerde groepen was er sprake van 'linking capital'.

Vijf aanbevelingen

Naar aanleiding van resultaten en conclusies doen we de volgende aanbevelingen:

1. Ga er niet vanuit dat wijkbewoners in Vathorst te druk zijn om zich in te zetten. De wijkbewoners zetten zich in dezelfde mate in hun vrije tijd in als de gemiddelde Nederlander (4.3.1).
2. Stel realistische doelen met betrekking tot inclusiviteit. Als voor Vathorsters de norm is dat burens goede maar oppervlakkige contacten hebben, is het realistisch om dit ook als doel voor ogen te houden: burens groeten elkaar, maken een praatje en helpen waar nodig met iets praktisch (4.2.2). Dus neem niet als doel dat wijkbewoners veel intensieve relaties aangaan, bij elkaar op bezoek gaan en voor elkaar gaan zorgen. Dat 'hoort' meer bij familie en vrienden. Of zou de geloofsgemeenschap van de Ontmoetingskerk gaan functioneren als familie en vrienden? Daarvoor is wel meer nodig dan elkaar alleen tegenkomen of buurtgenoten zijn.
3. Het is goed om ter sprake te brengen hoe mensen (en organisaties) over de bewoners van Vathorst praten om meer bewustwording te creëren welke framing jezelf toepast (kwalitatief wordt deze framingtheorie nog uitgewerkt in later onderzoek).
4. Blijf aandacht besteden aan het uitleggen en uitdragen van de missie en visie van de kerk en de relatie daarvan tot inzet in Hart van Vathorst. Dit naar aanleiding van de bevindingen van Becker en Dhingra (2001) die vonden dat de fit tussen de missie van de kerk en de waarde van het vrijwilligerswerk het doen van vrijwilligerswerk bevordert (4.3.1).
5. Voor het werven van vrijwilligers is het van belang te weten dat vrijwilligers zich vooral aangesproken voelen op de aspecten 'leuk' en 'juist' en op het feit dat 'gerespecteerde' mensen uitspreken dat het goed is (ga na wie die gerespecteerde mensen zijn). Misschien is het een idee om het utiliteitsmotief meer te gaan benutten, zodat ook andere groepen vrijwilligers worden aangesproken (mensen die worden aangesproken op het aspect 'ik ga dat doen wat mij vooruit helpt' 4.3.2).
6. Breng meer structuur aan in de organisatie (van de vrijwillige inzet) waaronder een duidelijke coördinator die heel inzichtelijk maakt op welke manier, in welke periode en voor hoeveel tijd welke vrijwillige inzet nodig en mogelijk is (gericht op vraag organisatie), maar die ook in staat is een vrijwilliger op de juiste manier in te zetten (gericht op het aanbod van de vrijwilliger). Dit past bij het beeld van Vathorsters die graag zelf initiatief nemen. Dit in verband met het risico dat mensen minder betrokken zullen raken als ze het initiatief te weinig doelgericht vinden, en als ze zich afvragen of het wel in hun agenda past. Superdoelgericht kan ook negatief zijn, het is wellicht positief dat er in dit opzicht ruimte is. Ook daarvoor is de juiste coördinatie nodig.

Literatuur

- Ajzen, I. (1991). The theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. (2011). The theory of planned behaviour: Reactions and reflections. *Psychology and Health*, 26(9), 1113-1127.
- Ammerman, N. T. (1997). Organized Religion in a Voluntaristic Society. *Sociology of Religion*, 58(3), 203-215.
- Baines, S., & Hardill, I. (2008). 'At least I can do something': The work of volunteering in a community beset by werklessness. *Social Policy and Society*, 7, 307-317.
- Becker, P. E., & Dhingra, P. H. (2001). Religious Involvement and Volunteering: Implications for Civil Society. *Sociology of Religion*, 62(3), 315-335.
- Bekkers, R.H.F.P. (2003). De bijdrage der kerckelijken. In Th.N.M. Schuyt, B.M. Gouwenberg, R. Bekkers, P. Wiepking en M.M. Meijer (reds.), *Geven in Nederland 2003: giften, legaten, sponsoring en vrijwilligerswerk* (pp. 141-172). Houten/Diegem: Bohn, Stafleu Van Loghum.
- Bekkers, R. (2007). Geven van tijd: vrijwilligerswerk. In: Th.N.M. Schuyt, B.M. Gouwenberg, R. Bekkers, P. Wiepking en M.M. Meijer (reds.), *Geven in Nederland 2007: Giften, legaten, sponsoring en vrijwilligerswerk* (pp. 147-153). Den Haag: Reed Elsevier.
- Bekkers, R.H.F.P., & Boezeman, E.J. (2011). Geven van tijd: vrijwilligerswerk. In Th.N.M. Schuyt, B.M. Gouwenberg, R.H.F.P. Bekkers (reds.), *Geven in Nederland 2011: Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk* (pp. 96-110). Amsterdam: Reed Business bv.
- De Boer, A.H., Kooiker, S. (2012). Zorg. In Veldheer et al., (2012). *Een beroep op de burger*. Den Haag: SCP.
- Bochove, M. van, & Verhoeven, M. (2014). Extra, evenknie of eigenaar. Samenwerkingspatronen tussen vrijwilligers en professionals. In M. van Bochove, E. Tonkens, & L. Verplanke (reds.), *Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn* (pp. 17-39). Den Haag/Amsterdam: Platform31/Universiteit van Amsterdam.
- Bredewold, F. (2014). *Lof der oppervlakkigheid. Contact tussen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking en buurtbewoners*. Amsterdam: Van Gennep.
- Bredewold, F.H., Alblas, M.J. & Slendebroek-Meints, J. (2010) *Naar een sociaal krachtig Westervoort. Onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Westervoort*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Bredewold, F.H., & Baars-Blom, J.M. (2009). *Kwetsbaar evenwicht. Een onderzoek naar mantelzorgers van mensen met psychiatrische problematiek, allochtone mantelzorgers en jonge mantelzorgers in de gemeente Zwolle*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Bredewold, F., & Slendebroek-Meints, J. (2013). *Geven en Nemen? 'Over wederkerigheid en andere patronen van contact tussen burgers met en zonder beperkingen in de samenleving'*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

- Breedveld, K., Broek, A. van den, Haan, J. de, Harms, L., Huysmans, F., & Ingen, E. van (2006). *De tijd als spiegel*. Den Haag: SCP.
- Bijl, R., Boelhouwer, J., & Pommer, E. (reds.) (2007) *De sociale staat van Nederland 2007*. SCP-publicatie 2007-20. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- CBS (2013). *Informatie over de wijk Vathorst*. Van web gehaald op 14 juni 2016 van www.drimble.nl/wijken.
- CBS (2015) *VeiligheidsmonitorInformatie 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Clary, E., e.a. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1516-1530.
- Dautzenberg, M. (2010). *Sociale samenhang in de buurt: burenhulp overschat*. Van web gehaald op 18 november 2014 van http://www.dsp-groep.nl/getFile.cfm?dir=rapport&file=MK_Burenhulp_overschat_Vitale_Stad.pdf:
- Dekker, P., & Hart, J. de (reds.)(2009). *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*. SCP-publicatie 2009/7. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- DeVoe, S., & Pepper, J. (2007). Hourly Payment and Volunteering: The Effects of Organizational Practices on Decisions about Time Use. *Academy of Management Journal*, 50(4), 783-798.
- Driessens, K. (2003). *Armoede en hulpverlening. Overleven in isolement en afhankelijkheid*. Proefschrift voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van Doctor in de Politieke en Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Antwerpen/UIA. Gent: Academia Press.
- Einolf, C. J. (2011). Gender differences in the correlates of volunteering and charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6), 1092-1112.
- Fox, J. (2006). "Notice how you feel": An alternative to detached concern among hospice volunteers. *Qualitative Health Research*, 16, 944-961.
- Grönlund, H. (2011). Identity and volunteering intertwined: reflections on the values of young adults. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 22(4), 852-874.
- Grootegoed, E. (2012). Tussen zelfredzaamheid en eigen regie: Wmo en de autonomie-paradox. In J. Steijaert & R. Kwekkeboom, *De zorgkracht van sociale netwerken*. Utrecht: Movisie.
- Grootegoed, E. (2013). *Dignity of Dependence. Welfare State Reform and the Struggle for Respect*. GVO/P&L.
- De Haan, I., & Duyvendak, G.J.W. (reds.)(2002). *In het hart van de verzorgingsstaat. Het ministerie van maatschappelijk werk en zijn opvolgers (CRM, WVC, VWS) 1952-2002*. Zutphen: Walburg Pers.
- Handy, F. e.a. (2010). A cross-cultural examination of student volunteering: Is it all about resume building? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39, 498-523.
- Hart, J. de (2008). Religieuze groepen en sociale cohesie. In P. Schnabel, R. Bijl en J. de Hart (reds.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie* (pp. 386-414). Den Haag: Sociaal en cultureel planbureau.

- 't Hart, H., Dijk, J. van, Goede, M. de, Jansen, W. & Teunissen, J. (1996) *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Huang, J., Brink, H. van den, & Groot, W. (2009). A meta-analysis of the effect of education on social capital. *Economics of Education Review*, 28, 454-464.
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011). Spraakverwarring over participatie. *Journal for Social Interventions* 20 (1) 76-99
- Jager-Vreugdenhil, M. (2012). *Nederland participatieland? De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de praktijk in buurten, mantelzorgrelaties en kerken*. Amsterdam: University Press.
- Jager-Vreugdenhil, M., Til-Teekman, C. van, Hulst, K., & Slendebroek-Meints, J. (2010). *Kracht en kwetsbaarheid. Sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Barneveld*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Jager-Vreugdenhil, M., Hulst, K. van, & Slendebroek-Meints, J. (2010) *Naar een sociaal krachtig Putten. Onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Putten*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Kampen, T., Verhoeven, I., & Verplanke, L. (Reds.)(2013). *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Gennep.
- Kim, J., Kang, J., Lee, M., & Lee, Y. (2007). Volunteering among older people in Korea. *Journals of Gerontology, Series B: Psychological and Social Sciences*, 62(1), S69-S73.
- Kreutzer, K., & Jäger, U. (2011). Volunteering versus managerialism: Conflict over organisational identity in voluntary associations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(4), 634-661.
- Kolk, R.J. van der (2009). *Leiderschap bij verandering. Over veranderbereidheid, betrokkenheid en emotie*. Enschede: LOI University.
- Kor, K., & Mullan, B.A. (2011). Sleep hygiene behaviours: An application of the theory of planned behaviour and the investigation of perceived autonomy support, past behavior and response inhibition. *Psychology and Health*, 26, 1208-1224.
- Kulik, L. (2007). Explaining responses to volunteering: An exological model. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 36, 239-255.
- Kwekkeboom, M.H. (2000). *De zorg blijft. Verslag van een onderzoek onder familieleden en andere relaties van mensen met (langdurige) psychische problemen*. Den Haag: SCP.
- Kwekkeboom, M. H. (2004). *De waarde van vermaatschappelijking*. Openbare les 23 januari 2004. Breda: Avans Hogeschool.
- Linders, L., Feringa, D., Potting, M. & Jager-Vreugdenhil M.(reds.) (2016). Tussen regels en vertrouwen. Veranderende sociale rollen in de verzorgingsstaat. Amsterdam: Van Gennep.
- McNamara, T., & Gonzales, E. (2011). Volunteer transitions among older adults: the role of human, social, and cultural capital in later life. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological and Social Sciences*, 66, 490-501.
- Mellor, D., e.a. (2009). Volunteering and its relationship with personal and neighborhood well-being. *Nonprofit and voluntary Sector Quarterly*, 38(1), 144-159.
- Mellow, M. (2007). Hospital volunteers and carework. *Canadian Review of Sociology*, 44, 451-467.

- Merron, K. (1993). Let's bury the term 'resistance'. *Organisation Development Journal*, 11, 77-86.
- Metselaar, E.E. (1997). *Assessing the willingness to change: construction and validation of the Dinamo*. Amsterdam: VU drukkerij.
- Metselaar, E.E., & Cozijnsen, A.J. (2005). *Van weerstand naar veranderbereidheid. Over willen, moeten, kunnen veranderen*. Heemstede: Holland Business Publications.
- Movisie (2015). Feiten en cijfers vrijwillige inzet. Van web gehaald op 21 juni 2016 van <https://www.movisie.nl/feiten-en-cijfers/feiten-cijfers-vrijwillige-inzet>
- Musick, M., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A Social Profile*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Newman, J, & Tonkens, E.H. (reds.)(2011). *Participation, responsibility and choice. Summoning the active citizen in Western European states*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Noordegraaf, A. (1998) *Vijf broden en twee vissen. Missionair gemeentezijn in een (post)moderne samenleving*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Oudijk, D., De Boer, A., Woittiez, J., Timmermans, J., & De Klerk, M. (2010). *Mantelzorg uit de doeken. Een actueel beeld van het aantal mantelzorgers*. Den Haag: SCP.
- Roes, T. (2002). *Sociale cohesie en sociale infrastructuur. Verkenning van beleidsmogelijkheden en bestuurlijke modellen*. SCP Werkdocument 79. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Rotolo, T., & Wilson, J. (2003). Work Histories and Voluntary Association Memberships. *Sociological Forum*, 18(4), 603-619.
- Rotolo, T., & Wilson, J. (2006). Substitute or Complement? Spousal Influence on Volunteering. *Journal of Marriage and the Family*, 68(5), 305-319.
- Rotolo, T., Wilson, J., & Hughes, M.E. (2010). Homeownership and volunteering: an alternative approach to studying social inequality and civic engagement. *Sociological Forum*, 25, 570-587.
- Roorda-Lukkien, C., & Jager-Vreugdenhil, M. (2006). *Kerk en Caritas. Een onderzoek naar vrijwilligerswerk en mantelzorg in vier orthodox-protestantse kerken*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Ruiter, S., & Graaf, N.D. de (2006). National Context, Religiosity, and Volunteering: Results from 53 Countries. *American Sociological Review*, 71, 191-210.
- Schnabel, P., Bijl, R., & De Hart, J. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid. Sociaal en Cultureel Rapport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schuyt, C.J.M. (1997). *Sociale cohesie en sociaal beleid. Drie publiekscolleges in De Balie*. Amsterdam: De Balie.
- Skoglund, A. (2006). Do not forget about your volunteers: A qualitative analysis of factors influencing volunteer turnover. *Health and Social Work*, 31, 210-220.
- Slendebroek-Meints, J., & Jager-Vreugdenhil, M. (2011). *Kracht en kwetsbaarheid in Wageningen. Kwantitatief onderzoek naar sociale samenhang en leefbaarheid in gemeente Wageningen*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

- Smit, B., & Gennep, A. van (1999). *Netwerken van mensen met een verstandelijke handicap. Werken aan sociale relaties praktijk en theorie*. Utrecht: NIZW
- Sok, K., Royers, T., & Veen, N. van der (2013). *Bouwen aan sociale netwerken van mensen met een beperking, ziekte of aan-
doening*. Utrecht: Movisie.
- Son, J., & Wilson, J. (2012). Using normative theory to explain the effect of religion and education on volunteering. *Sociological Perspectives*, 55(3), 473-499.
- Souza, K., & Dhami, M. (2008). A study of volunteers in community-based restorative justice programs. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 50(1), 31-57.
- Tang, F., Morrow-Howell, N., & Hong, S. (2009). Institutional facilitation in sustained volunteering among older adult volunteers. *Social Work Research*, 33, 172-182.
- Taylor, T., Mallinson, C., & Bloch, K. (2008). 'Looking for a few good women': Volunteerism as an interaction between two organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 37, 389-410.
- Tienen, M., Scheepers, P., Reitsma, J., & Schilderman, H. (2011). The role of religiosity for formal and informal volunteering in the Netherlands. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 22, 365-389.
- Timmermans, J., & Schellingerhout, R. (2003). Onderzoeksverantwoording. In J. Timmermans (red.), *Mantelzorg: over de hulp van en aan mantelzorgers*. SCP-publicatie 2003/1. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tonkens, E.H. (1999). *Het zelfontplooiingsregime. De actualiteit van Dennendal en de jaren zestig*. Amsterdam: Prometheus.
- Tonkens, E., Verplanke, L., Duyvendak, J. W., & Bochove, M. van (2014). Conclusies en aanbevelingen: Wanneer werkt vrijwilligerswerk? In M. van Bochove, E. Tonkens, & L. Verplanke (reds.), *Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn* (pp. 135-143). Den Haag/Amsterdam: Platform31/Universiteit van Amsterdam.
- Tweede Kamer (2004-2005). *Nieuwe regels betreffende maatschappelijke ondersteuning. Memorie van toelichting*, Kamerstukken II, 2004-2005, 30131, nr 1.
- CBS (2015). *Veiligheidsmonitor 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Verhagen, M. (2014). Binding door aandacht en waardering. Samenwerking tussen professionals en vrijwilligers in een wijksteunpunt. In L. Linders & D. Feringa (reds.), *De kunst van het laten. Doe-het-zelf-zorg en rolverwarring in tijden van transitie* (pp. 49-63). Movisie: Libertas.
- Wilhelm, M., & Bekkers, R. (2010). *Helping behavior, dispositional empathic concern and the principle of care*. *Social Psychology Quarterly*, 73(1), 11-32.
- Wilson, J. (2012). Volunteerism Research: A review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), 176-212.
- Wittenberg, Y., Bredewold, F.H., & Jager-Vreugdenhil, M. (2013). *Bijzondere mantelzorgers beter in beeld*. Geraadpleegd op 12 augustus 2013 via www.tinteling.org

WRR (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlagen

Bijlage 1 bij figuur 18

Overzicht van hoe wijkbewoners over hun buurt denken in % (N = 93)

	helemaal on-eens	meer oneens dan eens	niet eens/niet oneens	meer eens dan oneens	helemaal eens	waardering (0-1)
1. De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om	0,0	1,1	18,3	68,8	11,8	0,73
2. Ik ben tevreden over de bevolkingssamenstelling in deze buurt	0,0	7,5	9,7	64,5	18,3	0,74
3. Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen	1,1	3,2	21,5	55,9	18,3	0,72
4. Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen	3,2	10,8	39,8	35,5	10,8	0,60
5. Ik heb veel contact met andere buurtbewoners	5,4	18,3	37,6	30,1	8,6	0,55
6. De mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks	6,5	34,4	39,8	15,1	4,3	0,56

Bijlage 2 bij figuur 21

	% praktische klus	% zakelijke beslis- sing	% persoonlijke dingen	% gemiddelde
Familie buiten Amersfoort	47	19	62	43
Vrienden/kennissen	46	18	61	42
Familie in Amersfoort	27	8	31	22
Buren of buurtgenoten	40	4	19	21
Geloofsgenoten	14	3	30	16
Collega's	2	8	22	11
Mensen van vereniging of organisatie waarin ik actief ben	2	3	9	5
Andere mensen	4	4	5	4
Niemand	23	58	14	32

Een ambitieus initiatief 'Hart van Vathorst': twee zorginstellingen (Sprank en Accolade Zorggroep), een kinderopvang (Bzzzonder) en een kerk (Gereformeerde Kerk vrijgemaakt 'De Ontmoetingskerk') die samen één nieuw pand hebben laten bouwen in de nieuwbouwwijk Amersfoort Vathorst.

De droom van deze partijen is dat het gezamenlijke gebruik van het pand ertoe leidt dat de kerkgemeenschap, cliënten van de zorgorganisaties en wijkbewoners een zorgzame, inclusieve gemeenschap gaan vormen, met een positief effect op de sociale samenhang in de wijk, en met een positieve rol van de kerk in dat geheel.

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van de nulmeting onder wijkbewoners en kerkleden, waarin aan hen gevraagd is hoe zij denken over de sociale samenhang in hun nieuwe wijk, en over het initiatief 'Hart van Vathorst'.

ISBN 978-90-75545-77-7

9 789075 545777 >

